

בעזה"י

שירת התורה

פרשת בראשית

תשפ"ז

שנה ז' גליון 314

תוכן העניינים

ביאור מנהג שטיחת עשבים בשבועות..... יט
פסוק יהי כבוד לפני ההקפות בשמחת תורה.... יט
חיזוק ב"יהי כבוד" כל יום..... יט
* בקריאה בשמחת תורה נראה שלא חטא האדם כלל..... יט
* טעם שברא הקב"ה את העולם..... כ
* הקב"ה בוחר בעמו גם שהם בבחינת ערבה..... כ
* דוד ניצח את גלית עם כח הערבה..... כא
הקאפיטל שלא במקום הנכון..... כא
הקנאה במעשה בראשית..... כא
איזון והשוואה בין עליונים ותחתונים..... כב
* משמעות הסמ"ך שלא נזכר עד יציאת האשה. כב
* איך שטן עם שי"ן שייך לסמ"ך..... כב
* המוסלמים מחליפים שי"ן ימנית לסמ"ך..... כב
במקום נר לא נזכר סמ"ך שאין שטן..... כג
* שי"ן ימנית לקדושה ושי"ן שמאלית לקליפה. כג
* מה שנקרא שטן עם שי"ן כדי לרמות את האדם..... כג
* הקהה את השיניים של הרשע..... כד
* כוחו של עשיו בשי"ן שבו..... כד
צורת קבלת התשובה לדורות..... כד
* הכפיות טובה במה שלא שואל את אשתו איך הכינה את האוכל..... כה
ביאור העונש של צער לידה והריון וגידול בנים כה
האשה מייקרת ביותר חיי ילדיה..... כה
קריאת שם חוה אחרי החטא..... כה
השם חוה הוא חיזוק ותיקון לתפקידה בחיים. כו
השם חוה הוא ביטוי להכרת הטוב..... כו
הכתנות עור הוא סיוע מהקב"ה..... כו
תוכחת הקב"ה לקין..... כו
מיתת קין ותובל קין..... כז
א"א להתחכם נגד הקב"ה..... כח
אשת חיל מי ימצא זו נעמה אשתו של נח..... כח
הספר של תולדות אדם..... כח
ימי חיי האדם הרי הם כספר..... כט
אפשר לפתוח דף חדש..... כט
מה שנזכר מיתה רק בדורות לפני המבול..... כט
מיתה מרמז לניתוק הדורות שגורם למבול..... כט
אצלינו הדורות הקודמים לא מתו..... ל
החסד שיכולים לעשות לדורות הקודמים..... ל
לשלוח חבילות לנשמות במוצ"ש..... ל

דברים חדשים משנה זו מסומנים בכוכב
תוכן העניינים

חיזוקים ללימוד התורה לרגל זמן החורף..... ד
דברי חיזוק בענין שנים מקרא, ולימוד חומש רש"י..... ד
דברי חיזוק לעמל תורה שבע"פ..... ה
פרשת בראשית..... ז
הבהירות בא מידיעת השורש וההתחלה..... ז
הכופרים לא מסתכלים אל השורש..... ז
תכלית הבריאה להתחבר אל הראשית..... ז
הקשר בין בראשית לסוף התורה..... ז
כל התורה כולה הוא כמו דף גמרא אחד..... ח
טעם אתנחתא תחת תיבת אלקים..... ח
יש רק קצת ימים ללימוד פרשת בראשית..... ח
בראשית מורה על ישרותו של הקב"ה..... ח
בראשית היא שירת התורה..... ט
ביאור פסוק הראשון בתורה..... ט
הדבר הראשון הי' חומר היולי..... ט
ביאור "מעשה בראשית" ו"יוצר בראשית"..... י
מאמר בראשית הוא שורש קיום הבריאה להיות דבוק אל הראשית..... י
ביאור ענין בריאת עצם הימים..... יא
ההשפעה המיוחדת לכל יום מימות השבוע..... יא
הקב"ה לא ברא יותר מששה ימים..... יב
שיר של יום אינו מצד זכר למקדש..... יב
שיר של יום הוא שיר על עצם יום הבריאה..... יב
ביאור שי' הגר"א בענין שיר של יום..... יג
יש לעורר כל יום היום בשבוע ולקשרו לש"ק..... יג
נחלת גוים שניתן לכלל ישראל..... יד
התורה התלבש בצורה גשמית..... יד
בריאת האש וענין ברכה על האש במוצ"ש..... טו
בכל אדם טמונים כוחות נפלאים..... טו
התורה הוא כמו גחלת של אש..... טו
מה שלא נגמר מלאכת המים ביום השני..... טז
סוד ההבדלה הוא בשני דוקא..... טז
מחלוקת קרח היה ביום שני בשבוע..... יז
ביאור הק"ו של הדשאים..... יז
האם חנוך ומט"ט ושר העולם אחד הוא..... יז
עיקר נח"ר להקב"ה ממי שקשה לו..... יח
רק מלאך מט"ט מבין הנסיונות של בשר ודם.. יח
ורצית שבח ואבית תהלה..... יח

תוכן העניינים

חשיבות קריה"ת ולימוד חורש"י ושמו"ת לא
*השלמות לחג הסוכות ושמע"צ ושמחת תורה לב

הנפטר בא להזכירו ללמוד משניות ל
דברי חיזוק לשבת בראשית וחשיבותו של פרשת
בראשית לא
כל שנה נפתחים מעיינות חדשות של תורה לא

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאו

0527614717

syrakow79@gmail.com

שיעור שבועי (עברית) בביהמ"ד משובב נתיבות אור ליום חמישי משעה 11:30 - 11

אפשר לשמוע בקול הלשון: 7-916717 - 03-6171111

בענגלאנד: 7-916717 - 02 08-1917000

או בקו משובב נתיבות-7-0733718341

חיזוקים ללימוד התורה לרגל זמן החורף¹

כיון שתחלת השנה יש התחדשות, ובפרט בתחלת זמן החורף שהוא ראשית זמני גשמים, שהם רומזים על השפעה מחודשת של תורה, וכן כל פרשת נח הבעל"ט מרמז על השפעת התורה המיועדת במקום המבול, דכל שנה בזמן זה ארובות השמים נפתחים למבול של תורה, [וזה נפק"מ למה דקי"ל כר' אליעזר דבשון ה' המבול דהוא לענין ההשפעה המחודשת של תורה שיורד כל שנה בתקופה זו, וכן ה' אמור להיות בדור המבול] וכבר אמרו צדיקים שלילות החורף מיועדות להתעלות בתורה, לכן הנני להביא כאן קצת דברי חיזוק מרבותינו על לימוד תורה שבכתב ועל תורה שבע"פ.

[הגה"צ ר' אבגדור מילר זצ"ל נשאל למה נודמן שבחודש מרחשון אין שום יו"ט ולא תענית ולא שום יומא דפגרא? והשיב שכיון שחשון הוא מיד אחרי חודש תשרי והפסדנו כ"כ הרבה זמן מלימוד תורה אז עכשיו צריך להשלימו, וכמו שאחד עובר אצל אחד במשרד ובמשך תקופה ה' לו כל כמה ימים עוד סבה למה לא לבוא לעבודה, אז יש לבעה"ב הפסד מזה לכן צריך לראות אח"כ להשלים ולעבוד יותר חזק, ובכן בא עכשיו חודש שלם שאפשר להתעלות בתורה ועבודה בלי הפסק כלל, אין ימים טובים אין תעניות ואין שום תירוץ להפסיק מלימוד תורה. ויש להוסיף דהרי קיבל ע"ע להשתפר בעבודת ה' ובכן צריך להראות להקב"ה שבאמת השתפר]

דברי חיזוק בענין שנים מקרא, ולימוד חומש רש"י

בתחלה אביא קצת מדברי מו"ר הגר"צ זילברברג שליט"א בענין שנים מקרא ולימוד חומש רש"י וקריה"ת:

א' מעיקרי העבודה של תחלת השנה הוא להתחזק בענין שנים מקרא ולימוד פרשת השבוע וקריאת התורה וכל השייך לזה, וא' הסבות שחוזרים כל שנה על כל תורה שבכתב, כי יש ס' רבוא פנים לתורה ובכלל זה שיש לכל יחיד גוון מיוחד לתורה, וכל פנים בתורה מחולק לע' פנים, שנכלל בזה שכל שנה ושנה של ימי שנותינו בהם שבעים שנה, מאיר לכל יחיד ויחיד פן מיוחד בתורה בשביל שנה זו. [ומי שזוכה ליותר שנים זוכה ליותר פנים] ועד כמה שמתחזקים בלימוד פרשת השבוע ושמו"ת וקריה"ת, כך זוכים להשפעה המיוחדת לתורה בשנה זו.

ובדורות הקודמים, ה' גם אצל הפשוטים וכש"כ אצל הצדיקים עבודה גדולה בשמו"ת ולימוד פרשת השבוע, ופעם ברחו תלמידי המגיד הק' ממעזריטש מביהמ"ד בשעה

שנפתח דלת חדרו, כשהעביר הסדרא, מגודל הקדושת שנשפע שם. וידוע שמרן החת"ס ה' לומד בכל שבוע עם תלמידיו חומש רש"י, ופעמים שה' בוכה מרוב התרגשות, וה' זה מצוי גם בפרשיות של הלכה כתוריע מצורע מחמת גודל הקדושה. וה' תלמידים שלא הלכו לשיעורים אלו וכל ימיהם התחרטו ע"ז. והעידו על החת"ס [כמדומה המחנה חיים] שמה שנתגדל על כל בני דורו ה' עבור שהתחזק גם בנערותו בלימוד חומש רש"י, אף שהרבה צחקו עליו בזה, ולכן תורתו נתפשטה למעלה מדרך הטבע, והעיד על עצמו שבכל שבוע בעת שמו"ת האיר לו הקב"ה הארות חדשות בעניני הפרשה וה' לו בכל שנה ושנה קונ' מיוחד לכתוב הערות אלו. [וה' לומד בחדרו לעצמו חומש עם רמב"ן, ונתגלה פעם ע"י אא"ז הג"ר מנחם כ"ץ זצ"ל שהחביא עצמו הארון, שהחת"ס ה' לומד עם הרמב"ן בעצמו וי"א ששורש נשמתו של החת"ס ה' מרמב"ן]

ואיתא בספה"ק, דא' מעיקרי העבודות של קריה"ת ושמו"ת ולימוד חורש"י, הוא להתעורר ולהתחזק ולחיות עם עניני הפרשה, וכ"כ בשלה"ק שילמד חומש במתינות וישכיל בדברים היטב וישים לבו להתבונן בכל ענין איזה תועלת יוכל לקחת מזה, ולכן פתח בספרו בכל סדרה, מה שיש ללמוד וכתב שממנו יראו וכן יעשו כי התורה אין לו ערך, ושהלומדים יהיו כמעין המתגבר, וכל יחיד הוא עולם מלא וכל אחד יכול למצוא עצמו באיזה פרט, הן מה שמתעורר מעצמו או ע"י מש"כ בספה"ק על הפרשה. וכבר ממנחה שבת צריך לחיות את הפרשה הבאה, כמו במנחה שבת פרשת נח יש לחיות ש"הנה נולד אברהם" "אתה הוא ה"א אשר בחרת באברהם", "שמעי בת וראי" וגו' כבר חיים ונושמים הלימודים של א"א ע"ה.

פעם שמע הבית אהרן איך שהמלמד מפרש לבנו פירש"י עה"פ ויען לבן ובתואל "רשע ה' וקפץ להשיב לפני אביו" בלי שום התלהבות, ונכנס לחדר ואמר בהתעוררות גדול וכי כך לומדים פירש"י, הרי צריך לצעוק "רשע ה' רשע הי"י" וקפץ להשיב לפני אביו כדי להחדיר בלב הילד חומר כיבוד אב. וע"י שמשדלים במשך ימות השבוע לחיות עם הפרשה ולדבר בעניני הפרשה עם חבריו, וכן כשהולך לשמחה ופוגש משהו ומדבר בעניני הפרשה, זה גופא מביא שזוכה לחיות עם הפרשה ומקבל מזה חיזוק לכל עניני חייו. וזה נכלל בהבטחת חז"ל כל המשלים פרשיותיו כו' מאריכין לו ימיו ושנותיו שיש לו חיים אחרים.

הרה"ק ר' מרדכי מנאדורנער זי"ע אמר שהכיר ת"ח גדולים שבזקנותם נפלו ממדרגתם מאד, כיון שלא השקיעו בחומש רש"י, וכתב הח"ח בזכור למרים דעיקר העצה להתחזק באמונה בזמנינו, הוא לימוד חומש רש"י, עוד אמרו צדיקים דכיון דפסק בשו"ע דירא שמים ילמד חומש רש"י, א"כ לימוד חומש רש"י בכוחו להשפיע יר"ש על האדם.

¹ מה שמאחלים א' לשני "א געזונטע ווינטער" [חורף בריא] הג"ר שמואל רזובסקי זצ"ל לא ה' ניח"ל בזה דהווינטער בעצמותו אינו זה שיה' בריא דחורף בעצם הוא קר וגשום, אלא הגברא צריך שיה' בריא במשך החורף, ולכן הנכון לאחל "זייט געזונט אין דעהם ווינטער" שתהיו בריאים במשך החורף- מפי הג"ר חיים ברוורמן שליט"א. ומה שמאחלים רק על החורף דהרי כל השנה צריך להיות בריא [באמת מתחלת קיץ אומרים "א געזונטע זומער" אבל למה מחלקין את זה] י"ל דהשנה מחולק לשנים, וחורף הוא זמן החרישה מה שאנו צריכין לבנות הרוחניות שלנו ואין ימים טובים גמורים רק כולו עבודה, ובקיץ אנו קוצרים התוצאות, והקב"ה משפיע עלינו הימים טובים שבא ע"י עבודתינו בחורף, ולכן צריכין ברכה מיוחדת שיה' לנו כח לעבודה שלנו בחורף הארוך.

קריאת הלל, ומש"כ בית אהרן ועוד לענין פרשת פרה שמתעורר טהרת פרה ע"י הקריאה, ופרשת אחרי קדושת יו"כ, וברמתיים צופים על תנב"א זוטא פ"ד לענין פרשת אמור שמעורר קדושת הרגלים, והגר"ח ממנוקטש דבפרשת וירא מתעורר קדושת ר"ה שיש בה שני הקריאות דר"ה, וגם בק"ש שלא בזמנה פ"י הר"ר ברוך והר"י מרוזין זי"ע יכולין להמשיך קצת הארת ק"ש כאדם הקורא בתורה וזה הפי' במשנה הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה, והפליג רבינו השפ"א בפרשת בא תרמ"ח לחדש שהלומד בפרשת הגליות כאילו התייסר בעצמו בגלות ובשיעבוד, וכ"ז כיון שהתורה למעלה מן הזמן ממילא ע"י תורה אפשר להתקשר לכל בחינה וכל קדושה בכל עת ובכל זמן, ובקדושת לוי פסח ד"ה מה ביאר בזה הסתירה אי מילת אברהם הי' בפסח או ביו"כ [ע"י תוס' ר"ה יא. ד"ה אל ופרד"א פכ"ט] דאחד הי' אברהם שהי' ביכולתו לעורר כל הבחינות בה זמנית וכעין מה שביכולתנו לעשות ע"י קריאת התורה. ואחרי הקדמה זו נוכל ביותר להשקיע בפרשת השבוע דכמה שיותר משקיעים בפרשה ככה אנו מתקשרים לאותם בחינות המושפעים באותה פרשה.]

דברי חיזוק לעמל תורה שבע"פ

הנני להביא דברי חיזוק לעמל תורה שבע"פ ממו"ר הג"ר אשר אריאלי שליט"א בתחלת זמן חורף בא' השנים.

ברוך שהחיינו וכו' בתחלת כל זמן עלינו להודות להקב"ה על זמן מיוחד שאנו מקבלים כעת שהוא כולו חיים, והוא עיקר החיים ובמיוחד על "ווינטער זמן" [זמן חורף] שהוא המשך הימים הנוראים, וראשית דבר יש לקבל עול תורה, וכמ"ש הגר"א דראשית היום יש לקבל עליו עול תורה הה"ד בראשית הזמן.

ובפרט לענין המשך ימי ר"ה ויו"כ, שהיו ימי תשובה ותיקון, דהרי עיקרה של תשובה הוא התחברות לתורה, לעזוב רשע דרכו ולילך בדרך של עמל התורה, וזהו עיקרה של תשובה, ועוד יותר הרי איתא בקידושין ל': דנמשלה תורה לסם חיים, משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטי' על מכתו וא"ל בני כ"ז שהרטי' זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין החמין בין בצונן ואי אתה מתיירא, ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי. כך הקב"ה א"ל לישראל בני בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו, שנא' הלא אם תטיב שאת וכו' ופירש"י אם תטיב תתנשא על יצרך היינו דיצה"ר בא עם הרבה פיתויים וע"י עסק התורה הוא מתרומם מעל כל ההבלים והקטנות כיון שדבוק עם דבר ה' ונצחיות, וכבר כ' מס"י פ"ה דאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו ל"ש שירפא כלל בלי רפואה זאת, ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח רפואה זאת לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ויאבד נשמתו.

עוד מבואר בקידושין שם תנא דבי רי"ש אם פגע בך מנוול זה משכחו לביהמ"ד וכו' היינו אם כבר התלכלך ולבו ניטמטם, יש רק עצה אחת והיא עסק התורה, וא"כ נמצא

ואין לנו השגה בקדושתו של פירש"י, והרי כ' החיד"א בשם הגדולים, שקיבל דרש"י התענה תרי"ג תעניות לפני שכ' פירושו עה"ת, ולזה אמר ר"ת דהגם דיכול לעשות פי' כזקיננו על הש"ס אבל לא על התורה, ורש"י כ' פירושו ע"פ סודות גדולות, ומשה רבינו אמר לרש"י אשריך, והמקובל ר' נחמן בן שמואל הלך על קבר רש"י ועשה הרבה סיגופים כדי להבין ד' רש"י עה"פ ויתנכלו אליו להמיתו וכ' רש"י אתו עמו כלומר אליו, וגילה לו רש"י סודות עליונים בזה ע"כ מחיד"א. ובתשובות איתן האזרחי ח"ב הוסיף שהמקובל הנ"ל האריך לבאר הסודות בד' רש"י, וכשהגיע לקברו א"ל רש"י שהתענה תרי"ג תעניות רצופין עד שחיבר פי' עה"ת ועל הגמ', ושפמליא של מעלה מוצאין נח"ר בדבריו, וכ"כ שנים היה מפלפל מלאך מט"ט עם הקב"ה על דברי רש"י מסויים, ולא הוי נח"ר למלאך מט"ט עד שבא בן עמרם ותקן הדברים, ואמר אשריך שלמה בן יצחק שכל כוונתך לש"ש. והמקובל הנ"ל מבאר הסוד בדברי הרש"י הנ"ל ומי שידוע הפי' בזה יודע המחלוקת בין מלאך מט"ט והקב"ה, והאות י' של ירד והאות ת' של ויתנכלו קח בידך ואז תעשה שלום בין יוסף ואחיו ותבין ענין גילגול עצמות יהודה במדבר, וסימנך שהקב"ה עוסק כל יום בב' של בראשית ובל' של לעיני כל ישראל.

וכמובן דאין לנו שום השגה לכל הנ"ל, אבל עכ"פ יהי' לנו מזה התעוררות גדול כשאנו לומדים חומש רש"י כשאנו יודעים גודל קדושת הפירוש. ומסופר על א' הבחורים משיבת פרשבורג בא"י, שנהרג בתאונת דרכים לפני בערך 50 שנה, והתגלה בחלום לא' מחבריו וגילה לו שכיון שהי' לו קביעות חזקה בלימוד חומש רש"י וגם זיכה לעוד חברים להתחזק בזה, לכן זוכה עכשיו ללמוד בהיכלו של רש"י וא"א לתאר הנעימות שיש לו שם.

ובענין קריאת התורה ידועים דברי הזוה"ק ויקהל גודל העת רצון בפתיחת הארון, ושבעשת הקריאה צריך לעמוד באימה וביראה ולכוון את לבו כאילו הוא עומד בהר סיני, ואם העבודה של קריאה"ת ושמו"ת נעשית כדבעי עולה הפרשה למעלה ואומרת אני פרשה פלוני שהשלים הציבור פלוני, ומסיים הזוהר אשרי חלקו של מי שמשלים הפרשה כדבעי. ואחרי קריעת ים סוף שהיו גילויים גדולים עדיין היה מרירות, עד שתיקנו ענין קריה"ת ועי"ז זכו לזהאזנת למצוותיו שכ' שם לקמן, ושיסיר ממנו כל מחלה, כמבואר בח"ח שם, וקריאה"ת הוא הצינור לכל התורה של השבוע. **ע"כ חלק מדברי מו"ר שליט"א.**

[ובענין זה יש להזכיר בקיצור מה שמבואר בספרים הא דקריאה מעורר הזמן והקדושה של היום, ובעיקר כ' בספרים על קריאה דיו"ט וכמ"ש הרמח"ל בדרך ה' ח"ד פ"ח, והשל"ה הק' בתחלת מס' פסחים, לענין קריאת פרשת הנשיאים, אבל כבר למדינו רבותינו דגם כשמצד הזמן אין כאן סגולה בעצם, מ"מ ע"י הקריאה תתעורר אותה קדושה, וכמו שהרגיש רמ"ל מסאסוב הארת קדושת פסח בפרשת בא עד כדי

לו תורת יום בעצמותו, דכאו"א גם אברכים יכולים להתעלות בו. [ע"י מה שהרחבנו בענין זה בתחלת הפרשה שזהו עצם הענין של שיר של יום לבטא מעלתו וכוחו של כל יום]

יש גם להזהיר לא לדבר באמצע הסדר הרי זהו מדינא דגמרא, וללמוד סדר ברציפות הוא שונה בתכלית, ואין לשער כמה קדושת התורה יש בזה, ולא יתכן לעמוד בביהמ"ד ולדבר דברים בטלים. וכשאנו מדברים על זמן חורף הכוונה מר"ח חשוון עד ר"ח ניסן, וחלילה חלילה לא לפרוץ גדר גם ביום אחד, תמחלו לי שאני אומר לכם זה אני מתבייש מזה, אבל זה גורם רפיון גדול בביהמ"ד. ועל חתונה שלא נוסעים בב' חשוון לא נוסעים גם בכ"ט אדר, היינו הך, זה מקשה אחת של זמן, כל יום הוא יום של תורה שנא' עלי' כי טוב יום בחצריך מאלף ול"ש לוותר ע"ז. ויש לקבל אחריו ע"ז דאם לא יוכל לעמוד בזה א"כ לא יקח מקום בביהמ"ד לכתחלה.

ובענין סדר הלימוד הרי על מס' זו [הי' מס' ב"ב] יש כ"כ הרבה תורה מרביתנו הראשונים ול"ש ללמוד כל הראשונים, [עכ"פ אני לא יכול] ואנו משתדלים ללמוד עיקרם של דברים, ומי שיש לו חשק להוסיף ללמוד איזה רמב"ן בוודאי טוב, או שרוצה להרחיב ולהקיף במה שלא הרחבנו כ"כ, שיקח שבת קודש או לילה אחד להכניס עצמו בזה, [עיקר מכוון השיעור אינו כדי לחזור ע"ז דאין אני אומר קבלו דעתי, דהרבה פעמים אני טועה, רק ללמד דרך איך ללמוד הסוגיא, ויש לחזור על הסוגיא ע"ד עצמו ולדבר ולהרחיב יותר על הסוגיא ומינה ומינה רווחא שמעתתא, וכך היא דרכה של תורה ורק אז מתגדלים ולומדים איך ללמוד סוגיא]

ועל כולם העיקר הוא תפלה, דהא בלא הא לא סגיא בפרט באהבה רבה, ותורה תבלין כולל גם תורת המוסר, כמבואר במס"י וגם ע"ז צריך תפלה, וה' יעזור שנזכה לעליי' גדולה בתורה. עכ"ד מו"ר שליט"א.

דתורה היא העצה היחידה נגד היצה"ר בין לפני החטא בין לאחר החטא. ועיקר התשובה היא בתורה כמבואר בברכה חמישית דשמו"ע שהיא ברכת התשובה כמבואר במגילה ובטור, ומ"מ התחלת הבקשה הוא על תורה "השיבנו אבינו לתורתך" ולכך נקטינן לשון אבינו דעל האב מוטל ללמד בנו תורה וזהו עיקר המהלך של תשובה ולכן להגיע להחזירנו בתשובה שלמה לפניך הוא רק ע"י תורה, וכל הקבלת עול תורה של ראשית הזמן הוא הוא הקיום של התשובה.

ועיקר סגולת התורה נאמרה על עמלה של תורה דוקא דאם יגע ועמל בהבנת דברי התורה ומתקשר לתורה, אז יש לו כל הסגולות. ובכלל זה להיות שקוע בתורה בכל המצבים. ודבר ראשון ביגיעה הוא לעמול על עצם הסוגיא בסברא וחשבון, בכל מסכתא קשה מאד עד שמגיעים לתורה של הסוגיא, ובפרט ע"י כל המפריעים והנסיונות שסוככים האדם, אבל ע"י שמתגבר על כל הנסיונות ומנסה להיות שקוע בתורה בכל עת הוא מתקשר יותר ויותר להקב"ה וזהו עיקר הקבלה של ראשית הזמן, שיהי' כל כולו עמל התורה, דכל השאר הוא רק הבל הבלים.

והנה ברמב"ן בפרשת נח כ' דכל ענין תיבת נח הי' נס של מועט המחזיק את המרובה, וא"כ קשה למה הי' צריך לעשות תיבה אורך ג' מאות אמה, ותי' דדרך כל הנסים לעשות מה שבידו ואז הקב"ה מביא נס, והה"ד ברוחניות וכמ"ש רבינו יונה לענין תשובה שיעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, וכן הוא דכדי לקבל סייעתא דשמיא בלימוד על האדם לעמול ולהתייגע ולהתקשר לתורה בכל כוחו ואז יש סייעתא דשמיא למעלה מדרך הטבע.

ויש להעיר במה שאפשר להתעלות גם בעש"ק דנר' בשטחיות כאילו זה בגדר יום ביניים, שכולו רק להכנה לשבת, אבל כיון שאומרים היום יום שישי בשבת הרי דיש

פרשת בראשית

פרשה זו נקראת פרשת בראשית, וגם כל ספר ראשון של התורה נקרא בראשית. ובוודאי כיון שזה תיבה הראשון בתורה הקדושה יש בה היסוד לכה"ת כולה ויש להתבונן בו טובא. והנה תיבת בראשית היא היא שורש חומש זה בכללות, ובפרטות פרשה זו. והביאור, כיון דבספר בראשית נתפרש השורש של כל הבריאה כולה, ושורש כל ההתהוות שלנו, וגם השורש של כל התכלית של הבריאה.

הבהירות בא מידיעת השורש וההתחלה

והנה בכל ענין וענין כדי להיות ברור בזה יש צורך לחזור אל שורש והתחלת הדבר, ואז מתברר הכל. לדוגמא כשלומדים סוגיא, אם שורש הענין לא יהיה ברור אצלו, לא יוכל אח"כ להבין שום דבר ברור, ולכן צריך תמיד להתחיל ממקור הראשון של עצם הדין האם הוא מה"ת או מדרבנן ואז לבאר היסודות שעלי' נבנו הדינים המסתעפים, וממילא יהי' לו בהירות גדול בכל הענין ויוכל להתחבר לזה ולחדש בזה ולזכור אותו, ועד"ז כשלומד גמרא ותוס' עד כמה שלא יהי' ברור לו במאה אחוזים ביאור דברי הגמרא יחסר לו ממילא הבנת דברי התוס'.

וכן עד"ז במצב החיים של האדם הוא מוצא עצמו באיזה מצב שלא כ"כ נח לו וכדו' אז אם יתחיל מן ההתחלה, ואיך הי' כל העבר שלו וכדו' הרבה פעמים יתברר לו למה הגיע למצב זה ושיתכן שהוא עצמו אשם במצב שלו, ושאוּלי מגיע לו כפי מעשיו. וגם אם לא מובן לו הרי ידוע לו שהי' לו חיים לפני שנולד בגילגול אחר, ומי יודע מה הי' מצבו אז שממילא הי' ברור לו שככה בדיוק צריך להיות המצב שלו.

ועד"ז כתב רש"י בהתחלה דלמה פתח בבראשית שלא יאמרו הגוים ליסטים אתם, ור"ל אם מסתכלים על המצב כמות שהוא נראה מאוד לא טוב, שבאים בני ישראל והורגים אנשים חפי פשע וגוזלים מהם מדינתם, אבל אם מתחילים מההתחלה ורואים למי הי' שייך בתחלה, וגם רואים איזה מעשים רעים עשו הגוים, ואיזה מעשים עצומים ונפלאים עשו האבות הקדושים, ואיך היו כ"כ נאמנים להקב"ה, הרי ברור לכל בר דעת שמגיע לכלל ישראל הארץ הכי טובה, ומגיע לגוים הרשעים האלו שיסתלקו משם.

וכל זה הלימוד גם בשבילינו, שהקב"ה הוא זוכר כל המפעל מתחלת הבריאה, ורואה וזוכר הכל מן ההתחלה עד הסוף ועפי"ז הוא מנהיג הבריאה והכל בצדק ובמשפט, ואילו הי' האדם רואה הכל הי' מסכים מאוד

לכל פרט בהנהגת הבריאה, וכמו המשל הידוע באחד שבא לבית מדרש וראה שהגבאי נתן עלי' לאחד ולא לשני ולא ידע שכבר קיבל בפעם אחר, וזה יתן חיזוק לאדם בכל מצב. וזה היסוד של תיבת בראשית.

הכופרים לא מסתכלים אל השורש

והנה זהו בעצם יסוד החסרון אצל אלו שאינם מאמינים בהקב"ה ותורתו, שהם לא מסתכלים על העבר, אלא שחושבים שהכל התחיל היום ובזים לדורות שעברו שלא ידעו כלום, ולא לומדים לקח ממה שקרה בדורות הקודמים ולא מקיימים מש"כ "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור" וגו' דאם היו מתבוננים מאיפה הם מגיעים ואיזה חסדים עשה הקב"ה לאבותיהם עד שהם חיים וקיימים היום, ממילא היו נכנעים להקב"ה. ובפרט הכופרים שחושבים שהעולם קדמון הרי אין להם כלל התחלה וחושבים רק על מה שיהי', איך לעשות העתיד שלהם יותר טוב, אבל אנו לומדים עם הילדים שלנו סיפורי מעשה בראשית וסיפורי האבות הקדושים וסיפורי אבותינו איך שמסרו נפשם, וממילא הם מבינים שיש להם אחריות להמשיך שלשלת הדורות כיון שהם מחוברים אל השורש וההתחלה.

תכלית הבריאה להתחבר אל הראשית

ולמעמיקים מה שפתחה התורה בתיבת בראשית דבעצם עיקר תכלית הבריאה הוא לחבר כל דבר אל השורש כמו שמוזכר בספרי רבינו השפת אמת כמעט בכל קטע שבכל דבר ודבר בעוה"ז התפקיד שלנו לחברו אל השורש ולהחזיר הכל אל הקב"ה ראה בקטע הראשון של ספרו, דזהו ענינו של מנוחת שבת שהיא שכינת הכל ומקום ושורש הכל וז"ש ויכולו מלשון כלתה נפשי כי הוא הביטול שכל דבר מתבטל לנקודת החיות שיש בו מהקב"ה וזה ע"י השבת עי"ש. וראה לקמן שהרחבנו בביאור דבריו.

הקשר בין בראשית לסוף התורה

עוד יש לרמז בענין הראשית וההתחלה, דהנה כבר נכתב רבות לקשר סוף התורה ותחלתה, עי' בדרשות חת"ס קונטרס שלם של בערך מ"ו אופנים לקשר סוף התורה עם תחלתה. וכן השפת אמת ² הי' אומר בשמחת תורה כל שנה על השולחן מאמר לקשר סוף התורה בתחלתה.

והנראה בעז"ה לפרש הקשר בדרך העבודה, דהנה סוף התורה שכתוב [דברים ל"ד י"ב] "לעיני כל ישראל" פירש"י שם דקאי על שבירת הלוחות, ובעצם זה הי' ביטוי לירידה עצומה של כלל ישראל דהרי הפסידו

² מכתב הרה"ח רבי בערל מוניש עקשטיין ז"ל מסקריהיציין "ראש גולת אריאל" ח"א ע' קנ"ה.

להאדם להניח אף פרט אחד, ואז תצא התכלית הנדרשת כהוגן".

טעם אתנחתא תחת תיבת אלקים

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ:
[א' א']

והנה הטעמים בפסוק הראשון צ"ב, דהרי זה מקרא קצר ולא הו"ל להיות אתנחתא תחת תיבת אלקים כיון שאת השמים ואת הארץ הוא המשך ישיר לברא אלקים, ותי' הג"ר יעקב קמינצקי זצ"ל בספר אמת ליעקב דבא לרמז דהקב"ה ברא עצם המושג של ראשית שהוא הזמן, או לרמז דעצם הבריאה בשביל מה שנקרא ראשית כמבואר ברש"י. ולדברינו לעיל יל"פ בדרך דרוש דהקב"ה ברא עצם המושג שתמיד אפשר לפתוח דף חדש, ואחרי כל מה שקלקל ועוות בדרכו, יכול לפתוח החומש מחדש ולהתחיל מבראשית והקב"ה יתן לו עבודה חדשה לפי התחדשותו.

יש רק קצת ימים ללמוד פרשת בראשית

והנה היצר הרע מפחד מאד מן הראשית דיודע שהאדם יש לו תוספת חשק וסייעתא דשמיא בהתחלת ענין וכמו בתחלת הזמן או בהתחלת סדר או בתחלת מסכתא או בהתחלת התפלה, ולכן מנסה בכל כוחו להפיל את האדם ולהכשילו מיד בהתחלה ואז יחשוב הרי בין כך כבר איבדתי ההתחלה ולכן כבר אחכה לסיבוב הבא, ובפעם הבא מכשילו שוב עד שבזה הוא מפסיד כל חייו, ולכן הרבה יש להתחזק בזה לדעת דפעמים המכשול לא הי' כ"כ באשמתו, ואם ימשיך להתחזק עדיין יהי' לו כח הראשית, ודבר זה נוגע מאד בפרשה זו וכפי שמרבה להזהיר ע"ז מו"ר הגרצ"מ זילברברג שליט"א דברוב שנים יש רק קצת ימים ללמוד פרשת בראשית, ופרשה זו יש כ"כ הרבה מה ללמוד בכמות ובאיכות, ורוצה להתחזק להתחיל בשנה ללמוד הפרשה היטב עם מפרשים ומחמת ריבוי הענינים וקוצר הזמן אינו מצליח, ואז מתייאש כבר וחושב שאולי בשנה הבאה יהי' לי זמן, וכ"ז עצת היצר, ויעשה בחכמה ויקח רק כמה פסוקים ללמוד היטב והשאר בבקיות, ובשנה הבאה יש פסוקים אחרים וכן בכל סדרה, ובזה בעז"ה יוחלש קצת עצת הנחש.

להמשך דברי חזקוני ממו"ר שליט"א בענין פרשת בראשית ושבת בראשית ראה בסוף הפרשה.

בראשית מורה על ישרותו של הקב"ה

והנה הרבה רמזים נאמרו בתיבת בראשית אשר כולם באים לרמז על תכלית הבריאה ואכמ"ל בזה, אולם מה שנרמז בתיבת בראשית הוא גם תיבת ישר וגם תיבת שיר,

רבות ע"י חטא העגל, וי"ל דכלול בזה רמז לכל מיני מכשולות ונפילות וירידות של כאו"א מישראל עד שרואה שכבר הפסיד הרבה ולא יתכן כלל לחזור למה שכבר הי' מקודם, לזה מתחילים שוב מבראשית להורות שתמיד אפשר לפתוח דף חדש ולהתחיל הכל שוב מההתחלה, ובפרט בימים אלו אחרי ר"ה ויו"כ בא החיזוק שאפשר לפתוח שוב מבראשית. עוד לימוד יש בזה שגם אם יתכן דלא שייך כלל לחזור ממש למה שהי' מקודם, מ"מ יותן לאדם עבודה חדשה במצב שהוא בו, וזה גופא מה שהקב"ה רוצה ממנו וכמו שנראה בעבודת אדם הראשון אחרי שאכל מעץ הדעת וכפי שיבואר לקמן בעז"ה.

כל התורה כולה הוא כמו דף גמרא אחד

וע"ע בדברי ר' ירוחם בדעת תורה [באורים כאן] שהק' בדברי רש"י בשם ר' יצחק דאיך יתכן דעיקר סיפור מעשה בראשית רק בשביל כיבוש הארץ, ותי' ד"כלל ועיקר גדול צריך לידע, כי אף שהתורה רבו עניניה לאין מספר, מכל מקום כל התורה כולה הרי היא כמו "דף גמ' אחד", בכל התורה כולה יש תכלית אחת שעליה סובבים הולכים כל הענינים, אנחנו לומדים הרבה בתורה ואינה אצלנו אלא פרקים פרקים, זה אינו טוב, העיקר הוא שכל התורה כולה צריכה להיות המשך אחד וסוגיא אחת כמו פרק המפקיד. מבראשית עד לעיני כל ישראל היא סוגיא אחת, ורבי יצחק מבאר לנו שהסוגיא של כל התורה כולה היא ארץ ישראל, הנשמה של כל התורה כולה היא כיבוש הארץ, ז"א לעשות מקום להשראת השכינה, וכמו שהכתוב אומר מכון לשבתך פעלת ה'. תכלית זאת כבר מתגלה לנו בפ' נח, שהכתוב מדלג על כל יחסי המשפחות ומגיע מיד לאברהם אבינו, וכל החומש בראשית מדבר מהאבות, ואח"כ על שיעבוד מצרים, גאולה, מעמד הר סיני, וכל הפלפול הגדול, עד שמגיע לכיבוש הארץ שזה תכלית כל משנה תורה.

זהו שאומרים לנו חז"ל שתכלית זאת של כל התורה כולה, ארץ ישראל, מיד בהתחלת התורה, במעשה בראשית, משם היא מתחילה. וכמו בבונה בית הנה מיד כשמניח את היסוד הנה התכלית האחרונה כבר עומדת לנגד עיניו, כן מיד בהתחלת הבריאה, הנה התכלית, דהיינו ארץ ישראל, "לתת להם נחלת גוים", היתה במחשבה תחילה.

כלל זה הוא בכל התורה כולה, הן בתורה שבכתב והן בתורה שבע"פ, ללמוד כסדר ולא לדלג על שום פרט ופרט, ואז תצא התכלית המכוון מכל התורה כולה, האדם צריך להתבונן ולהסתכל על כל הבריאה כמו על בית קטן שהכל יש לו תכלית אחת, התכלית היא "רוצה ה' את יראיו", "ואלהים עשה שייראו מלפניו", ואין לו

השמים ואת הארץ ולמה נקט לשון בראשית דמשמע נסמך לתיבה שלאחריו, ועוד דהרי אינו נכון ששמים וארץ קדמו דהרי בתחלה נבראו המים שנא' ורוח אלקים מרחפת ע"פ המים, ועוד שהשמים נבראו מאש וממים הרי בהכרח דהמים קודמים, ולכ"כ רש"י דצ"ל דלא בא הכתוב להורות סדר הבריאה כלל, ובהכרח דאינו כפשוטו רק ע"פ דרוש דבשביל ראשית ברא ה' את העולם. אבל אם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו,⁴ דנמשך הכל לענין בריאת האור דבתחלת בריאת שמים וארץ הרי ה' מצב של תוהו ובוהו, והוצרך לתיקון לכן התחיל הקב"ה בתיקונו וברא האור. ולפ"ז צ"ב למה הוצרך לכתוב בצורה כזו, ועוד דא"כ הו"ל להיות פסוק אחד עם פסוק ב' ולמה זה פסוק נפרד עם אתנחתא באמצע דמשמע דמדבר על עצם בריאת שמים וארץ.

ואכן רבים מהראשונים [רד"ק רמב"ן חזקוני רבינו בחיי ועוד] פירשו שבאמת זה דבר בפני עצמו ובא הכתוב להורות דתחלת הבריאה ה' בריאת שמים וארץ, ומלת בראשית יכול ג"כ להתפרש בהתחלה, או י"ל דחסר תיבה וכאילו אמר בראשית הכל ברא שמים וארץ, או הכוונה בראשית הזמן ברא שמים וארץ, ומש"כ כאן שמים וארץ כ' הרמב"ן לקמן בפסוק ח' היינו השמים והארץ שמפורש לקמן ומכונים כך ע"ש שה' עתיד אח"כ לקרוא להם כך. אלא דעדיין ק' קושיית רש"י דהרי מוכח דהמים נבראו קודם ועוד דלכ' כל הכתוב מיותר דהרי ידענו מהמשך הפסוקים בריאת שמים וארץ ול"ל לדעת דזה ה' הדבר הראשון.

הדבר הראשון ה' חומר היולי

עוד כתב הרמב"ן שכוונת הכתוב ליסוד דק מאד שאין בו ממש אלא הוא כח ממציא המוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכח אל הפועל, והוא החומר הראשון שהיוונים מכנים היולי שממנו נבראו הכל השמים וכל אשר בהם חומר אחד והארץ וכל אשר בה חומר אחד, והקב"ה ברא את שניהן מאין ושניהם לבדם הם הנבראים הראשונים וכל שאר הברואים נעשו מהם. ועד"ז כ' בשו"ת הרשב"א ח"ה קט"ו ופירש כמה

ויל"פ ענין ישר דהנה כל ספר בראשית נקראת ספר הישר ובפשטות דהאבות נקראים ישרים, אולם יל"פ דקאי על ישרותו וצדקותו של הקב"ה עם ברואיו, דלמתבונן היטב בספר בראשית בכלל ופרשת בראשית בפרט יראה³ דהרבה מעניניו באים לבטא צדקותו וישרותו של הקב"ה עם האדם אשר מצדו העמיד בריאה כ"כ טובה ויפה בתכלית השלמות והאדם הוא זה שקלקל מעשיו וגרם לעצמו מיתה, וכן דור המבול והפלגה גרמו לעצמם להאבד מן העולם, אבל הצדיקים כמו האבות הקדושים כיון שהלכו בדרך הישר קבלו מהקב"ה טובות עצומות והבטחות נפלאות.

וגם אחרי שכבר חטאו, רואים איך הקב"ה ברוב חסדו שיתף מדת הדין במדת הרחמים ולא הענישם תיכף ומיד, כמו בחטא עץ הדעת שנכנס אתם בדברים ועשה עצמו כאילו לא ידע כדי שיוכלו להודות על פשעם מעצמם וכדכתבנו שם, וכן בקין שא"ל הקב"ה "אֵיפֶה" כאילו אינו יודע כדי שיוכל להודות על חטאו ואז יקבלנו בתשובה, וכן בדור המבול שלח להם את נח להרבה שנים, ונתן להם ארכא של ק"כ שנים לפני שהענישם ומכ"ז חזינו שהצור תמים פעלו וכל דרכיו משפט.

בראשית היא שירת התורה

ובזה יל"פ מה שנרמז בתיבת בראשית ענין השירה, להורות דספר הישר הוא כמו השירה של התורה דהיינו היופי של התורה, ע"ד שביארנו בשירת האזינו דנקראת שירת התורה, ע"פ הספורנו שם דע"י שזוכר ימות עולם וגו' ומתבונן בחסדו של הקב"ה עם כלל ישראל מהתחלה, הוא מלא שירה והודאה להקב"ה על חסדו וישרו וטובו, עד כדי שמתמלא רגש של בושח על שהמרה את פי הקב"ה ומרגיש מעצמו שראוי להענושים הכתובים בפרשה שם, וא"כ ענין זה הוא ההשלמה לעצם התורה דע"י התבוננות זה באים לקיים כל התורה מתוך שמחה והכרת טובה להקב"ה, וזהו גם התכלית בהתבוננות בספר בראשית בכלל ופרשת בראשית בפרטות שבאים לשיר להקב"ה על טובו וישרו, ומתחברים היטב לעצם מצוות התורה וקבלת מלכותו.

ביאור פסוק הראשון בתורה

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ:
[שם]

הנה פשוטו של פסוק הראשון בתורה צריך ביאור רב, וכפי שכבר העיר בזה רש"י הקדוש, דמשמע שבא להורות סדר הבריאה דדבר ראשון ברא ה' שמים וארץ, והקשה רש"י דא"כ הו"ל בראשונה ברא אלקים את

⁴ בדרך כלל רש"י הוא זה שבא לעולם לפרש פשוטו של מקרא כמו שכותב הרבה פעמים ואני לא באתי אלא ליישב פשוטו של מקרא וכ"כ לקמן ג' ח' עה"פ וישמענו קול את קול ה' אלקים בפעם הראשון, וז"ל "יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרים רבותינו על מכונם בב"ר ובשאר מדרשות, ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו" אולם כאן כתב רש"י דהמקרא גופא צורך ואומר דרשני, שכאן גם הפשטנים צריכים לכתב הדרוש, ואם בא אחד לפרש ע"פ פשט אי"ז רש"י רק משהו אחר לכן כתב רש"י "אם באת" היינו כאן לא אני זה שבא רק אתה זה שבא, ועלי להזהירך שאם כבר תפרש כפשוטו תפרש דוקא כן ולא באופן אחר. וזה א' מיסודי המח' בין רש"י ורמב"ן בכה"ת, דרש"י נטה הרבה פעמים מעומק הפשט מפני דרשת חז"ל, ורמב"ן מנסה קודם כל להעמיד עצם הפשט ורק אח"כ יביא לך ד' חז"ל או ע"פ סוד.

³ וכן ברש"י הראשון כ' הלשון שהקב"ה נתן א"י למי שישיר בעיניו.

בראשית הכוונה על מעשה ששה ימים אחרי בריאת הזמן וכל מקום שאומר עושה בראשית או יוצר בראשית הכוונה על בריאת הזמן גופא וכ"פ המלבי"ם בביאור מלת בראשית דקאי על עצם בריאת הזמן. אולם אכתי צ"ב דל"ל תמיד להודות להקב"ה או רק על חלק בריאת הזמן או להודות על עיקר הבריאה ולהדגיש שזה אחרי בריאת הזמן, דאח"כ דבלי זה לא הי' שייך שום קיום לבריאה אבל עדיף הי' לכלול גם עיקר מעשה בראשית שבא אח"כ.

עוד קשה עדיין מה שאנו אומרים המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו, וביאר **בנפש החיים שער א'** דהקב"ה ברא העולם יש מאין ומאז עד היום כל רגע ממש כל כח מציאותם תלוי בזה שהקב"ה משפיע להם חיות בכל עת, ואילו הי' מסלק מהם השפעתו אף רגע אחד מיד היו מתבטלים, היינו שנקט לעושה ולא שעשה מבואר דעושה כן תמיד ותמיד היינו כל רגע ממש, וקשה דא"כ דמה ענין "כל יום" הרי הקב"ה מחדש הבריאה כל רגע ורגע ומה ענינו של היום כאן.

מאמר בראשית הוא שורש קיום הבריאה להיות

דבוק אל הראשית

והנראה בכ"ז בעז"ה ע"פ דבריו הנפלאים של השפת אמת שנת תרנ"ה שכתב "ותיקנו בקידוש היום זכרון למעשה בראשית, והענין כי בראשית ברא את השמים ואת הארץ הוא מאמר אחד הכולל כל הבריאה, והוא שורש הבריאה הדבוק בראשית, ואח"כ דכתיב והארץ היתה וגו' התחילו ששת ימי המעשה, ומאמר הראשון הוא חופף על הבריאה ומוזה המאמר נמשך ברכה וקיום אל הבריאה, וז"ש התחיל בב' לשון ברכה והלואי שיתקיים, פי' כי מאחר שאין עולם הטבע יכול לקבל האלקות לכן ברא השי"ת להיות קיום העולם ע"י ברכה שנמשך מן השורש אלקות אל הבריאה.

וזו הברכה בשבת וזה זכרון למעשה בראשית הוא המאמר של בראשית, ויברך את יום השביעי ויקדש אותו פי' להיות קדוש ונבדל מן הזמן כי גם הזמן נברא ושבת הוא למעלה מן הזמן, כמ"ש וקדשתו מכל הזמנים וע"ז דרשו ימים יצרו ולו אחד בהם יום השבת וכ' לו בו' ולא בא' לומר כי הוא בחי' אין למעלה מן הזמן דבוק באחדות אלקות וז"ש כי ששת ימים עשה את השמים ואת הארץ, דבכל הימים כתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד שני שלישי, פי' שאלה הימים שנק' ע"ש ההארות כמ"ש ויקרא אלקים לאור יום אותם ההארות מתגלים בלבוש הבריאה כל יום ויום כפי מה שנברא בו, ועשה הימים באמצעות מלאכת שמים וארץ וביום השביעי

פסוקים לפ"ז, וכתב שדעת הפילוסופים היתה שחומר ההיולי הוא דבר קדמון ופסוק זה מכחישם. ולפ"ז מיושב היטב דנתחדש בפסוק זה דאכן הדבר הראשון שנברא הי' החומר ההיולי של שמים וארץ וזה ענין בפני עצמו. אלא דאכתי לא א"ש היטב לשון בראשית דהול"ל לשון בראשונה כקושיית רש"י, ועוד קשה מה שהקשה האברבנאל שכיון שאנו מאמינים שהי' יכול לברוא הכל יש מאין ל"ל לחדש שמתחלה ברא הי' חומר היולי וממנו נוצר הכל ואיזה ענין יש בזה, דהרי הקב"ה יכול לכתחלה לברוא הכל בצורתו הסופית וכדאמרו חז"ל ר"ה יא. כל מעשה בראשית בקומתן נבראו בדעתן נבראו בצביונם נבראו, דהרי מקור ענין חומר היולי הוא מהפילוסופים שכפרו בחידוש העולם והוכרחו לחדש שיש חומר היולי קדמון אבל למאמינים א"צ לזה. וע"ע ביישוב ד"ז בדרשות הר"ן דרוש א' ובספר מעשה הי' ובמלבי"ם ואכמ"ל בזה. וע"ע שכתבנו כע"ז בשם אור החיים הק'.

ביאור "מעשה בראשית" ו"יוצר בראשית"

עוד יש לעיין במה שאומרים בקידוש של ליל שבת דשבת הוא זכר למעשה בראשית, וצ"ע הרי מעשה בראשית הי' בששת ימים, ובשבת הי' מנוחה וא"כ הול"ל זכר לשבתה ממעשה בראשית, ועוד צ"ע בלשון מעשה בראשית, דבראשית הרי הכוונה ההתחלה ולא קאי הבריאה על ההתחלה רק על מה שנתהווה בששת הימים והול"ל זכר למעשה ששה ימים וכדו'. וכן הבי"ת של בראשית הוא ביי"ת השימוש ולא מעצם התיבה, ועד"ז ק' בעלינו לשבח שאומרים לתת גדולה ליוצר "בראשית" ובמודים דרבנן יוצרינו "יוצר בראשית" ובברוך שאמר "ברוך עושה בראשית" וכן בפסחים קד. בחתימת ברכת הבדלה וחותרם בסדר בראשית [שבמוצ"ש התחיל הקב"ה לסדר מעשה בראשית ⁵ רש"י] ואחרים אומרים ביוצר בראשית וקשה הרי לא הי' "בראשית" הוא שנוצר אלא שמים וארץ וכל אשר בו נוצרו.

ובסידור הגר"א כפי' שיח יצחק על ברוך עושה בראשית שבברוך שאמר ציין שכן אנו אומרים בעלינו לשבח, והק' כקושיות הנ"ל, ותי' עפמ"ש"כ המקובלים דהזמן בעצמו הוא נברא ובלי בריאת הזמן לא הי' מציאות לכל הנבראים, וזה"פ בראשית ברא אלקים שע"י בריאת הזמן ברא הי' שמים וארץ, וא"כ כל מקום שכתוב מעשה

⁵ יל"פ ע"פ מ"ש"כ רש"י לקמן פסוק י"ד דכל תולדות שמים וארץ נבראו ביום הראשון וכאז"א נקבע ביום שנגזר עליו וא"כ עיקר מעשה בראשית הוא הסדר שבדבר, אלא דא"כ תק' למה נקרא ששת ימי בראשית הרי לא הי' רק לשם סדר בעלמא, ומוכרח דדבר שאינו מסודר הוא חסר תועלת וחסר בעצם הווייתו, ולכן עיקר הברכה הוא זה שסודר מעשה בראשית, וכידוע מה שאחד בא לבדוק אם בנו לומד טוב ובדק רק את חדרו ואורונו אם הכל מסודר - הגרי"ד שלזינגר שליט"א בשם רבו ראש ישיבת לוצרן הגרי"ד קופלמן זצ"ל.

ממעשה בראשית, כיון דקאי על המאמר הראשון שלא הי' בששת ימי המעשה, וזה ענינו של שבת קודש שהוא למעלה מן הזמן ומקושר לשורש הבריאה.

וראה לקמן ביאור ענין מחדש בטובו בכל יום תמיד.

ביאור ענין בריאת עצם הימים

ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: [שם ה']

צ"ב דבתחלת הפסוק משמע דרך חלק ששולט בו האור נקרא יום, אבל זמן החשך נקרא לילה, ובסוף הפסוק משמע דכל הכ"ד שעות שכולל יום ולילה נקרא יום, ונראה שעמד בזה האבן עזרא, וכתב דאחרי שכבר אמר שהאור יקרא יום לא יתכן שגם הערב יקרא יום רק פירושו הי' ערב, וגם הי' בקר של יום אחד ואילו הי' הערב והבקר יום אחד מה טעם יום שני. וצ"ב. אולם הפשטות וודאי משמע דכל הכ"ד שעות נקראו בשם יום, ומה שהוצרך הכתוב לסיים כן ויהי ערב ויהי בקר יום אחד והרי החשך כבר נברא משעה ראשונה של הלילה, תי' החזקוני דסמוך לחשיכה חוזר ואומר ויהי ערב ויהי בקר כלומר שחוזר וכולל בבת אחת כל מלאכת יום ראשון וכן בימים אחרים. וצ"ב ל"ל לכלול הכל ביחד ולא מספיק לומר סתם דנגמר יום הראשון.

והנה לפי שטחיות ההבנה שלנו, אותם ששת ימי בראשית כבר היו פעם, ומאז כבר עברו רבבות ימים מששת ימי בראשית, רק ששת ימים הראשונים של הבריאה הם מיוחדים שאז נעשה מעשה בראשית, אבל המשך הימים אח"כ אין להם שום קשר בעצם לאותם הימים רק שהשבוע נסדר לששת ימים בתוספת יום השבת כדי שזכור כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש.

ההשפעה המיוחדת לכל יום מימות השבוע

אולם באמת יש מקורות דאזנה כח שנעשה באותה יום דששת ימי בראשית מתעורר מחדש כל שבוע דהנה מבואר בתענית כז: דאנשי מעמד לא היו מתעניין באחד בשבת מפני שהוא שלישי ליצירה דאדם נברא ביום השישי, וצ"ב מה זה קשור לבני אדם החיים כבר אלפי שנים אח"כ, ומבואר דכח ששת ימי המעשה מתעוררים כל שבוע מחדש, וביום שישי שנברא האדם חוזר מחדש אותה כח יום השישי, ונעשה כעין התחדשות בריאת האדם, וכע"ז מצינו ריש כתובות דאלמנה נישאת בחמישי שנאמר בה ברכה לדגים, וכן מה שיום שלישי יש בו סימן טוב שנכפל בו כי טוב והרי זה הי' רק אז בשעת הבריאה ומבואר דכח יום שלישי של ששת ימי בראשית מתעורר מחדש בכל יום שלישי, וכן ביארנו

שבת שהוא עצם היום בעצמותו כמ"ש שבת יעשה כולו תורה בלי התלבשות.

ואיתא מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית ויש בנוסחאות שאין אומרים ביוצר של שבת המחדש בטובו מעשה בראשית אבל באמת יש לאמרו, כי כמו שבכל יום מתחדש מעשה בראשית כן בשבת מתחדש זה השורש של מעשה בראשית כמ"ש ז"ל ויכל ביום השביעי מה הי' העולם חסר מנוחה באה שבת באה מנוחה נגמרה המלאכה, א"כ שבת הוא גמר המלאכה וזה המנוחה מתחדש בכל שבת ושבת וזהו שורש הבריאה כמ"ש לעיל, ובחי' מעשה בראשית א"י להתגלות רק כשנעקר תוהו ובוהו, כדאיתא במד' ולכן יש ביטול מלאכה בשבת ואז חל מעשה בראשית הנ"ל והעושה מלאכה נקרא מחלל שבת שכשיש תוהו ובוהו אין מעשה בראשית נראה ונתגלה כמ"ש שם במדרש לכן בני ישראל מעידין על מעשה בראשית כנ"ל ע"כ דברי השפת אמת.

העולה מדבריו, דכדי שיהי' לעולם הגשמי והטבע קיום הוצרך להיות קשור אל שורש האלקות שמשם נמשך הברכה והקיום לכל הבריאה, וכיון שאין עולם הטבע יכול לקבל אלקות הי' מאמר אחד כוללת לפני התחלת הבריאה ולפני בריאת עצם הזמן שזה הי' דבוק בעצם הראשית ומשם נמשך ברכה וקיום לכל הבריאה, וזה מה שנקרא עצם היום בלי התלבשות, ואח"כ כשנברא הזמן התלבשו האורות בששת הימים שהי' להם ערב ובוקר והם מקושרים לשורש הימים שהוא עצם היום בלי התלבשות, ובשבת קודש מתעורר ומתחדש כח זה ע"י שאנו שובתים ממלאכה, וזה הכוונה זכר למעשה בראשית היינו מאמר ראשון זה שנותנת ברכה לכל הבריאה.

לפ"ז מיושב הכל, דפסוק ראשון בתורה הוא דבר חשוב מאד שזה מה שנותן קיום וברכה לכל הבריאה, ולכן נקט לשון בראשית כיון שדבוק לשורש הראשית והתחיל בבי"ת שמאמר זה הוא מה שנותן ברכה וקיום לכל הבריאה, וא"ש דפסוק זה הוא עוד לפני בריאת המים דזה עוד לפני עצם בריאת הזמן ועדיין לא התחיל כלל המושג של ששת ימי המעשה.

וא"ש ענינו של יוצר בראשית ועושה בראשית דקאי על מאמר הראשון והעקרי ד"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" שמכוחה מתפשט הברכה וההשפעה לכל הבריאה, וע"ז עיקר ההודאה והשבח כדי שמכח זה ימשיך הקב"ה להשפיע לעולם מברכתו.

וא"ש ענינו של שבת קודש שמתעורר כח מאמר זה, וזה מה שאנו אומרים זכר למעשה בראשית ולא לשביתה

לקמן ע"פ זוה"ק בענין כח המחלוקת שמתעורר תמיד ביום השני שאז נברא המחלוקת.

הקב"ה לא ברא יותר מששה ימים

והביאור בזה נר' בעז"ה ע"פ מש"כ באור החיים הק' [לקמן ב' ג' ד"ה אכן] דבשעת הבריאה לא ברא ה' כח בעולם זולת לעמוד ששת ימים, וכל שבת קודש מתחדש כח חדש לעוד ששה ימים, והוסיף בהגהות נר' למאור דזה הכוונה כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ולא כתוב כי בששת ימים וגו' היינו שהקב"ה ברא באמת רק ששה ימים ולא יותר. ויומתקו הדברים ע"פ משנ"ת לעיל בשם שפ"א דכל מציאות של יום הוא התלבשות אור מסויים לתוך גבולות הטבע והזמן, וזה הכוונה ויקרא אלקים לאור יום, וש"ק הוא היום בעצמותו בלי שום התלבשות והוא למעלה ממערכת הזמן, וכל ששת ימי המעשה מקושרים לאותה נקודה של ראשית שהוא למעלה ממערכת הזמן שמתגלה בשבת קודש ועי"ז יש להם קיום, וא"כ א"ש דמתחלה ברא הקב"ה רק ששה מיני התלבשות בששה ימים, וכל שבוע אנו חוזרים לאותם ששה ימים, ומובן דכל יום בשבוע מתעורר מחדש אותה כח שנתן הקב"ה בבריאה באותה יום.

ובזה יתבאר היטב לשון הפסוק שקרא אלקים לאור יום היינו שנתלבש בצמיצום הטבע והזמן שנקרא יום, וכן עשה לחושך, ואח"כ כשהי' ערב ובוקר ביחד ברא הקב"ה המושג של יום שזה בריאה מיוחדת שנקרא יום שמורכב מערב ובוקר וזה יום מיוחד לעצמו שנקרא יום ראשון או יום שני. וכל הימים האלו מקושרים לשורש הראשית ולזה יש בו ברכה וקיום לעולם.

ובזה יתבאר לנו היטב ענינו של מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, והערנו דהרי ביאר בנפש החיים דהכוונה שהשפעת הקב"ה לא נפסק לרגע, וא"כ מה ענינו של "כל יום", ולהנ"ל א"ש דיש התלבשות מיוחדת לכל ששת ימי המעשה וכל יום לעצמו מקושר לשורש "בראשית" ועי"ז אנו מודים שמחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, שכל יום ויום מתחדש שוב אותה השפעה וההתלבשות המיוחדת לאותה יום.

שיר של יום אינו מצד זכר למקדש

עפי"ז גם יתיישב היטב ענינו של שיר של יום שאמרו במקדש ומה שאנו אומרים אותו כל יום, דכפשוטו נראה דענין השיר שייך לקרבנות דבעי שירה ומה שאנו עושין כן היום הוא מדין זכר למקדש, וכ"ה פשטות ד' הטור סי' קל"ב שכתב דלכן לא אומרים שיר של יום במנחה כמו בקטורת כיון דקטורת הי' גם בערב ולא השיר, וכבר נתחבטו הנ"כ בפרישה ומג"א סק"ד הרי הי' שיר גם

בתמיד של ערב, וי"א דלא מעכב, וע"ע במג"א שם דמה שאין אנו מקפידים לשנות השיר שיהי' בדיוק כפי שאמרו במקדש ביו"ט ור"ח כיון דבלא"ה הי' רק זכר למקדש אין להקפיד בזה, עכ"פ מבואר דמה שאנו אומרים שיר של יום הוא רק זכר למקדש, וכן מבואר בסדר היום דמה שאנו אומרים שיר של יום כל יום הוא לזכור חורבן ביהמ"ק ולדאג עי"ז ולבקש מאת אלקינו להחזיר עטרה ליושנה, וביסוד ושורש העבודה שער חמישי פ"ט דראוי לאמרו מעומד, וכן הי' מקפיד מהר"א מבעלזא זי"ע. ומה"ט פסק בשו"ת מחזה אליהו סי' כ' לפטור נשים משיר של יום דאין לנשים חלק בקרבן תמיד.

אולם באמת כ"ז א"ש אם לא הי' שום הקדמה לשיר של יום, וכפי שהוא מנהג התימנים, או עכ"פ לפי הנוסח המופיע בסדר היום שם ובחסד לאלפים סי' קל"ב אות כ"א שמקדימים לשיר של יום "השיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש בראשון בשבת" אולם לפמש"כ בקיצור של"ה שמצא בסידור אריז"ל דכשאמר שיר של יום הי' אומר היום יום כך בשבת שבו היו הלויים אומרים בבית המקדש, וכ"כ בן איש חי כי תשא יי"ז ובספר שלמי ציבור קנו. ועוד, וכן הוא מנהגינו, הרי משמע דיש ענין מסויים להגיד איזה יום בשבוע הוא עכשיו, וצ"ב וכי לא ידענו איזה יום הוא הרי העיקר לומר שבבית המקדש אמרו ביום זה בשבוע שיר זה. עוד צ"ב דאי מצד זכר למקדש למה לא אומרים זה בתחלת התפלה ביחד עם הקרבנות וכמ"ש באמת בספר יוסף אומץ עמוד 34 דיגיד שיר של יום אחר קרבנות ויאמר אח"כ היה"ר כאילו הקרבתי קרבן.

שיר של יום הוא שיר על עצם יום הבריאה

אולם כשנתבונן בגמ' ר"ה לא. על מה נתיסדו אלו השירים נראה דזה קשור להבריאה של כל יום ויום, דביום הראשון אמרו לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה ע"ש שקנה והקנה ושלט בעולמו, וביום השני גדול וגו' וכן בכל יום ויום הפרק שמדבר במה שנברא באותו יום, ובכן יתכן דגם אם הלויים אמרו כן גם מדין שיר על הקרבן אבל לבד מזה יש ענין לשיר להקב"ה כל יום על בריאת יום זה גם בלי שיהי' שם מקדש ונסכים. וכן משמע במס' סופרים פ"ח דמבואר שם סדר מנהג שיר של יום דרשב"ל אמר דלכן נהגו העם לומר שיר של יום גם בלי נסכים שכל המזכיר פסוק בעונתו מעלה עליו כאילו בנה מזבח ומקריב עליו קרבן, וזה כמבואר בר"ה לא. דשיר של כל יום שייך למה שנברא באותו יום וא"כ זה שיר השייך לבריאה של כל יום, דיום ראשון יש לו בעצם שיר ששייך לו וכן יום שני וכן הלאה ואי"ז שייך למקדש דוקא.

שוב כח אותו יום של ששת ימי בראשית, וגם יוסבר למה אמר אריז"ל להקדים היום יום א' בשבת דהרי בזה אנו מקשרים ימות השבוע לש"ק וכמבואר ברמב"ן עה"ת פרשת יתרו [שמות כ' ח'] ע"פ המכילתא שם דעלינו לקרוא ימות השבוע לשם שבת אחד בשבת ושני בשבת, ובזה אנו מקיימים זכור את יום השבת לקדשו, והזכירו בקצרה בפרשת בא [שם י"ב ב'] וכ"כ הריטב"א ר"ה ג. ע"פ המכילתא, והחת"ס בספרו תורת משה פר' בא עה"פ החדש הזה לכם, והרחיב בזה בספר חרדים פרק ט' אות ל"ג. ויש שאכן הקדימו לשיר של יום הנני מוכן לקיים מ"ע של זכור את יום השבת לקדשו.

והאריז"ל בשער הכוונות סא: הביא ד' המכילתא, וביאר כי כל המשך ימות החול תלויים ונקשרים ונמשכים מיום השבת וזהו עומק מצות עשה למנות ימות החול בענין זה, והמשך הקדושה הוא בשלשה חלקי נר"ן כי הנשמה מתקיימת עד יום א' והרוח עד יום ב' והנפש עד יום ג' וברביעי מתחיל להאיר חלק הנפש של שבת הבאה, וע"ע בקיצור של"ה שהביא מתלמידי אריז"ל שבשעה שאומר היום יום ראשון בשבת יכול שישאר בו באותו היום הארת תוספת נשמה יתירה משבת שעברה, ואח"כ יגיד כל המזמור לדוד מזמור, וביום השני בשעה שאומר היום יום שני וכו' יכול שישאר בו הארת רוח יתירה של שבת שעברה, ובשלישי יכול על הארת נפש שישאר אצלו, וברביעי יכול שישאר בו הארת נפש יתירה משבת הבאה וכן הלאה עד יום שישי. ומסיים ומי שחננו ה' בינה ישכיל ויבין סגולת אמירת ענינים אלו והיא סגולה נפלאה להאיר נפשו ורוחו ונשמתו שיוכלו להשיג בעוה"ז מה שראוי להשיג לעוה"ב.

הרי למדנו עכ"פ דענינו של שיר של יום גדול מאד להשריש בלבינו ענינם של ששת ימי המעשה שבכל יום ראשון אנו חוזרים לאותה יום ראשון של ששת ימי בראשית שאין לו שום קיום ואחיזה בלי שיהי' מקושר לשבת קודש, ובכל פעם שאנו אומרים היום יום נזכור היסוד של "יוצר בראשית" שהיום הזה הוא מקושר לשורש הראשית וקדושת שבת קודש, ויכול להמשיך על עצמו מאותה כח הראשית, ובשעת אמירת המזמור יכול להודות על הבריאה המיוחדת של אותה יום, ועי"ז יהי' לו בוודאי סייעתא דשמיא עצומה בכל ענינו כמו שהבטיח אריז"ל כיון שימיו מקושרים לשורש הברכה. ולפ"ז בוודאי גם נשים יגידו שיר של יום כיון שגם הם שייכים לבריאת ששת ימי המעשה וגם הם צריכים לקשר ימיהם לקדושת ש"ק.

ובכן כשאנו באים לשבת בראשית בוודאי לא דבר רק הוא שנקרא כל השבת ע"ש "בראשית" דיש בכח שבת זו

ויסוד זה מבואר בליקוטים הנדפס במשניות סו"מ תמיד שהקשה בשם ספר באר שבע כמה שנאמר שם במשנה האחרונה "השיר שהיו הלויים אומרים" וכו' אחרי שכבר גמר סדר העבודה וכבר אמר במשנה הקודמת "זהו סדר התמיד לעבודת בית אלקינו יה"ר" וכו' והרי השיר הוא חלק מסדר עבודת התמיד. ותי' דשירים הללו אין להם שום יחס לסדר העבודה אלא שהם שבח והודאה כל יום ויום מעין ברכותיו ואין שום הבדל בזה בין זמן המקדש ואחר המקדש.

וכן מבואר באריכות בס' חקרי לב או"ח סי' ל"ב שמאריך בדיני שיר של יום ומזמורי המועדים שרבו הדעות ותמיהות בכך והמנהגים, וביאר דענין שירים אלו לא תלוי אם היו אומרים אותו במקדש כמבואר במס' סופרים שאמרו אותו בבית הכנסת, ואינו מצד לויים שאין אנו לויים ולא במקדש יתבין וכל ענינו הוא מדין קורא פסוק בעונתו, ולכן גם הראשונים לא הקפידו לומר דוקא השיר הכ' במס' סופרים דהרי עיקרו משום פסוק בעונתו וכיון שכבר אמר שיר השייך לעונה ההוא סגי בזה ע"ש.

ביאור שיי' הגר"א בענין שיר של יום

וכן מצינו יסוד זה בספר דברי שלמה להג"ר שלמה הכהן מוילנא שנדפס במעשה רב החדש של הגר"א כמה שהשיג אחיו הג"ר בצלאל הכהן בספרו ראשית ביכורים סי' ח' כמה שסבר הגר"א [במעשה רב סי' קנ"ח] דאין אומרים שני מזמורים ביום אחד, והק' הג"ר בצלאל הרי בשבת ויו"ט בוודאי היו שתי שירים אחד לתמיד של שחר שזה השיר של יום של ימות השבוע שלא נדחה לעולם, ועוד שיר של מוסף שמתחלף לפי שבת ויו"ט, ותי' הגר"ש דבאמת בשירה לא מצינו כלל ענין ונשלמה פרים, דזה רק בעיקר פרשיות הקרבנות, ולא כמה שנאמר להודאה להקב"ה, ולשירה בעי' יין דוקא, ולכן לא מצינו כלל שיתקנו רבותינו שיאמרו של השירים והמזמורים שאמרו במקדש, רק השיר של תמיד של שחר שבכל יום תיקנו כיון דהוזכר כל יום היצירה של אותו יום וכל הקורא פסוק בזמנו מביא גאולה לעולם, רק שהגר"א תיקן לומר גם המזמורים שאמרו הלויים במוספין כיון דגם בהם מוזכר עניניא דיומא, ואינו מצד זכר למקדש דהרי תיקן נמי מזמור לחנוכה ופורים דלא שינו במקדש כלל, ולכן לא תיקן יותר ממזמור אחד ליום דכבר הזכירו ענינו של יום ודי בכך ומעוטי במזמורים עדיף. ע"ש עוד.

יש לעורר כל יום היום בשבוע ולקשרו לש"ק

ולדברינו לעיל יומתק היטב למה אנו מעוררים כל יום אותו יום יצירה, כיון שכל יום מימות השבוע מתעורר

במיוחד לקשר כל ימינו לכח המיוחד של בראשית שהוא שורש הברכה והקיום לכל ימינו.

נחלת גוים שניתן לכלל ישראל

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ:
[שם]

וברש"י אמר רבי יצחק⁶ לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם ליסטים אתם וכו' הוא בראה והוא נתנה לאשר ישר בעיניו וכו'.

⁶ כתב בפי' ר' חיים פלטיאל כאן "זאת המימרא דר' יצחק כל בעלי מדרשים ביקשו ולא מצאו מקומה אך קבלה היא שרבי' שלמה אמ' בשם ר' יצחק אביו ופתח פ' החומש בא' וסיים בת"י [יש"כ ששברת]. ובפרדס יוסף ציין שכ"ה באמת במדרש רבה [שהש"ר א, ד אות ב] על הפסוק [שיר השירים א, ד] כתב זה בשם ר' ינאי, ובבראשית רבה [א, ב] איתא בשם ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, ועיין עוד ב**זוהר הקדוש** (בא ל"ט ע"ב) וזה לשונו, א"ר יצחק לא אצטרך אורייא למכתב אלא מהחדש כו', אבל שם לא כתוב התי' שרש"י הביא כאן, אולם **בתנחומא כאן סימן יא** כתוב כדברי רש"י בשם רבי יצחק רק שסיום הלשון הוא "להודיע כח גבורתו, שנאמר כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים" ולא כתוב מה שגוים מונין את ישראל ליסטים אתם, ורש"י **תהילים קיא ו'** הביא דבריו כאן בשם מדרש תנחומא. אולם **בילקוט שמעוני בא רמז קפז** מובא שם כל דברי רבי יצחק כמש"כ כאן, אולם ר' שמעון הדרשן חיברו וליקטו ואולי לקחו מדברי רש"י.

וז"ל **הט"ז בספרו דברי דוד** "נהינא כד הוינא טליא ראיתי כתב אחד ישן נושן מאוד ביאור רש"י, כתוב בו שזה המאמר בשם ר' יצחק שמביא רש"י אינו מוזכר בשום מדרש או תלמוד, אלא שמה שאמר: מ"ט פתח בבראשית כו', הוא מדרש, ולא דברי ר' יצחק, אלא שזה ר' יצחק היה אביו של רש"י ולא היה למדן גדול, ורש"י רצה לכבד אביו ולהזכירו בתחילת חבורו ואמר לו: שאל איזה קושיא ואכתבנה על שמך, והקשה לו סתם: למה התחילה התורה בבראשית כו'. וע"כ אין קשה למה הקשה בכפל, כי הקושיא ראשונה אינה אלא מצד כבוד אביו. כך ראיתי שם. אלא דמה שכתב שר' יצחק אביו של רש"י לא היה למדן גדול, זה אינו דבפרק בתרא דע"ז מביא רש"י פירוש על הגמרא וז"ל: לשון אבא מורי מנוחתו כבוד והוא נראה כו' עכ"ל" **עכ"ד הט"ז. אולם בהערות ביכורי דוד** לפרדס יוסף ציין לספר **זכור אברהם** על רש"י שאינה ראייה משם, כי פירוש רש"י על ע"ז רובו הוא מרשבים, והוא משתמש ג"כ במקום אחר כמו שם אבא מארי, וגם פירוש רש"י על נדה מעורב כמה עם פירוש רשב"ם, וציין לקובץ המאסף (שנה י"ז תרע"ב כרך א' סימן ז').

ובדרך צחות י"ל למשנ"ת בעניני סוכות באושפיזא דיצחק, דשם האדם יכול לקשר אותו לשורש אותו גדול שהי' נקרא כן, והראנו שר' יצחק בש"ס אומר הרבה מימרות בעניני דין דר"ה [בר"ה טז:] כיון שכל ענינו דר"ה הוא יצחק אבינו והוא זה שמעמיד מדת הדין בעולם, עוד כתבנו דלכן ר' יצחק בש"ס דריש איש זוכה ואין קטן זוכה, והוא זה שפותח הסוגיא דאלו מציאות דקב בארבע אמות, דיצחק אבינו הי' הילד היהודי הראשון בכלל ישראל, ולכן יש לו מימרא בעניני קטן, וכל הילדים מתחילים גמרא עם מימרא שלו, וא"כ י"ל דגם הרש"י הראשון בתורה שכל ילד מתחיל צריך להתחיל עם ר' יצחק.

עוד יש להוסיף כמה שגורמו ענין יצחק בתחלת התורה ע"פ דברי **החת"ס** כאן על מש"כ **בתיקוני זוהר** [תיקון תניינא תיקון ד'] על מלת בראשית [הובא ברבינו בחיי ובש"ך עה"ת] דבראשית אותיות **ברא תי"ש** היינו אילו של יצחק, וצ"ע הרי זה הי' איל שזה כבש גדול ותיש הוא שעיר גדול, ותי' החת"ס דמעיקרא רצה הקב"ה לברוא את העולם במדת הדין וכפי מחשבה זו הי' צ"ל שעיר שמרמז על דין וכפי מדת יצחק, ורק אח"כ ע"י עקידה של אברהם שהוא מדת החסד נתהפך לאיל, וזה כ' רק אח"כ אלה תולדות השמים והארץ "בהבראם" באברהם.

וכבר התפלא הרמב"ן הרי נצרך להקדים זה בשביל יסודות האמונה, עוד צ"ע דלכ' נתינת א"י הוא רק א' מפרטי התורה הגם דזה חשוב מאד אבל כבר היינו בגלות אלפי שנים בלי א"י, עוד צ"ע וכי בשביל כמה גוים נצרך להפך כל סדר התורה, וגם מי יאמר שהם יסתכלו בתורה.⁷

התורה התלבש בצורה גשמית

והנראה בעז"ה ע"פ דבריו היסודיים של השפ"א שהביא **קושיית הרמב"ן** ותי' "כי בתורה יש כמה מדרגות שכל התורה שמותיו של הקב"ה, ובדרך זה מתפרשת למעלה, ולנו מתפרשת כפי הדינים והמשפטים אשר לפנינו בתורה, גם כל הדברים שנעשו בעולם וכל הבריאה הכל מהתורה, כמ"ש הביט בתורה וברא עלמא, וכי לא הי' יכול לברוא הכל בלי אמצעות התורה, רק כ"ז הי' בשביל ישראל שכל הבריאה יתמשך אחריהם, ולכן החזיר הקב"ה התורה לכל האומות ובוודאי לא הי' שייך למסור להם התורה כמו שניתנה לבנ"י, רק שהתורה באמת אין לו סוף וכמו שיש עומק רום יש עומק תחת, ולכ"כ ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וגו' היינו שניתנה לישראל בכל המדרגות אשר בה וכמו שהיא אש דת כך ניתנה לישראל, אבל מצידנו לא הי' צריך להתלבש בכל אלה המעשים רק כדי לתת להם נחלת גוים, וכמ"ש **בזוה"ק אמור** דתורה נקראת עץ חיים כמו אין שיש בו פירות ועלין וקליפות ושרשים וגוף האילן, כך התורה ולכל דבר יש אחיזה בתורה, זה בקליפה וזה בעלה, ובנ"י דבוקים בגוף האילן, ואע"פ שעתה גם לפשוטי בניי אינה מתפרשת רק בהתלבשות, כ"ז נעשה כדי שיוכלו בניי לקרב כל הברואים והמעשים להקב"ה ע"י התורה לכן זה באמת קצת נחות דרגא לבנ"י, אבל הוא ירידה לצורך עלי' כי עומק רום תלוי בעומק תחת, וכמו שגוף התורה נמשכת מראש עד סוף, כמו כן בניי צריכין לירד עד התהום, ולעלות עד איגרא רמא, **ומיושב קו' הרמב"ן** דוודאי עתה נצרך אמונה אבל עצם בניי לא היו צריכין אמונה, כי הם דבקים בגוף התורה שהוא בחי אמת רק עתה צריכין לבוא לאמת ע"י האמונה, וכ"ז כדי לתת להם נחלת גוים. והדברים ברורים למבין. [תרל"ו]

העולה מדברי שפ"א שבעצם לכלל ישראל הי' התורה מתפרשת בדרגה גבוה בלי התלבשות בגשמיות ולא הי' נצרך לאמונה וגם לא לסיפור מעשה בראשית, רק כיון שעלינו מוטל התפקיד להעלות כל הבריאה הגשמית לשורשה לכן צריך התורה להתפרש התלבשות גשמית.

⁷ וז"ל **צידה לדרך** כאן "כל המפרשים נתקשו באגדה זו יותר ממה שנתקשה משה רבינו במצות החודש הזה לכם, כי מלבד מה שנתחבטו בקושיית ותירוצי הרמב"ן ז"ל על אגדה זו זה סותר וזה בונה דבריו, אלא גם שאר קושיות ותירוצים רבו למעלה. ואם אבוא להביא כל דבריהם ילאה הקורא למצוא הפתח אך אחד מהם אינו מעכב."

דהרי יש הרבה דברים שאנו נהנים כל יום ומברכים עליו רק כשבא לידו ההנאה?

בכל אדם טמונים כוחות נפלאים

ולהנ"ל א"ש, דכשמתחילים שבוע חדש של ששת ימי המעשה ועל האדם מוטל תפקיד לייצר דברים בעולמו של הקב"ה בין ברוחניות בין בגשמיות, הנה הבן אדם אינו מאמין בעצמו, ובכח היצירה שלו, ויכול לעבור ששת ימי המעשה גם אם לא יעשה עבירות וגם יעשה קצת מצוות, אבל אינו מנצל כלל הכחות העצומים הטמונים בו. ולזה בא התורה ללמדו, דכמו שהקב"ה ברא בתחילת הבריאה דברים שטמונים בתוך ד"א, שמבחוץ נראה כמו חתיכת עץ בעלמא, אבל ע"י יגיעה אפשר לבנות ולהחריב עולמות, כן האדם ע"י יגיעה יכול להוציא כוחות עצומים הטמונים בתוכו לייצר דברים נפלאים כמו חידושי תורה, שע"י שחזור בו עוד הפעם ועוד הפעם מוצא בה טעמים חדשים וכן הלאה, והעיקר הוא ע"י הדעת שניתן לאדם וזה הרמז במה שהוציא אדם הראשון אש במוצ"ש הראשון.

התורה הוא כמו גחלת של אש

והראוני לדברי הרמח"ל בדרך עץ חיים וז"ל ד"שכל האדם והתורה המשכלת אותו בתכונה אחת נבראו, ועל התורה נאמר הלא כה דברי כאש וגו' כי התורה אינו כידיעות החול שהוא ידיעה בעלמא, אבל התורה הוא אור אשר תאיר בנשמתו בדרך הארה ופעולה חזקה ונמשלה לאש בדקדוק גדול, כי כאשר תראה הגחלת שאינה מלהבה והשלהבת היא בתוכה כמסה וסגורה, אשר בהפית בה אז תתפשט ותתלהב ותצא מתרחבת והולכת ובשלהבת ההיא נראית כמה גוונים מה שלא נראה בתחלה בגחלת והכל מן הגחלת יוצא, כן התורה הזאת אשר לפנינו, כי כל מילותיה ואותיותיה כמו גחלת הן אשר בהצית אותם כן כאשר הן לא יראו כי אם גחלים וגם כמעט עמומות, ומי שישתדל לעסוק בה אז תתלהב מכל אות שלהבת גדולה ממלאה מכמה גוונים וכו' אך אין מגיע לנשמת הרואה את האותיות ההן אלא אור אחד סתום כמו הגחלת.

אך כשמשתדל האדם להבין וקורא וקורא ומתחזק להתבונן, הנה כל כך מתלהטים האורות ההם ויוצאים כמו שלהבת מן הגחלת וכו' וכנגדה שכל האדם הוא כן כי ג"כ יש לו כח השגה רבה אך כאשר תתלהט בכח התבוננות וכו' הנה ע"כ חוב הוא מוטל על האדם לשים עצמו להתבונן כי אם אינו מתבונן נשאר בחושך בלא ידיעה וסוף דבר יתן דין וחשבון על שלא נשתמש מן החכמה ומן הכח אשר הטביע בו לעשותו חול וכו' ע"ש באריכות דבריו הנפלאים.

ולדבריו יל"פ טענת הגוים ליסטים אתם והתשובה לזה, דהנה ההבנה של הגוי הוא שכיון שיש חלוקה בין יעקב לעשו ליעקב מגיע עוה"ב ולעשו עוה"ז ממילא אין ליעקב שום קשר לעוה"ז, ולא יהי' להם שום אחיזה ונחלה כאן בעולם וכל עסקם יהי' רק בעניינים מופשטים רוחניים, וכל נחלת א"י הוא סתירה לזה שזה מורה שכלל ישראל מקבלים החלק הכי טוב בעולם ושמה הם גרים עם הקב"ה ומשמה הם שולטים על כל העולם הגשמי, ולזה יש להם טענות על ישראל שהם ליסטים.

לזה באה התשובה דכיון דהתלבשה התורה בעניני גשמיות ושם מסופר צורת הבריאה הגשמית וזה נתן לכלל ישראל, הרי בזה נתן הקב"ה נחלת הגוים לכלל ישראל דכן הוא ישר בעיניו שכל העולם יהי' לו תיקון ועלי' ע"י כלל ישראל וזה גופא לטובתן של הגוים שכלל ישראל יקבלו נחלתם וזה הכל מרוב טובו וישרו של הקב"ה וכדנתבאר לעיל.

בריאת האש וענין ברכה על האש במוצ"ש

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ:
[שם]

ותמוה הרי השמים נברא מאש וממים וא"כ בהכרח כבר נברא האש קודם, ורש"י כבר פירש ע"פ חז"ל דאין הכוונה הראשונה רק דזהו ההתחלה דאין התורה מתכוון להגיד כלום בסדר המוקדמים והמאוחרים ע"ש. ע"י לעיל שהרחבנו בזה.

ובאור החיים הק' כתב כאן דבעצם ברא ה' בתחילה כל הבריאה במאמר אחד והכל הי' מעורב יחד דהיינו א' בתוך השני, וכמו שכח האש נמצא בתוך העצים, ואח"כ הוציא הקב"ה כ"א ביום המיוחד לו [וזה כעין דברי הרמב"ן שהבאנו לעיל בענין כח היולין] וע"ש למה עשה ה' ככה. וכוונת פסוק ראשון הוא שה' ברא הכל ביחד ואת השמים כולל כל הפרטים הנכללים בשמים וכן בארץ, וממילא נכלל בזה האש, ואח"כ כשיצא כל כח לפועל השאיר כח האש מובלע במקומו דאל"כ יהי' חורבן עולם, ועוד שהקב"ה רוצה שנבין איך הי' בתחילת הבריאה דבלי זה לא היינו מבינים איך יתכן דבר כזה שכח אחד מובלע בתוך דבר אחר עכ"ד בקיצור ע"ש.

והנה עפ"י יהי' לנו הבנה חדשה במה שאנו מברכין על האור במוצ"ש ואבוקה מצוה מן המובחר, דאמרו חז"ל דאז נתן ה' דעת באדם הראשון להוציא אש מן הרעפים וצ"ב מה ענינו דוקא במוצ"ש, וגם למה אנו עושין זכר מיוחד לבריאה אחד מתוך מליוני נבראים, ואי נימא מצד שנתן דעת באדם הי' לנו לברך על הדעת ולא על האור,

הרי זה ממש כדברינו וזה אפשר להתבונן בשעה שמברכים בורא מאורי האש שגם לכל בן אדם ניתן בתוך שכלו דוגמת אש וכן בתוך תורתו שלומד ומוטל עליו להלהיב אש זה ולהוציאו מן הכח אל הפועל.

וע"ע בדברי החת"ס בפרשת תצוה עה"פ ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאותיו רוח חכמה היינו שתגיד להם זה גופא אשר מלאותיו רוח חכמה דאם לא ידעו את הכוחות שיש להם לא ינצלוהו.

מה שלא נגמר מלאכת המים ביום השני

ויעש אלקים את הרקיע וגו' [שם ז']

וברש"י ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום השני ⁸ לפי שלא הי' נגמר מלאכת המים עד יום השלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במילואו וטובו, וכו' עי"ש. וצ"ב הרי לפחות חלק רקיע והמלאכים נגמר ולמה ע"ז לא נאמר כי טוב, ותי' רבינו בחיי כי מכאן ראי' עצומה כי העולם השפל בזמן שישראל עושים רצונו של מקום הוא עיקר המציאות שאע"פ שרקיע ומלאכים נגמרו שהם העולם העליון לא הי' בזה שלימות עד שנגמרה מלאכת עולם השפל ויהי' מקום בעולם ליישוב בני אדם ⁹.

וצ"ב למה באמת לא גמר הקב"ה מלאכת המים ביום השני. ותי' הגר"ר אליהו דיסקין שליט"א בפשיטות, עפ"מ ש"כ רש"י [לקמן ב' ז'] דברא האדם מן העליונים ותחתונים כיון שביום ראשון ברא שמים וארץ, בשני ברא רקיע מעליונים ובשלישי ותרעה יבשה לתחתונים, ברביעי מאורות לעליונים, בחמישי ישרצו המים לתחתונים, הוזקק בשישי לבראות בו לעליונים ותחתונים, דאם לאו יש קנאה במעשה בראשית שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד ע"כ וא"כ א"ש דאם הי' נגמר מלאכת המים גם ביום השני, א"כ ביום השני הי' בו גם בריאה לארץ, וא"כ יהי' לעליונים קנאה, ולזה הוצרך לצרפו ליום ג'.

אולם זה צ"ב דהרי מבואר דכל מה שברא האדם מעליונים ומתחתונים הי' שלא יהי' קנאה, וא"כ אילו הי' בורא בשני גם לתחתונים שוב לא יצטרך בשישי לצרף אדם משניהם. ולכן נראה באופ"א, דהנה כ' בחז"ל

⁸ באמת גם ביום השישי נכפל בו טוב אבל לא כי טוב ויל"ע מה המשמעות בכי טוב יותר מטוב-אמת ליעקב.

⁹ ועד"ז יש ליישב מה שבי' רש"י לקמן פסוק ט"ז שהכוכבים הם רק בגדר צבא לירח כדי להפיסה, וצ"ע והרי כוכב אחד גודלו פי כמה מכל הירח ואין יתכן שיהיו כל הכוכבים רק בגדר משמשים לירח ותי' ידידי הרב מנחם קסל שליט"א דערכם של צבא השמים נמדד רק כפי השפעתו ותועלתו על עוה"ז וכיון שהשפעת הכוכבים לא ניכר כ"כ בעולם כמו הירח לכן כל המליוני כוכבים הם רק בגדר משמשים לירח. והוסיף דכן הוא עיקר ערך האדם רק כפי מה שמועיל לאחריו וכמבואר בהקדמה לספר נפש החיים.

דביום השני נברא המחלוקת וגם הגיהנם וכבר הרחבנו בפרשת קרח בזה עפ"י דברי הוזה"ק כאן י"ז א' הובא בריקאנטי שם, וזה תוכן דברי הוזה"ק "דביום השני דששת ימי בראשית נברא המחלוקת שהוא סוד השמאל, וימין הוא שלימות הכל, וכשמתעורר שליטת השמאל ממילא מתעורר המחלוקת, ובאותה מחלוקת נתגבר אש וכעס, ומשם נברא הגיהנם ובמעשה בראשית הי' מח' בין ימין ושמאל, ויום השלישי שהוא התפארת נכנס והפריד ביניהם, והסיר המח' בין שני הצדדים, וגיהנום נפרד מימין וירד למטה לשאול, והשמאל נכלל בימין והי' הכל שלום.

סוד ההבדלה הוא בשני דוקא

וממשיך בזה"ק: וכעין זה הי' המחלוקת של קרח על אהרן דהשמאל חלק על הימין, והסתכל משה במעשה בראשית ואמר ראוי לי [שאני התפארת מדת התורה שהוא דרך האמצעי] להסיר המח' בין ימין ושמאל, אבל קרח נתחזק על אהרן בגבורתו, אמר משה דבוודאי שבגבורת המח' של השמאל צריך הגיהנם להתדבק, וקרח שלא רצה להתדבק למעלה לימין נצטרך לירד למטה לשאול, וע"כ לא רצה קרח להתפשר כיון שלא הי' לש"ש ולא חשש לכבוד עליון והכחיש למעשה בראשית, וכיון שראה משה שהוא מכחיש למעשה בראשית ונדחה לחוץ מהקדושה, חרה למשה מאד, [אבל מח' שמאי והלל שהוא לש"ש הוא מח' שהקב"ה מסכים לו, וזה מח' שהוא בסוף אחרי שכבר שקט הרוגז והכעס עי"ש באריכות] וזה סוד ויהי מבדיל בין מים למים שרצה הקב"ה להסיר המח' והדינים, וכל ענין הבדלה נוהג דוקא בשני ושמאל, וכן אצל לוי שהוא בשמאל כתוב לשון הבדלה שנא' המעט מכם כי הבדיל וגו' וכתוב בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי, ומה שאין הבדלה בשמעון שהוא שני ליעקב רק בלוי שהוא השלישי, אלא דאחרי שעשינו הבדלה בשני כבר השלישי הוא באופן ישר וטוב.

וזהו ענין ההבדלה במוצ"ש, להבדיל בין הכוחות השולטים בימות החול להקדושה השולטת בשבת. דעם יציאת השבת עולה צד אחד מגיהנם בבחי' עין רעה הרוצה לשלוט בעולם, וכשישראל אומרים ויהי נעם וגו' יוצא מדרגה הנקראת שאול ורוצה להתערב בזרע ישראל, וישראל עושין מעשה מצוה בהדס ויין ועושים הבדלה והסט"א נפרשת מהם, וכיון שמבדילים על הכוס נשפל אותו הצד ובא למקומו לשאול מקום שקרח וסייעתו שמה, וקרח וסייעתו ג"כ לא ירדו לשאול עד שעשו ישראל הבדלה מהם שנא' הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת, ולעולם הבדלה נוהגת רק בשני שהוא צד שמאל וכו' עי' ריקאנטי שמרחיב בזה.

והבאנו שם ממש משה דבמוצ"ש שופכין מכוס הבדלה לקרח ועדתו וענינו כנ"ל.

מחלוקת קרח היה ביום שני בשבוע

וראה עוד ש"ך עה"ת פרשת שמות עה"פ ויהי ביום השני ויצא משה וירא שני אנשים עברים ניצים, דלכן היה ביום השני כיון שבשני הוא המחלוקת, וכ' שם דמח' קרח על משה ה' ג"כ ביום שני, ולפ"ז א"ש דבשיר של יום אומרים שיר מזמור לבני קרח דוקא ביום שני דאז הוא התעוררות קרח ועדתו ע"י הבני קרח אנו מתקנים זה.

ולפ"ז א"ש דכל ענינו של יום השני הוא בריאת הפירוד והמח' ושליטת השמאל וכל ענינו של יום השלישי הוא כמדת התפארת שבא להסיר המח' והפירוד, ולכן בוודאי היום השני ל"ש שיהי' בו גמר ענין וטובה, וכל ענינו של יום השלישי הוא להסיר הפירוד והמח' וכל ענין יקוו המים מורה ע"ז להעמיד כ"א במקומו ולגלות היבשה, ולכן לא נגמר מלאכת המים רק ביום השלישי וא"ש דאנו עושים ענינים דוקא ביום השלישי לסימנא טבא שיהי' רק שלום ושלוחה וגמר והשלמת ענין.¹⁰

ביאור הק"ו של הדשאים

ויאמר אלקים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע וגו' ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו וגו' [שם י"א י"ב]

וברש"י אע"פ שלא נאמר למינהו בדשאים בציווייהו, שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו ק"ו בעצמן כמפורש באגדה בשחיטת חולין. [חולין ס.]

ואם רש"י מציין לנו "כמו שמפורש בשחיטת חולין" כוונתו שנעניין בגוף הסוגיא כדי שנבין איזה ק"ו עשו.¹¹ והנה לשון הגמ' שם "דרש ר"ח בר פפא יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו [תהילים ק"ד ל"א סוף קאפיטל ברכי נפש] פסוק זה שר העולם אמרו בשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות נשאו דשאים ק"ו בעצמן [-היינו המזל והמלאך הממונה עליהם דאין לך כל עשב שאין לו מזל ומלאך שאומר לו גדל – מהרש"א בח"א] אם רצונו של הקב"ה בערבוביא למה אמר למינהו באילנות, ועוד ק"ו ומה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא [שהרי גדולים הם

¹⁰ ומיושב הערת האמת ליעקב דמ"ש מיום השישי, דשאני שלישי דכל ענינו הוא להשלים ולאחד הפירוד שנעשה בשני.

¹¹ הנה בתחלת לימוד שלנו חומש ורש"י עלינו להדגיש דבהרבה מקומות כתב רש"י שלא בא לעולם רק ליישב פשוטו של מקרא, אולם בתחלת התורה במלת בראשית התחיל שאין המקרא הזה אומר אלא דרשני וכן אח"כ בפסוק ד' עה"פ וירא אלקים את האור כי טוב ויברל "אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה" היינו שזה מצטרף למש"כ על מלת בראשית שאין לנו ברירה רק לפרש ע"פ דרוש, אבל כאן לא כתב כן רק שצ"ן לאגדה שכתבו בשחיטת חולין. - הגרי"ד שלזינגר שליט"א.

וענפיהם מרובין ואין ראויים ליגדל רצופים ותכופים כי אם מפוזרים - רש"י] **אמר הקב"ה למינהו** [שיצא כל אילן בעצמו ברחוק מחבירו שיהא לו היכר רש"י] **אנו** [שרבים אנו ודרכינו לצאת תכופין ומעורבבין ואם אין אנו נזהרים לצאת כל אחד לבד הרי אין אנו נכריין זה מזה רש"י] **על אחת כמה וכמה. מיד כאו"א יצא למינו, פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו.** [שכולם זהירין במצוותיו רש"י]

והנה כיון שרק לפני כמה ימים אמרנו בהתלהבות הפסוק "יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו" בעת פתיחת הארון להקפות, ובעז"ה בימים אלו נכפול ונשלש פסוק זה בשני ימי ר"ח חשוון הבעל"ט בקאפיטל ברכי נפשי, וכן בש"ק הבעל"ט לאלו המתחילים לומר ברכי נפשי אחרי מנחה כמש"כ הרמ"א סי' רצ"ב ס"ב, וזה בנוסף למה שאומרים פסוק זה כל יום כהקדמה לפסוקי דזמרה [דעצם פסוקי דזמרה מבואר ברש"י שבת קיח: במה שאמר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום ופריך מקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף ומשני דקאי ר' יוסי על פסוקי דזמרה ופירש"י דקאי על מזמורי תהילים הללו קל בקדשו והללו את ה' מן השמים ובב"י אור"ח סוף סי' נ' משבלי הלקט בשם מס' סופרים פ"ז ה"א דהיינו מתהלה לדוד עד סוף תהילים] **שיש בהם כ"א אזכרות וכמ"ש בלבוש סי' נ"א ס"ח. ובכן עלינו להעמיק ולהתבונן בפסוק זה דמה התכוון שר העולם באמרו זה, ולמה דוקא שר העולם אמרו, ואיזה חיוזק יכולים אנו לקחת מפסוק זה, ואיך זה מקשר אותנו משמחת תורה עד שבת בראשית ולכל השנה כולה.**

ובכן נביא מדבריו הנפלאים של הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א בענין זה.

הנה צ"ב איזה מין ק"ו עשו הדשאים, דאדרבה כיון שאין דרכן לצאת בנפרד כך הוא עיקר בריאתם שיהיו בערבוביא ושלכן לא ציווה להם הקב"ה לצאת בערבוביא. עוד קשה מה התפעל כ"כ שר העולם מזה עד כדי שהכריז ע"ז הפסוק "יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו" איזה שמחה ונחת רוח מיוחדת היה בזה להקב"ה בזה שיצאו הדשאים למינם גם בלי ציווי. עוד יל"ע למה דוקא שר העולם אמרו.

האם חנוך ומט"ט ושר העולם אחד הוא

והנה התוס' בחולין שם ד"ה פסוק זה התחבטו טובא בזהותו של שר העולם, דהרי יש מפרשים דחנוך בן ירד המוזכר בסוף הפרשה זה מטטרון, וכמו שיסד הפייט ביוצר לשמחת תורה "תקיף מטטרון ושר הנהפך לאש מבשר ואומר" והוא שר העולם כמו שיסד הפייט "שר המשרת נער נקרא הוא מטטרון הנכבד והנורא" וביבמות טז: "נער הייתי גם זקנתי פסוק זה שר העולם אמרו" וקשה מכאן דמשמע דשר העולם ה' מששת ימי בראשית ושמה אגדות הם שחלוקות זו מזו ומי שסובר

דמטטרון הוא שר העולם לית ל'י' דחנוך זה מטטרון וכו' עי"ש עוד תי'. וצ"ב בכ"ז.

עיקר נח"ר להקב"ה ממי שקשה לו

ודבר נפלא מצינו בזה בספר בן יהוידע בחולין שם, דבאמת שר העולם הוא מלאך מט"ט שהי' כבר בתחלת הבריאה, רק שאח"כ הוריד הקב"ה נשמתו לעולם הזה ולקחה חנוך בן ירד, ואחר אשר חי בעוה"ז שס"ה שנים העלה הקב"ה את גופו למעלה והפכו לאש והשליטו על המלאכים, ומה שעשה כן הקב"ה להעלות גוף אדם חומרי להשליטו על המלאכים, מפני שהאדם שהוא חומרי אשר מקדש עצמו ע"י שמקיים רצונו ית', הוא יותר חביב לפני הקב"ה מן המלאך שהוא עיקרו רוחני ועשייתו רצונו ית' הוא כפי טבעו ודרכו בכך, משא"כ האדם הוא עיקרו חומרי ואין דרכו בכך, לכן בחר הקב"ה להעלות גוף חומרי ולהשליטו על המלאכים. [וזה כבר ידוע מהרבה ספרי קודש שחביב לפני הקב"ה עובדות האדם יותר מן המלאכים]

והנה הק"ו של הדשאים מיוסד על סברא זו דמה אילנות שדרכן בכך אמר הקב"ה למינהו וכו' דיותר חביב לפני הקב"ה מי שעושה רצון ה' כשקשה לו ואין דרכו בכך וצריך להתגבר על עצמו, ואם הקב"ה אומר למינהו היינו דכך הוא רצונו ית' ויש לו נחת רוח בזה שכ"א יצא מסודר למינו, והדשאים הבינו שיהי' להקב"ה יותר כבוד ויותר נחת רוח אם יעשו כן, נמצא דבק"ו גופא מונח הלימוד שהאדם שיש לו גוף חומרי עדיף מן המלאכים, ולכן אחרי שנודע סברא זו ידע שר העולם שזה נוגע אליו, שגם הוא ירד לעוה"ז לגוף חומרי ואח"כ יעלהו שוב ולהשליטו על המלאכים, כיון שמי שהתנהג בקדושה בגוף חומרי עדיף לפני הקב"ה, ולכן אמר פסוק יהי כבוד ה' לעולם, וכוונתו דכבודו של הקב"ה יוצא באמת מכל דבר, אבל עיקר שמחה שלו הוא ממש"כ בו לשון עשיי' דקאי על האדם שאמר נעשה אדם וגו' וכו' בסה"פ כי נחמתים כי עשיתים.

רק מלאך מט"ט מבין הנסיונות של בשר ודם

ויש לצרף בזה דברי הג"ר אלי' גוטמכר זצ"ל בספרו על חגיגה טו. בהא דאיתא שם דאלישע בן אבוי' יצא לתרבות רעה כיון שראה מלאך מט"ט יושב וכותב זכותם של ישראל, והי' קשה לו דהרי למעלה אין ישיבה ולא תחרות ולא עורף וכו' שמא ח"ו שתי רשויות הם. וצ"ע דלמה באמת הי' במצב ישיבה, ועוד מדוע ניתן רק למלאך מט"ט לכתוב הזכותים של ישראל ולא שרי ישראל מיכאל וגבריאל.

ותי' דל"ש שום רגש בדבר אא"כ הי' בעצמו שם, וגם אם הי' שם אין לו כ"כ הרגש ממי שעוד עכשיו עדיין

נמצא כן, וכמ"ש באבות אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו, וכיון שמלאך מט"ט הי' מקודם בשר ודם שהי' בזמן שהיו כולם רעים וחטאים הרי הי' לו אותם נסיונות לכן רק הוא יכול להבין עוצם ההתגברות של בני אדם ולכן רק הוא נבחר לכתוב זכיותיהם של ישראל, וא"ש מה שנמצא במצב של ישיבה שהוא צורה של ילוד אשה כדי שגם עכשיו ירגיש ההרגשות של ילוד אשה. אבל שאר מלאכים אין להם מבוא להבין דרכי האדם כדאיתא בילקוט בראשית על שני המלאכים שמחזאי ועזאל שאמרו להקב"ה הלא אמרנו לפניך מה אנוש כי תזכרנו, אנו נרד לארץ ונעמיד עולם בשבילך, אמר להם הקב"ה גלוי וידוע לפני שאם אתם יורדים לארץ ישלוט בכם יצה"ר יותר מבני אדם, אמרו לו מ"מ נרד ונקדש ש"ש, ואעפ"כ כשירדו מיד קלקלו.

וע"ע בחי' חת"ס חולין שם שהפליא בגודל נשמת הצדיק יותר מן המלאכים כי בדור ההוא דור המבול השליך הקב"ה אותם שני המלאכים שמחזאי ועזאל והגשימם במלבוש גשמים הם הנפילים אשר בארץ והם הריעו מכל אשר אשר לפנייהם והשחיתו הארץ והביאו מבול לעולם, ולעומת זה באותו דור עצמו העלה נשמת הצדיק ממטה למעלה ונעשה ממנו מטטרון שר העולם שולט על כל מלאכי מעלה ואמרו יהי כבוד ה' לעולם וגו' כלפי שבדור המבול ע"י זנות ותערובות המינים נתעצב כביכול אל לבו, ע"כ אמר שר העולם בשעת הבריאה הלואי שיהי' כבוד ה' לעולם שיהיו נזהרים מתערובות כמו הדשאים אז ישמח ה' במעשיו ואל יתעצב אל לבו. ע"כ.

הרי לנו עכ"פ דהק"ו של הדשאים הי' בזה לימוד בדרך העבודה שיש להקב"ה נח"ר מיוחד באלו שקשה להם ואין דרכם בכך ומתגברים על עצמם ועושים רצון ה', וא"ש דזה חיזוק גדול גם בשבילינו שאנו קרוצי חומר וקשה לנו מאד להתגבר על יצרנו, ואם אעפ"כ אנו משתדלים לעשות רצון ה' יש בזה להקב"ה נח"ר עצום.

ורצית שבח ואבית תהלה

ועדיין שפתינו מרחשין פיוטי ימים נוראים שהדגשנו ד"ז שוב ושוב בשחרית ומוסף של יוה"כ, בשחרית אשר אומץ תהלתך באילי שחק וכו' ורצית שבח מהומי ברגש¹² ועורכי שוע זועקי תחנה וכו' ממעוטי ימים נשוי טובה שבעי רוגז עגומי נפש והיא תהלתך. ובמוסף אשר אימתך באראלי אומן וכו' ואבית תהלה מגלומי גוש

¹² הגר"ד שלינגר שליט"א ביאר דקאי על שפלות בשר ודם שיש להם תנודות במצב רוח שלהם MOODY בלע"ז ואעפ"כ הקב"ה רוצה בהם אבל במחזור המפורש פ"י "מישראל המרעיש את קדושתך ברוב עם". וכן משמע דחלק זה קאי על הצורות איך מתפללים לפניו, ורק בקטע הבאה מדובר על שפלות בשר ודם.

הקב"ה שירד בגוף חומרי, ממילא מתמלא שמחה וחשק להגיד פסוקי דזמרה, וכן בכל ר"ח שאנו מתחדשים בעבודת ה' אנו מתחזקים בפסוק זה.

וכ"ז חיזוק גדול לעבודת השנה הבעל"ט שעלולים אנו להתייאש ביודעינו גודל היצה"ר השוכן בקרבינו, עלינו לדעת דאדרבה זהו עיקר שמחתו ית"ש בזה שקרוצי חומר שיש להם יצה"ר מנסים ומשתדלים להתגבר על יצרם.

ולהשלמת הדברים אכתוב מה ששמעתי מידידי הג"ר דוד סיימון שליט"א לפרש הא דבפסוק זה גופא כתוב "ועץ עושה פרי" ופירש"י לעיל דלא עשתה כפי ציווי ה' שיהי' טעם העץ טעם הפרי, וקשה איך יתכן דעשבים עשו יותר מציווי ה' והאילן יעשה להיפך, ותי' דעיקר כבוד ה' בא רק כשיש בחירה לעשות היפך רצון ה' דמה שעושים מתוון הכרח איננו כבוד בעצם רק שנראה כמעשה בעלמא של כבוד, וכמו שיש בהרבה מלכים שיש אלו שתפקידם לכבד המלך מתוך הכרח, ולכן כאן רק ע"י שהי' נראה ששייך לצמחים לעשות היפך רצון ה' מזה גופא נראה הכבוד איך שהצמחים הבינו רצון ה' ויצאו למינה ולכן אמר שר העולם "יהי כבוד ה' לעולם" דמזה הי' נראה כבוד ה'.

***בקריאה בשמחת תורה נראה שלא חטא האדם כלל וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי: [שם ל"א]**

הנה בפ' בראשית יש כמה אופני קריאת התורה, א: בשני וחמישי שברוב מקומות קוראים רק עד סוף יום שלישי. ב: בשבת קודש קוראים כל הפרשה. ג: ביום שמחת תורה קוראים חתן בראשית עד סוף ויכולו. ובשנה זו [תשפ"ז] בשעת הקריאה לחתן בראשית, התעורר להגה"צ הגרצ"מ זילברברג שליט"א, שלאיש פשוט שלא מכיר פרשת בראשית יצא מקריאה זו שאכן הבריאה הוא מושלם ויפה מאד, עם אדם שנברא בצלם אלקים, וכמ"ש בפסוק זה, ולא יוכל להאמין שבעצם קרה כאן באמצע חורבן נורא לכל האנושות וקילקול עצום לכל הבריאה ע"י חטא עץ הדעת, וזה באמת קצת הערה על הפסוק שסתם כל ענין החטא ומתחלה כתב כל ענין השבת ורק אח"כ גילה את החטא ונראה כאילו עצם הבריאה והשבת שאחריו הם בשלימות גמור.

ואמר בזה הרב שליט"א שיש בזה לימוד נפלא, ורק בשמחת תורה קוראים בצורה כזו, כיון שע"י ר"ה שהוא "יום השישי" וכן יו"כ וסוכות והתשובה מאהבה המונח בו, נהפך הכל לזכיות ונחשב כאילו לא הי' כאן חטא וקילקול כלל, ואכן אפשר להכריז על העולם שהוא

מגרי גיא מדלולי פעל מדלי מעש וכו' מזיו שונה מזהר כבה מחסרי שכל וכו'. וכן בפיוטי סוכות ביום א' ובכן ויהי בשלם סוכו וכו' וכן בצנועי צדק וכו' עי"ש.

ביאור מנהג שטיחת עשבים בשבועות

ובזה יל"פ מה שכתב הרמ"א סי' תצ"ד ס"ג דנוהגים לשטוח עשבים בשבועות בבית הכנסת והבתים זכר לשמחת מתן תורה. ובמשנ"ב סק"י כיון שהיו שם עשבים סביב הר סיני כדכתיב גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא [שמות ל"ד ג']. וצע"ט דל"ל לעשות זכר לדבר כ"כ טפל, ועוד הרי פסוק זה לא כתוב בלוחות ראשונות רק בלוחות שניות אחרי חטא העגל וכדפירש"י בתענית כא: דלא נסתלקה שכינה מהר סיני עד לוחות האחרונות שניתנו ביום הכיפורים וגם כל ימות החורף שעסקו במשכן וכו' ובוודאי עדיף לנו לעשות זכר לעיקר מעמד הר סיני בלוחות ראשונות.

אולם להנ"ל י"ל דהרי מבואר בשבת פח: דכשעלה משה למרום טענו המלאכים שאין להוריד תורה לבשר ודם וענה להם משה רבינו כלום יצה"ר יש ביניכם וכו' ויל"פ דכוונתו דעיקר נחת רוח שיש להקב"ה הוא מאלו המתגברים על יצרם הרע ועושים שלא לפי טבעם ובזכות טענה זו קיבלנו תורה. וא"כ י"ל דהדשאים והעשבים שגדלו בהר סיני מזכירים ענין זה שיש להקב"ה יותר נח"ר באלו שעושים שלא לפי דרכם, ולכן אנו לוקחים דוקא העשבים לתלות בב"ה ובבתים, וא"ש דדוקא בלוחות האחרונות נאמר ענין זה אחרי שנכשלו בעגל ואעפ"כ נתקבל התשובה שלהם ורואים גודל כח התשובה שהוא ההתגברות אחרי הנפילה.

פסוק יהי כבוד לפני ההקפות בשמחת תורה

ולפ"ז א"ש דלפני שאנו פותחים הארון בשמחת תורה אנו אומרים בהתלהבות הפסוק יהי כבוד ה' לעולם וגו' ובפרט בשמחת תורה דמבואר בשפת אמת סוכות דשבועות הי' נגד לוחות ראשונות ושמחת תורה נגד לוחות אחרונות ולכן לא נרמז בתורה כיון שלוחות אחרונות הי' בצנעא, ודוקא בשמחת תורה מתבטא חביבות הקב"ה לא רק לילוד אשה שלא חטא רק אפי' לילודי אשה שחטאו ונכשלו מ"מ חביבים הם להקב"ה וניתן להם לוחות אחרונות.

החיזוק ב"יהי כבוד" כל יום

וזה יש לאדם לכוון כל יום בהקדמה לפסוקי דזמרה דאדם מייאש עצמו דלמה ירצה הקב"ה בהלל שלו בשעה שיש לו רבבות מלאכים שמהללים לפניו, אבל כיון שמתחזק בלימוד של יהי כבוד שהוא הק"ו של הדשאים ונוזכר בהכרזת שר העולם והטעם למה רצה

טוב מאד ומושלם ביופיו, וכן שיש לאדם הצלם אלקים שלו בשלימות.

והנה באמת אם נתבונן בדברי חז"ל נראה שרמזו גוף פסוק זה הקילקולים שנגרמו מחמת חטא עץ הדעת, שכתוב במדרש [ב"ר ט' ה'] כמה ענינים הנרמזים בטוב מאד, מות, יצה"ר, יסורים, והכל לטובה כדי להשפיל את הרשעים, ולהכניע את האדם ולהביאו עי"ז לחיי עוה"ב, וא"כ גם אחרי שעשה אדה"ר תשובה שלימה, מ"מ ראה הקב"ה שמחמת טובת האנושות שלא יבוא לידי חטא לעתיד ושיזכו לשכר נצחי טוב שיהי' שם יצה"ר, ושיהי' לו יסורים ומיתה, ואי"ז סתירא למה שע"י תשובה מאהבה נחשב כאילו לא הי' כאן קילקול דסו"ס האדם עלול לחטא.

* טעם שברא הקב"ה את העולם

והנה עי' באור החיים הק' כאן שכ' שעוד רמזו כאן טעם וסבה לעצם הבריאה, שכיון שידענו כי עיקר הכל הוא האדם ובשבילו ואליו ברא ה' כל ברואי, וא"כ נשאלת השאלה ל"ל הבריאה הרי נשמתו הוא מעליונים וכבר הוא טוב ומעולה בלא"ה, ולזה ענה והנה טוב מאוד פירוש שהגם שבחינת נשמת האדם הוא מבחינת הטוב עכ"ז בראו ה' לעלות במעלות הטוב יותר ממה שהוא והוא אומרו מאד שעל ידי מעשה האדם מתעלית נשמתו ממדרגה למדרגה "אשרי אנוש יעשה זאת". וזה מתאים עם מש"כ הרמח"ל [נדעת תבונות אות יח ונרמז בדבריו במס"י פ"א] בביאור טעם הבריאה ממה שנוכל להשיג, כיון שמחק הטוב הוא להיטיב, ולזה רצה הקב"ה לברוא נבראים כדי שיוכל להיטיב להם כי אם אין מקבל הטוב - אין הטבה. אבל כדי שתהיה ההטבה הטבה שלימה, ידע בחכמתו הנשגבה שראוי שיהיו המקבלים אותה מקבלים אותה ביגיע כפם, כי רק אז יהיו הם הבעלים על הטוב, ולא יהי' להם בוש פנים בקבלם הטוב, כמו מי שמקבל צדקה מאחר. וכמ"ש בירושלמי ערלה פ"א ה"ג "מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכולי באפיה". וכן כל ענין גילוי היחוד שנתבאר שם באריכות שמשלים את ענין הטבתו לנבראים דהרי טובתם היא לפי השגתם את יחודו יתברך.

אולם הרמח"ל בעצמו מדגיש שטעם זה הוא "מה שנוכל להשיג" היינו שבוודאי יש טעם כמו ש שאין ביכולתנו להשיג, ויש להוסיף דמוכרח הוא כן דאל"כ ל"ל להקב"ה לברוא מציאות נהמא דכיסופא ושממילא יצטרך לעבוד כדי לקבל את הטוב הרי יכול להקב"ה לעשות שלא יורגש שום בוש בבואם לקבל הטוב. ובאמת כ"ה לשון אריז"ל בתחלת עץ חיים "כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולם" [וכ"ה לשון זוה"ק [אחרי סא:] "דקודשא בריך הוא סליק ברעותיה למברי האי

עלמא" כאן כתוב תי' למה בא את העולם לפי שכך עלה ברצונו ועל רצון א"א לשאול שאלות. נכמו שא"א לשאול על אחד למה אוהב צבע מסויים] ועד"ז ס"ל למהר"ל בטעם שבחר הקב"ה באברהם אבינו שזה הי' רצונו הפשוט ללא סבה מה שהי' נאמן לפניו, דרך אחר שבחר באברהם "נמצא" שלבבו הי' נאמן לפניו, וכמו מי שזכה בפייס שנמצא למפרע שהמספר שבחר בו הי' טוב. והנה גם בבחירת הקב"ה את עם קרובו הוא ללא טעם ורצון ויעקב הוא חבל נחלתו לעולם גם אם אינו ראוי מצד מעשיו.

* הקב"ה בוחר בעמו גם שהם בבחינת ערבה

והנה חג הסוכות שעבר עלינו לטובה לקחנו ארבע מינים שהם מסמלים ארבע סוגים בכלל ישראל האתרוג עם תורה ומעש"ט הלולב טעם ללא ריח הוא תורה ללא מצוות, הדס ריח ללא טעם הוא מצוות ללא תורה, והערבה שאין לה לא טעם ולא ריח לא תורה ולא מצוות ועי' שהם מאוגדים עם השאר הם מתכפרים עם כולם. ולפ"ז צ"ב איך יתכן שבהושענא רבא לוקחים דוקא הערבות שהם הפחותים ובזה מבקשים הושענא, וביאר הגרמ"י רייזמן שליט"א ע"פ השפת אמת [לסוכות שנת תרל"ד ועז"מ] ועוד, דהנה מה שלוקחים ד' מינים הוא להורות נצחון נגד אומות העולם שבאים ומקטרגים על ישראל כל שנה מחדש שאין הם ראויים להיות עם ה' שהרי הרבה מהם דומים במעשיהם לכל הגוים והם משחקים בכדור רגל כמו הגוים, ומתעניינים גם בכל מה שהגוים מתעניינים, ולזה אנחנו עושים תשובה ומכפרים גם על הערבות שבתוכינו שאין יודעים על ר"ה ויו"כ ואין עושים תשובה, אבל הקב"ה אינו מרוצה מזה לבד דהרי הס"ט"א יכול לקטרג גם על האתרוגים שבתוכינו שאינם בשלימות כפי מה שראוי לכבוד הקב"ה, הרי התורה והמצוות שלנו פגומים עם פניות וגאות וכדומה, וכן גם על הערבות שבתוכינו לא יועיל הכפרה רק עד כמה הם משתתפים אתנו באיזה מדה ונותנים לנו היכולת ללמוד תורה ולקיים מצוות, אבל אם יגיע זמן שלא ישתפו אתנו פעולה ומה גם שיצאו לנגדינו מחמת עומק התרחקותם מההשקפה הנכונה, א"כ כבר לא יהי' להם קיום ח"ו, לזה רצה הקב"ה לגלות שחביבותו לישראל עם קרובו איננו תלוי בשום סבה, וגם אם הם בבחינת ערבות ללא טעם וריח וגם אינם מצורפים כלל על שאר המינים מ"מ הקב"ה מחבבם, ולזה ל"ש שיהי' שום קיטרוג שהרי הקב"ה כך אוהב ורוצה ללא שום סבה שמושג לנו, ולזה דוקא בהושענא רבא שהוא גמר הדין אנו באים עם הערבות לפני ה' ומבקשים שיבחר אותנו לעם קרובו וישגיח בנו.

ועוד נקודה נפלאה יש בזה מש"כ השפ"א בשנת תרלז דערבה דומה לשפתים שהוא הפה, להורות על אלו שאין

הקאפיטל שלא במקום הנכון

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם וגו' [ב' א']

כאן מתחיל קאפיטל ב', והנה ידוע שהקאפיטלעך עשה כומר אחד, ואינו מדוייק כלל, ולכן הדפוס הג"ר משה אליעזר פויזן זצ"ל חומש לפי המסורה ויש בו הסכמות חשובות גם של דו"ר הג"ר בצלאל זצ"ל. ואמר מו"ר הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל¹⁴ דלכן סיבב הקב"ה שהכומר יעשה כאן קאפיטל ב' שיהא בולט שכומר הוא שקבע הקאפיטלך, כיון שניכר שלא מתאים כלל שיהי' כאן קאפיטל דהרי שבת הוא ההשלמה למעשה בראשית והו"ל לעשותו לקמן בסוף ויכולו.

הקנאה במעשה בראשית

וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים: [ב' ז']

ועי' רש"י כדי שלא יהי' קנאה במעשה בראשית עי"ש וצע"ט האם זהו כל הסבה למה הקב"ה צירף באדם גוף ונשמה כדי שלא יהי' מריבה, הרי עיקר תכלית הבריאה הוא בעבור האדם שיש לו נשמה ושיעבוד להקב"ה וישמור מצוותיו ויקבל שכר ואיך יתכן זה בלי נשמה מעליונים? גם צ"ע איזה מריבה יש כאן, דמשמע דיש כאן שני צדדים עליונים ותחתונים, והלא הכל בריאה אחת של הקב"ה, ומה שנצרך לתכלית הבריאה יהי' נעשה גם אם יהי' יותר בריאה בחלק הארץ?

מאחר מדי ויהי' נס עצום שלא התפרק המטוס מעוצם הנפילה ה: זימן הקב"ה שיהי' שם אחד שלא הי' טייס כלל רק שהי' לו התעניינות תמיד איך מחלצים מטוס בשעת חירום, ולכן ברגע האחרון הצליח להעלות את המטוס לקו ישר, וזה גופא נס מה שהי' לו התעניינות בזה גם שלא הי' שייכות לפרנסתו ה: עצם זה שהי' לו האומץ והגבורה והיישוב הדעת לעשות כן בפועל, ו: נודמנו שם לפונדק אחד שני טייסים מיומנים משני קצוות תבל שיכלו להתחלף עם הטייסים הפצועים ולהביאו למקום מבטחים. ז: המטוס הצליח להמשיך בנסיעתו גם שהי' הזנב של המטוס שבור.

והנה אכן שמעו עמים ירגזון מעוצם הנס שהי' כאן שאף אחד לא יכול לתלות אותו במקרה, ואכן היו אלו שהכריזו שברוך ה' אלקי ישראל ששמר על עמו, וכש"כ אלו היהודים שהיו על המטוס שבשעה שהיו בסכנה והיו בטוחים שעוד מעט הם מתים, צעקו שמע ישראל והתפללו להקב"ה מעומק לבם, וכשניצלו שרו "הקב"ה אנחנו אוהבים אותך ושהקב"ה אוהב אותנו" והרי לן ממש קיום דברי השפת אמת שאלו שהם בבחינת ערבה נשאר להם כח הפה וקולם ערב לפני הקב"ה.

ושמעתי שהיו מאלו שהגיעו לבית הכנסת שהבינו שצריכים להודות להקב"ה ולא ידעו מה עליהם לעשות בבית הכנסת, ואחד הזדמן לביהכ"נ בשמחת תורה ללא ידיעה מה זה בכלל שמחת תורה, ונתנו לו עלי' לתורה והזדמן שקראו לפניו הפסוק "אֵין כָּאֵל וְשֵׁרָן רַבֵּם שְׁמִים בְּעֶזְרֵךְ וּבְנִצָּנוֹתֶיךָ שְׁחִימִים" [דברים לג כו] ולדברינו יש בזה תוספת טעם שהרי בגמ' חגיגה יב: ילפי' מפסוק זה גופא מגז"ש שערבות הוא שמים שהרי כתוב "סלו לרכב בערבות" וכתוב כאן "רכב שמים בעזרך" וזה רמז שהקב"ה עוזר בשמים למטוס מלא יהודים שהם בבחינת ערבות וזה למעלה מהשגה ללא טעם ורצון כרקיע העליון שנקרא ערבות.

¹⁴ הרב יעקבאוריטש שליט"א בשמו.

להם טעם וריח שהדבר היחיד שנשאר להם הוא כח הפה והתפלה, שקולם ערב לפני הקב"ה, וזהו בחי' דוד המלך ע"ה נעים זמירות ישראל, שאושפיזא שלו בהוש"ר, ולכן תיקנו הרבה תפלות בהוש"ר וזה הכנה לשמחת תורה עי"ש וזה רואים בחוש שגם אלו הרחוקים מאד מתורה ומצות אבל כשבא להם שעת צרה הם פונים להקב"ה וכשניצולים הם מודים לו שזה הדבר היחיד שנשאר להם.

*דוד ניצח את גלית עם כח הערבה

ובזה יל"פ מש"כ כשבא דוד המלך להלחם עם גלית, שבחר לו חֲמִשָּׁה חֲלָקִי אֲבָנִים מִן הַנֶּחֱל [שמאל א יז מ] וכשראה גלית מה שהביא אתו להלחם עמו אמר "הַקֶּלֶב אֲנִי פִי אֶתָּה כָּא אֱלִי בַּמִּקְלֹת" [שם מ"ג] וצ"ב פתח באבנים וסיים במקלות, ועוד מה איכפ"ל שהביאם מן הנחל וכן למה דוקא חמש, וכיארר שהי' זה יום הושע"ר וחוי' מהאבנים לקח גם חמשה בדי ערבה הנראים כמקלות, וזהו "חלוקי" היינו חלקים ולא צפצפה, ועיקר נצחונו נגד גלית הי' עי" כח הערבות, ולהנ"ל הביאור דכל שבעת הימים הביאו ד' מינים ולא עזר שגלית וסט"א קטרגו שהמצוות שלכם אינן בשלימות וזה נכלל במה שאחז"ל עה"פ "וַיִּנָּשׁ הַפֶּלֶשְׁתִּי הַשָּׁמַיִם וְהָעֶרֶב" [לעיל שם טז] שזה הי' כדי לבטלם מקריאת שמע, היינו ליתן פגם בתורה ומצוות שלהם, ולומר בזה שאין הם ראויים להיות חלק ה', לזה בא דוד עם כח הערבות שבזה ל"ש כלל קיטרוגו של גלית ונצח אותו. ע"כ מדברי הגרמ"י רייזמן שליט"א.

עפי"ז יל"פ מש"כ "שִׁירוֹ לְאֱלֹהִים זָמְרוּ שְׁמוֹ סִלּוֹ לְרֹכֵב בְּעֶרְבוֹת בְּיָה שְׁמוֹ וְעָלְזוּ לְפָנָיו" [תהלים סח ה] היינו שיש להודות להקב"ה עי"ז שרוכב גם על אלו שהם בבחינת ערבות, ובגמ' חגיגה יב: מבואר שמכל השבעה רקיעים העליון והגבוה מכולם הוא ערבות, לרמז להטעם העליון והפשוט שאין לנו שום השגה שבזה נכלל טעם לעצם הבריאה וכן לאהבתו לכלל ישראל גם שהם בבחינת ערבה שזה מראה שאהבתו לכלל ישראל הוא למעלה מהשגה.¹³

¹³ ומסמנא מילתא שבשנת תשפ"ו בהושענא רבא נשתחררו ממנהרות של עזה שארית החטופים שהיו שם שהיו כולם בבחינת ערבה, וכן בהאי שנתא תשפ"ז בימים הסמוכים להושענא רבא קרה נס עצום ונורא למטוס מלא יהודים בבחינת ערבות הרחוקים בתורה ומצוות, שהיו כבר קרובים לא"י והטייס המשנה תכנן להוביל את המטוס ע"י רציחת הטייס העקרי סמוך לא"י ולרסקו על שדה התעופה בלוד, ולגרור אסון נורא שתוצאותיו מי ישרונו, והיו כאן כמה ניסים א: שהמחבל לא הי' רוצח מאומן שיוכל להרוג את הטייס השני מיד, וכענין קין והבל ושמיילא הי' יכול להלחם אתו. ב: מה שהצליח הטייס העקרי להודיע לעולם שהמטוס נכנס למצב חירום ג: שהצליח במצב עלפון לפתוח הדלת שלא הי' שייך ליכנס בו רק עם קוד שהמחבל הצליח לקלקלו, ד: עי' שראה המחבל שלא יוכל להמשיך במזימתו ניסה לרסק את המטוס מיד ואכן איבד גובה במהירות עצומה שעוד חצי דקה במצב זה הי' כבר

איזון והשוואה בין עליונים ותחתונים

וכנראה עומק דברי רש"י הוא דהרי כ' בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ היינו שיש כאן עליונים ותחתונים, והקב"ה ברא שתי ענינים נפרדים, כל מה שנכלל בשמים ובעליונים וכל מה שנכלל בארץ ובתחתונים. והנה יסוד תכלית הבריאה הוא לחבר ולקשר בין עליונים ותחתונים, ולזה צריך שיהי' מקודם איזון והשוואה מלאה בין עליונים ותחתונים, דאם למשל יהי' יותר משקל לתחתונים אז ימשך הכל לתחתונים והי' גשמי מאוד ויתרחקו מהקב"ה, ואם יהי' יותר משקל לעליונים ממילא יתבטל הבחירה ולא יהי' מקום לעבודה כלל ולא יהי' להקב"ה שום נח"ר, ולכן הי' צריך להיות איזון גמור, ואח"כ יבוא האדם שיש בו משניהם מעליונים ותחתונים, והוא יהי' לו הכח לחבר ולקשר ביניהם, וזה הכוונה שיהי' מריבה היינו שלא יהי' השוואה ואיזון ביניהם ולא יתקיים תכלית הבריאה ולכן נפח באפו נשמת חיים כדי שיוכל לחבר ולקשר כל דבר בבריאה אל השורש למעלה וכמש"כ לעיל בביאור ענין בראשית.

*משמעות הסמ"ך שלא נזכר עד יציאת האשה

ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר תחתנה: [שם כ"א]

ובמדרש נ"ז ו' "א"ר חנינא בריה דר' אידי מתחלת הספר ועד כאן אין כתיב סמ"ך, ¹⁵ כיון שנבראת נברא שטן עמה, [ר"ל התעורר כוחו ע"י האשה דעיקר בריאתו הוא בכלל המלאכים שנבראו ביום ב' ¹⁶ ורבינו אפרים פי'] ואם יאמר לך אדם, הוא הסובב, [שנזכר בו ג"כ סמ"ך] תאמר לו בנהרות הכתוב מדבר [המסבבים בארצות שנתישבו לאחר הבריאה, אבל בענין הבריאה ועשייה אין סמ"ך. אי נמי דשאני נהרות דלאו בעלי נפש נינהו וע"ע חמרא טבא להרב מברנוב זצ"ל שביאר תי' זה ע"פ סוד].

*איך שטן עם שייך לסמ"ך

ובמה שרמז שטן בסמ"ך צ"ע שהרי שטן נכתב בשי"ן וביפה תאר נדחק דבאמת עיקר הרמז הי' צריך להיות בשי"ן רק מחוסר ברירה שכבר נכתב אות שייך הרבה פעמים בפרשה לפני זה ולא הי' שייך לרמז בו לכן סמך על מה דאותיות זשסר"ן מתחלפות לרמז שטן בסמ"ך. ובנזר הקדש כתב כי השטן שהוא שר הידוע באמת

¹⁵ הי' ראוי להיות בששת ימי בראשית כל האותיות שהרי הקב"ה ברא את העולם עם כ"ב אותיות התורה.

¹⁶ אולם עי' נחל קדומים כאן בשם רבינו אפרים "אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה" ס"ת תורה ותיבת בשר מפסקת רמז למה שאמרו ז"ל השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה ותיבת בשר הפסק רמז למה שאמרו חז"ל אל תרבה שיחה עם האשה. והוסיף החיד"א שתיבת בשר ר"ת בלי רוב שיחה, הרי שמצד אחד רק ע"י האשה יכול להגיע לתורה וזה גופא מביא היצה"ר שיכול על ידה גם להגיע להיפך.

תחלת שמו הוא בסמ"ך. [סמ"ל] וצ"ע דלשון המדרש משמע שבעיקר אנו מתייחסים לשם שטן עוד כתב דגם בשי"ן שמאלית גופא נרמז יותר יצה"ר דבשי"ן ימנית אין שטן ואין פגע רע, אלא בשי"ן שמאלית הנקרא במבטא כסמ"ך, ולזה גופא נרמז בסמ"ך שין שמאלית. והטעם כי שורש השטן הוא יצר הרע מצד שמאל כדכתיב [קהלת יב] לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו, ולכן נאחז דוקא באשה ששורשה ג"כ מסטרא דשמאלא כנודע ומצא מין את מינו וניער ולזה אמר כיון שנבראת נברא שטן עמה. ובעץ יוסף הביא ממתנות כהונה דבדוקא רמז אליו בסמ"ך דא"א לטעות ולקרות באופן אחר, אבל בשי"ן אם יקרא בשי"ן ימנית אין שטן ופגע רע. [בכל העדיות והחוגים אין הבדל בין שייך שמאלית לסמ"ך, והחיד"א ז"ל בקונטרס ברית עולם (סימן תשמ"ח) הביא מעשה באחד שהיה אומר בברכת אתה חונן, וחננו מאתך בינה והשכל בשי"ן ימנית, והיה קובר את בנו בר מינן, כמו שאמרו גורי האר"י ז"ל]

ומפי הגרמ"י רייזמן שליט"א שמעתי לבאר יותר, ע"פ ד' המתנות כהונה, שנמצא לפ"ז ששטן עם שייך שמאלית אינו שטן מוחלט כיון שאם תחליפו לשי"ן ימנית אין שטן כלל, אבל סטן עם סמ"ך הוא סטן מוחלט, ואם נעייין במחזור יו"כ כ' הרבה פעמים מסטין וסוטין הכל עם סמ"ך, הרי שעיקר שמו עם סמ"ך, וכל מה שאנו קוראין אותו עם שט"ן עם שייך שמאלית כי שנוכל להחליפו לשי"ן ימנית ואז יתבטל כוחו. אבל באמת עיקר כוחו בסמ"ך, ולכן בריאתו נרמז דוקא בסמ"ך. והנה יצ"ר בגי' 300 כמס' שייך ולכן יש שתי שיניין בתפילין לעבוד את ה' בשני יצריך, דרך אם כ' יצר השי"ן יש כח לעבוד את ה' ולאכללא שמאלא בימינא.

*המוסלמים מחליפים שייך ימנית לסמ"ך

ואם נתבונן דבר פלא אצל המוסלמים שלשון ערבי קרוב קצת ללשון הרבה דברים שאצלינו עם שייך ימנית אצלם הוא עם סמ"ך כגון שמים- סמא. שלום עליכם – סלם עליך. עיקר שם "מוסלמים" ו"איסלם" הוא במקום "מושלמים" ושלום הם אוחזים עצמם מושלמים. ישמעאל- איסמעאל שבת- סבת, שלמה- סלמון זה קליפה גדולה להחליף השי"ן ימנית לסמ"ך. וכן הנאצים ימ"ש לקחו שתי אותיות מא"ב שלהם ונעשה מזה SS זה שטן פעמיים. והשמאלנים במדינה כאן מנסים לעשות שלום עם הערבים ע"י כח השמאל ונעשה מזה ההיפך משלום. ומה שאפרים לא היו יכולים להגיד שייך ימנית [שופטים יב ו' כ'] בספר קהלות יצחק שזה ממה שיעקב שכל את ידיו ולא רצה לשנות את מעמדם ונשאר אפרים בצד שמאל, אז לדורות כשרצה להתגאות על אפרים הי' מרמז לזה שאפרים עמד על שמאל יעקב.

החשבון נט"ס להפך סט"ן, לכך הוא להפך כשתקרא להפך תשר"ק צפ"ע סטן, קצף ע' סט"ן שיקצוף על ע' אומות'.

[ובזה מיושב מה שנשאלתי ע"י מורינו הג"ר אפרים רוטשילד שליט"א למה בהושענות כמעט תמיד מחליפים אות סמ"ך לשי"ן שמאלית, ובאמת שכ"ה בפיוטי ר"ה וכן בעל חטא של יו"כ ולהנ"ל א"ש שאנו רוצים לגרש את השטן]

* שי"ן ימנית לקדושה ושי"ן שמאלית לקליפה

ורמח"ל בס' קנאת ה' צבאות בביאור השי"ן שסוד הנהגת הבורא הוא עם שי"ן ימנית שיש לו ג' קווין, וענינים חסד גבורה ורחמים, נגד ג' אבות, וזה נקרא בזוה"ק ח"א ב: אתון דקשוט והוא אות קדוש מאד, שבת, שופר, שפע, שלום, והי' רצון ה' לברוא בה את העולם לולא שהשקר יקח אותה לראשה שכל שקר שאין בו אמת מתחלתו אינה נשמעת, ולזה נקרא שבת שהשי"ן שהם כח ג' אבות נותנים ומשפיע לכנסת ישראל הנקראים בת, [ושי"ן יש לה בסיס חזק וכ"ה באותיות של הספרדים] אבל זה רק כשהיא ימנית, שאז נוטה הכל לצד ימין שהוא חסד, וזה רצון הקדושה וכן הקו האמצעי יעקב יש לו יותר נטי' למצד ימין כמו שרואין בצורת האות, אבל הקליפה רוצה שהדין של יצחק בצד שמאל יתגבר ולכן רוצה לשים הנקודה והאבן בצד השמאל [וזה רצון השמאלנים במדינה זו שרוצים להפריע לקדושה] ומה שיצחק נקרא בתחלה "ישחק" בשי"ן שמאלית [תהילים קה ט¹⁷] וע"ש השחוק כיון שעיקרו דין רק שהקב"ה שינה את שמו ליצחק, ואם הי' נקרא ישחק לא היו ישראל יוצאים ממצרים ובזכות שמו יצחק ההבדל בגימ' הוא 210 כדי שיוכלו לצאת קודם, [ע"י פי' הרא"ש עה"ת שמות ו' א' רבינו חיים פלטיאל ר"פ וארא רבינו בחיי ויקרא כו מד והארכנו בזה טובא בפ' וירא] ועיקר תקיעת שופר להעמיד הנקודה בצד ימין וזה השי"ן במלת שופר, ובשבת שיש כבר שי"ן וא"צ שופר.

* מה שנקרא שטן עם שי"ן כדי לרמות את האדם

עוד בחינה כתוב בספר יעלת חן להג"ר ארי' לייב תאומים זצ"ל בסו"פ בראשית ששמו האמיתי של השטן הוא עם סמ"ך ומה שנקרא שטן עם שי"ן הוא הצגה שרוצה לפתות את האדם שלא יהי' ניכר, ורק שי"ן שמאלית מתחלף עם סמ"ך, אבל לא עם שי"ן ימנית.

ובענין זה שמחליפים שי"ן שמאלית וסמ"ך ע"י בערוגת הבשם ח"ג עמ' צו שהביא עוד רמז מספר הכבוד לפי שגולד של שין הוא י"ן בגימט' ס', וכן אם תקח הגימ' של כל אות של המלה סמ"ך ותצרפם יחד עולה שי"ן כיצד סמ"ך גימ' 120 מ"ם גימ' 80 וכ"ף בגי' 100 הנה ביחד 300.

במקום נר לא נזכר סמ"ך שאין שטן

והנה בבעל הטורים פ' תרומה בפ' מנורה [שמות כה לא] וואין בפרשת מנורה אות סמ"ך וכן במעשה בראשית (ב"ר יז ו). לומר במקום נר אין סטן ואין מזיק. ובזכות נר מצוה ותורה אור סותם פיו של שטן מלהשטין" גם שם בפ' מנורה יש הרבה שי"ן ורק סמ"ך ליכא והביאור כנ"ל. ובפירוש רבינו אפרים פ' תרומה עמ' רפח כתב "ס' נעלם בפ' מנורה, אין שטן שולט במקום נר, ובנרות דזכריה נעלם ס' פ', מבריחים שטן וסותמים פיו כמו ס' שהיא סתומה, ובשמות של השבטים אין ס' לבד מיוסף שהוא שטנו של עשו'. וכ"כ בחומת אנך [פ' תרומה אות ה] בשם רבינו אליעזר מגרמיזא. [ובעל קורא אחד הבחין שבכל הפרשיות של שבת לא כתוב סמ"ך]

וברוקח הנדפס מכת"י [במורה תכו-תכט] כ' בטעם הדלקת הנרות ביוה"כ ע"פ מה שבמנורה בפ' תרומה ובפ' ויקהל נעלם ס', שבמקום נר אין שטן כדגרסינ' בברכות מב: גם במנורת זכריה [ד, א-ז הפטרת בהעלתך] נעלם ס', ולזה כתוב שם "יגער יי' בך השטן" [שם ג, ב], וכן בקריאה של מנחת יו"כ בפ' עריות במנחה¹² נעלם ס', לכך מדליקי' נרות ביו"כ שאין שטן אצל נרות.

ובענין ס' להצלה מהסטן עיין עוד ב'סודות התפילה' [סידור הרוקח עמ' תמב] וי"א פסוקים שראשן וסופן נו"ן אין בהם ס', לומר אין שטן מסטין לקרוא הפסוקים כל יום'. [וזהו סגולת הרמב"ן שנדפס במוצ"ש שכבר אין נרות לגרש את השטן] וברוקח [פ' תזריע, עמ' רמ] 'באילו י"א פסוק נעלם ס' ה', כי ה' אילו שממונים על אף אנף שצף קצף זעף נגף, ס' סטן, כי היודע לאומרם בכיוון בלי דילוג לא ישלטו בו מלאכי חבלה לשטן לו'.

וע"ע בספר חסידים סי' רנט [והוא שוה לסידור הרוקח עמ' תרפט, והגירסא להלן משולב משניהם] בדבריו על פיוט של מלכיות לראש השנה ביאר מש"כ שהשטן נברא בויסגור בשר תחתנה דכשאתה מונה א' ב' ג' עד נ"ט ס' כשתגיע לאות ס' יהיה להיפך סטן ולכך התחיל בפסוקים של מלכיות זכרונות ושופרות בס', להגן מן הסט"ן. ואמרנו

¹⁷ "אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אֲבֹרָהּם וְשִׁבְעָתוֹ לְיִשְׁחָק" וא"ש למה בהודו שאנו אומרים כל יום אנו לא אומרים של ספר תהילים רק של דברי הימים [א טז טז] שאחד מן השינויים הוא מש"כ שם "אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אֲבֹרָהּם וְשִׁבְעָתוֹ לְיִשְׁחָק" שאנו מעדיפים שם יצחק.

¹² ע"י רוקח עה"ת פ' קדושים 'לכך נעלם ס' בעריות, כי תרגום של עזר (בראשית ב) סמך, כי כשהקב"ה מזווג אשה לאיש עזר כנגדו, ואינו מזווג לאדם האסור לו, אלא סטן הוא יצר הרע מזווג לו כדי להכניסו בגיהנם שזה האש מס' לגיהנם'.

*הקה את השיניים של הרשע

*כוחו של עשיו בשי"ן שבו

ובספר בני יששכר [מאמרי חודש ניסן מאמר ה - סיפור יציאת מצרים] כתב לבאר מש"כ רשע מה הוא אומר וכו' ואף אתה הקהה את שיניו וכו' וכן מש"כ "שיני רשעים שברת" [תהלים ג ח] וכתוב ברוך י"י שלא נתננו טרף לשיניהם" [שם קכד ו], וצ"ע למה נקט שיניהם דוקא, ותי' ע"פ הנ"ל דאות השי"ן הוא אתווא דקשוט והוא החיות של שקר ניצוץ המחיה, וכן הוא באותיות רש"ע הנה הוא ר"ע וכן הי' צריך להיות שמו, אבל כיון שיש לו עדיין מציאות בע"כ יש בתוכו איזה ניצוץ קדוש שמחיהו הנה הוא אות השי"ן, וכל החיות וכח שלו הוא מאות השי"ן, וכיון שמוציאין ממנו הניצוצים הקדושים נשאר רע ואין לו מציאות והולך לחרפות, וזה"פ "יגמר נא רע רשעים" [תהלים ז י], וזהו גם כן אוי לרשע רע [ישעיה ג יא], אוי לרשע כשנעשה רק רע אזי אז בודאי וגמול ידיו יעשה לו, וזהו שאמר שיני רשעים שברת היינו השיני"ן של רשעים, וכן ברוך י"י שלא נתננו טרף לשיניהם לשיני"ן שלהם, שכל זמן שהשיני"ן בתוכם יכולים לפעול ברשעות. ע"כ מדברי הבני יששכר.

והנה עפ"י הנ"ל נבין איך יכול לקחת לעצמו שי"ן ימנית דכיון שיכול להתחלף מסמ"ך לשי"ן שמאלית לכן קל לו אח"כ להתחלף לשי"ן ימנית שבזה אין היכר ולזה בא לפתות את האדם. ויש להקהות את שיניו ולצעוק עליו ולומר יש לך רק סמ"ך ולא שי"ן כלל. והלחש לגרש את השטן צ"ל דוקא עם סמ"ך ולכן בנר מגרשים את השטן שבפ' הנרות לא כתוב סמ"ך. ורוסלנד שהוא אדום [קדמוני] כמ"ש בפני משה על ירושלמי ביכורים, ויש לה ככר אדום, הבנינים שם מבונה בצבע אדום, כותבים בלשה"ק רוסיא בסמ"ך אבל הגוי קורא לעצמו עם שי"ן כמו "רשע" שהם עקרו את האמונה ממליוני יהודים. ע"כ מדברי הגרמ"י רייזמן שליט"א עם קצת השלמות.

לפ"ז יאיר לנו ביאור נפלא בגמ' עלומה בחולין קכו. "אמר רב פפא בשמתא נרש [כלומר כל יושביה רשעים כולם יהיו בשמתא] תרביה משכיה ואליתיה [החלב והעור עם הבשר והאליה כלומר כולן כקטן כגדול] ארץ ארץ שמעי דבר ה', אמר רב פפא: לא אבה נרש שמוע דבר ה'. [לפי שכולן היו רשעים] אמר רב גידל אמר רב: נרשאה נשקין - מני ככין" [אם נשקך אחד מיושבי נרש מנה שניך אם תמצאם כולם כי מוחזק גנב הוא] וצ"ב וכי למה ירצה לגנוב את השיניים, אולם להנ"ל א"ש שהרי הוא רשע באמת ומה שמפתה אותך הוא ע"י השי"ן ימנית ולכן תזהר מאד שעדיין יהי ברור אצלך מהו השי"ן האמיתי.

ובזה גם א"ש מש"כ אצל עשיו שנפל על צוארי יעקב וישקהו [בראשית לג ה] ואחז"ל שרצה לנשכו ונעשה צוארו של יעקב כשיש וקהו שיניו של עשו ונמסו כדונג והבכ"י של עשו הי' על שיניו שקהו וכן כעס וחרק בשיניו ועליו נאמר [תהלים קיב י] רשע יראה וכעס שניו יחרק ונמס. [ב"ר עז ט שהש"ר ז א ד ובפרקי דרבי אליעזר פרק לז] ולהנ"ל א"ש שעיקר כוחו של עשו הוא בשי"ן שלו ורצה לפתות את יעקב שיראה כאילו מנשק לו וזה ע"י שיש לו שי"ן שנראה כשי"ן ימנית ובזה גופא רוצה לנשכו, וי"ל שהוא לא מסכים שיתחלף שמו של אביו ליצחק שהוא רוצה לרשת ממנו את כח השי"ן, ולזה כשראה שנאבד כוחו בכה וכעס שרואה שאין ביכולתו לפתות את יעקב וכן שכנראה שם של אביו הוא יצחק ואז יצאו ישראל ממצרים לפני הזמן וירשו כל הנצחיות.

ובזה גם אפשר לרמז מש"כ בב"ק כג: "ארס נחש בין שיניו הוא עומד" דעיקר כח הנחש הקדמוני והיצה"ר הוא בשין שיש בשמו. [וביאור עמוק במאמר זה תמצא בליקוטי מאמרים לר' צדוק הכהן מלובלין עמוד סז]

צורת קבלת התשובה לדורות

וישמעו את קול ה"א מתהלך בגן לרוח היום וגו' ויקרא ה"א אל האדם ויאמר לו איכה: [ג' ח - ט']

צ"ב ל"ל לפרש איך הי' צורת הילוך הקב"ה שהי' בגן ושהי' לרוח היום, וברמב"ן כ' כי בדרך כלל גילוי השכינה יבוא רוח גדולה וחזק מפרק הרים, ולזה קמ"ל כי שמעו קול ה' שנתגלה השכינה בגן כמתקרב אליהם לרוח היום, כי רוח ה' נשבה בו בגן כרוח הימים לא רוח גדולה וחזק כשאר נבואות כדי שלא יפחדו ויבהלו, ובאור החיים הק' הוסיף דקמ"ל שהי' ברוח מערב שבזה ידעו לבחון מקום שיהיו נחבאים לפניו. כיון שהם עמדו באמצע הגן.

ונר' להוסיף ע"פ מש"כ רש"י שמה שאמר הקב"ה לאדם "איכה" דודאי ידע הקב"ה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום וכן בקין וכן בבלעם וכו'. והנה כתב רש"י במחזור ויטרי סי' קס"א [הובא בחומש המאור] ד"אתה מוצא בראשית ברא אלקים, ויברא אלקים את האדם, במדת הדין התחיל לבראתו, לאחוזו בחרץ המשפט, כיון שסרח אדם וראה שאי אפשר לעולם בדין, עמד ועירב ועשאו במדת הרחמים, הה"ד וישמעו את קול ה"א מתהלך בגן, כשירד לדין שיתף הרחמים בדין ליכנס לפניו מן השורה" הרי לן דכאן נתגלה ענין השיתוף מדת הרחמים במדת הדין.

והנה מה שנענשה בזה שתשוקק לבעלה א"ש כדפי' הרמב"ן דזה מדה נגד מדה כי היא נתנה גם לאישה ויאכל כמצותה וענשה שלא תהי' מצוה עליו עוד, אלא הוא יצוה עלי' כל רצונו. אולם צ"ב מה הענין בצער הריון וצער גידול בנים.

ובאור החיים הק' פי' כי כיון שרצתה להשתעשע ולהתענג היפך רצונו ית' הרבה עצבונה ואפי' בזמן שמחה בעצב תלדי בנים. אלא דא"כ לא קשור ללידה דוקא אלא דבמקרה אז יש זמן שמחה וגם אז לא תוכל לשמוח.

האשה מייקרת ביותר חיי ילדיה

והנראה בעז"ה שעונשי הקב"ה אינם סתם להעניש רק כולו להעמיד האדם בצורת עבודה חדשה כדי שבזה יוכל לתקן את אשר עוות, וכמו שידוע בענין עבד עברי שהי' גנב שמכניסים אותו דוקא בבית יהודי כמו הח"ח זי"ע כדי שבזה יתקן את עצמו, אבל בנתינה לבית סוהר הרי יתחבר לעוד גנבים כמוהו וילמד לגנוב עוד, וא"כ י"ל לענין חוה כיון שזלזלה בערך החיים וגרמה מיתה לכל תולדותי', העמידה הקב"ה בצורת חיים כזה שמאוד תייקר את החיים, והיינו ע"י שכל לידה עולה לה בכ"כ הרבה קושי א"כ אהבתה ודאגתה לילדי' הוא הרבה יותר כיון שלכל דבר שעמל האדם מאד להשיגה הוא שומר ע"ז יותר, ולכן גם יש לה הרבה צער גידול בנים כיון שדואגת ומפחדת מאד על חיי ילדי' וטבע זה הכניס לה הקב"ה כדי שתשמור מאד על חיי תולדותי' ועצם זה שמגדלת בני' בכ"כ הרבה צער זה גורם לעוד יותר שמירה עליהם כיון שעלה לה כ"כ בקושי, וכ"ז עצה עמוקה של הקב"ה להעמידה במה שבאמת היא עבודתה בחיי' להיות האם ומגדלת של כל בני אדם. וראה מש"כ לקמן בקטע הבאה.

קריאת שם חוה אחרי החטא

ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חי ויעש ה"א לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. [שם כ- כ"א]

צ"ב איך נכנס ענין זה לכאן הרי זה שייך לפרשת ראשונה כשקרא אדם לכולם שמות, ואם באמת לא קראה רק עכשיו למה באמת המתין עד עכשיו, וברש"י כ' דחזר לענינו הראשון ויקרא האדם שמות, ולא הפסיק אלא ללמדך שע"י קריאת שמות נזדווגה לו חוה כמ"ש ולאדם לא מצא עזר כנגדו לפיכך ויפל עליו תרדמה וע"י שכתב ויהיו שניהם ערומים סמך לו פרשת הנחש וכו'.

וא"כ י"ל דכל צורת ההילוך בגן הי' ביטוי לגילוי מדת הרחמים, דהיינו שלא יהי' ברוח חזק מפרק הרים, וגם מה שהודגש שהתהלך בגן, הוא ביטוי שהרקע של גילוי השכינה הוא בצורה יפה עם רוח נעימה, ושאו הקב"ה שואל אותו איכה ונכנס עמו בדברים כדי לתת לו אפשרות להודות לבד ושיוכל לשוב מאליו, וכאן נקבע שורש צורת קבלת התשובה של הקב"ה לעולם דהיינו שהקב"ה מתגלה מקודם אל האדם בצורה נעימה ע"י השפעת חסדו וטובו שע"י קצת התבוננות יראה האדם שגם שהמרה את פי הקב"ה כמ"פ מ"מ הקב"ה מתנהג עמו בצורה נעימה, ושולח לו רמז כאן ורמז שם, עד שיש לו הרבה הזדמנויות לשוב אל הקב"ה מאליו. וכן מהתבוננות ביופי הבריאה שמתבטא ב"גן" יוכל האדם להתמלא בושח על שהמרה את פי הקב"ה וכפר בטובתו.

*הכפיות טובה במה שלא שואל את אשתו

איך הכינה את האוכל

ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ויאכל [שם י"ב]

וברש"י אשר נתת עמדי כאן כפר בטובה. וכפשוטו זה מדויק ממש"כ אשר נתת עמדי שמיותר דהול"ל "האשה נתנה לי". אולם מפי הגרמ"י רייזמן שליט"א שמעתי לפרש בדרך צחות דהכפיות טובה היא לחוה, עפמש"כ החזקוני על "היא נתנה לי" דהיינו שטען שלא ידע מאיזה עץ היא ולכן לא מחה בזה. וי"ל דזה גופא כפיות טובה שאם חוה מביאה לו כוס יין יבין מעצמו שיש כאן טירחה להכנת דבר זה שהרי אין יין גדל על העץ, וא"כ אם הי' מכיר לה טובה הי' שואל אותה איך הצלחת להכין כזה משקה חשוב, ואז הי' מתברר לו שזה מעץ הדעת ולא הי' נכשל, ומזה ילמד כל אדם אם אשתו מכינה לו אוכל יש לו לשאול אותה איך הכינה את זה ושבטח לקח לה זמן רב, ובפרט אם זה תוך כדי כל שאר עיסוקי הבית.

ביאור העונש של צער לידה והריון וגידול בנים

אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרנך בעצב תלדי בנים ואל אשך תשוקתך והוא ימשל בך: [שם ט"ז]

וברש"י עצבונך זה צער גידול בנים ¹⁸ והרנך זה צער העיבור בעצב תלדי בנים זה צער הלידה.

¹⁸ מה שהוקדם צער גידול בנים לצער ההריון והלידה כ' בדברי דוד דכ' הי' הסדר אצל חוה דבשעת הקללה כבר היו לה בנים, וי"א בדרך צחות כיון דאשה תמיד שומרת על הילדים הקטנים בבית גם לפני נישואיה, ולדברינו בפנים א"ש כיון דעיקר העונש הי' עצם זה שמגדלת ומביאה

ילדים לעולם בקושי ובה תייקר את חייהם א"כ עיקר התיקון הוא בעצם הגידול.

הכתנות עור הוא סיוע מהקב"ה

ולדברינו יובן מש"כ מיד אח"כ ויעש ה"א כתנות עור וגו' ואיך זה קשור לקריאת השם חוה, אלא דאחרי שראה הקב"ה שאדם וחווה לא נופלים בעצמם רק מיד מתחילים צורת חיים חדשה עם התחזקות, ומשתמשים עם הנסיונות כדי להתעלות, אז מיד עשה להם הקב"ה כתנות עור להלבישם ולכבדם במצבם החדש. וא"ש מש"כ בתרגום יונתן דהלבוש הי' גופא מעורו של הנחש, לרמז שמנחש גופא תיקן להם לבוש כיון שהם לקחו עצם שם הנחש להכניסו בשם של חוה לעזר וסיוע בעבודת ה', כן עשה להם הקב"ה.

תוכחת הקב"ה לקין

ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך:
הלא אם תטיב שאת ואם לא תטיב לפתח חטאת רובץ וגו': [ד' ו-ז]

בביאור מלת שאת פירש"י מלשון כפרה ונשיאות עון, אולם ברמב"ן וספורנו פירשו דהוא מלשון התנשאות דאם תטיב מעשיך אז מוכן לך ההתנשאות והגדולה.

והנה מה שחרה לקין הי' זה שהבל הצליח יותר בעבודת ה', ולזה הי' לו שתי עינים:

א: שחרה לו והי' בכעס על הבל למה הצליח יותר ממנו, וזה בא מצד גאווה.

ב: מה שנפלו פניו, וזה בא מייאוש מוחלט שלעולם לא יוכל להצליח לזה.

והנה יש להדגיש מה שהרחיב בזה הגה"צ ר' אבגדור מילר זצ"ל דאין אנו משיגים גודל ההשתוקקות שהי' לקדמונים למצוא חן בעיני ה' ולקבל ממנו הארת פנים, דהרי אנו מרוצים בעצמינו בזה שאנו מקיימים מש"כ בשו"ע ובאים להתפלל ג"פ ביום ולומדים ועושים צדקה וחושבים שמגיע לנו יישר כח ע"ז ואף מנסים אנו לבטא אהבה שלנו להקב"ה, ואף פעם לא עולה בדעתנו המחשבה דמה אני יכול לעשות שהקב"ה ירצה בי ויקבל נחת רוח ממני, ולכן אנו חושבים קין למושחת ובעל מדות רעות, אבל באמת בשביל קין הי' זה הדבר הכי חשוב בחיים למצוא חן בעיני ה' ולכן השקיע כל מרצו ומחשבתו מה הוא יכול לעשות לגרום נחת רוח להקב"ה ושיתרצה בו ושיאיר לו הקב"ה פניו, ולזה נפל לו הרעיון להקריב מפרי האדמה אשר לו והי' מקווה שיקבלו הקב"ה ברצון, ובאמת שזה הי' דבר חשוב מאד דהרי לא הי' לקין ממי ללמוד ד"ז והכל עשה ביוזמה עצמית למצוא דרך איך להתרצות לפני ה', ובכן אחרי שראה שאחיו הבל שלא חשב להקריב קרבן רק אחרי שראה כן אצלו, ומ"מ פנה ה' אליו והראה לו

ומ' מרש"י דבאמת קראה כן מקודם, אולם פשטות פרשת שקראה רק אח"כ.

עוד צ"ב אם קראה כן כיון שהיתה אם כל חי הו"ל לקרותה חיה ולא חוה שהוא רק לשון נופל על לשון כדכ' רש"י.

ובאור החיים הק' פי' כי חוה באמת היתה צריכה להקרא "אדם" לפני החטא אלא שאיבדה ממעלתה הראשונה וחסרה שם המעולה, לכן קראה אדם שם חדש ע"ש מעשי' כי היא היתה אם כל חי ומה שקראה חוה ולא חי' ע"ש הנחש שנקרא חוה וכ"כ בזה"ק, וקראה חוה ולא חוה לרמז כי היא היתה אם כל חי כיון שהיא סובלת ההריון והלידה ולא האב, והפסוק נקט רק טעם למה לא נקרא חוה כיון דשם הנחש יותר פשוט הוא.

השם חוה הוא חיזוק ותיקון לתפקידה בחיים

והנראה בעז"ה לפרש ע"פ מה שהקדמנו דשורש עונש הקב"ה הוא בדרך תיקון להעמידה בצורת חיים שתייקר את חיי תולדותי' ביותר, א"כ כאן רצה אדם הראשון לקרוא אותה בשם כזה שיבטא צורת העבודה החדשה, שתזכור ענין הנחש שבזה תדאג ותפחד על נפש עוללי' כסדר, ושתזכור כי היא היתה אם כל חי, ועלי' להמשיך בתפקיד זה. אבל עיקר מה שרצה שתזכור הוא חלק חיובי שנתן לה הקב"ה התפקיד להיות אם כל חי, וענין הנחש הוא רק לרמז לבאר לה למה העמידה הקב"ה בצורת חיים כזה שיש לה צער לידה והריון שזה הכל שלא תכשל שוב במכשול של הנחש.

השם חוה הוא ביטוי להכרת הטוב

והג"ר אליהו דיסקין שליט"א השווה דברי הגמ' יבמות סג: דאשתו של ר' חייא היתה מצערת אותו תמיד ואעפ"כ קנה לה מתנות בתור הכרת הטוב דדיינו שמגדלות את בנינו ומצלים אותנו מן החטא, ולזה בא כאן אדם הראשון ללמד דגם אם לא נשאר החלק של מצילות אותנו מן החטא שהרי הכשילה אותו בחטא עץ הדעת מ"מ עדיין יש להכיר טובה ע"ז שמגדלות את בנינו, ולכן קראה חוה כי היא היתה אם כל חי, וכל פעם שיקרא אותה יזכור החלק החיובי שיש לו להכיר לה טובה וגם להקב"ה, ולתקן בזה חטא כפיות טובה שאמר האשה אשר נתת עמדי.

ומו"ר הגרצ"מ זילברברג שליט"א תמיד בונה מפסוקים אלו חיזוק דגם אחרי שנפל אדם הראשון מיד התחזק והמשיך בעבודתו בקריאת שמות, וכן כל אדם גם אם נכשל מיד יתחזק וימשיך בעבודתו כאילו לא קרה דבר.

זה לחבירו שהוא באמת הרבה יותר מוכשר ויותר ת"ח וכדו', אז הוא מתמלא בהרגשות של ייאוש שלעולם לא יוכל להגיע לדרגה כזו עכ"פ ברוחניות, וגם הוא מאשים את עצמו בזה וחושב שאילו הי' גם מנצל זמנו בשנים שעברו הי' גם בדרגה זו עכשיו, אבל במצב שלו היום כבר מאוחר מדאי.

לזה צריך לדעת שפעמים אותו חבר הוא באמת בדרגה קטן יותר, ובאמת הי' קל יותר בשבילו ולא הי' לו כ"כ הרבה נסיונות, אבל הוא מצד כוחותיו הוא בדרגה יותר גבוה, ומחמת זה גופא היצה"ר מתגבר עליו ביותר ואם יתגבר עכשיו ויכניע עצמו לחבירו ויגיד לו איך הוא כ"כ מתפעל ממנו וכדו' וישתדל להתחזק מהיום והלאה יתכן שזה גופא הנסיון לגדלותו ויגיע בעז"ה למדרגה עצומה בעבודת ה'. וכמו שכ' הספרים לענין קרח שאילו הי' מתגבר על נסיונו הי' נבחר להיות לוי גדול.

והנה בתחלה חשב קין שאם הבל לא יהיה בעולם אז יהי' רגוע במקומו ולא יהי' אף אחד שיפריע לו במקומו ובסוף נגרם ההיפך שנתחייב לגלות ממקומו ולא מצא שום מקום כלל, ועד"ז יש לימוד לאדם, שחושב שאם הוא שמוצלח לא הי' כאן הייתי אני בראש והייתי מקבל הרבה כבוד, ולא יודע שאדרבה עיקר נסיונו להגיע לגדלותו הוא ע"י שחבירו יהי' כאן, ואם יגרום לסלקו מכאן ממילא יעשה הקב"ה שהוא לא ימצא מקום ויצטרך לילך ממקום למקום וירצו להשפילו ויצטרך להגנה מיוחדת שלא יקרה לו כלום. סוף דבר: טוב לו לאדם באיזה מצב שהוא נמצא בין אם זה באשמתו או שלא באשמתו תמיד יוכל להגיע להמצב הכי טוב בשבילו במצבו עכשיו.

מיתת קין ותובל קין

ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך האזנה אמרתי כי איש הרגתי לפעמי וילד לחבורתי: כי שבעתים יקם קין ולמך שבעים ושבעה: [ד- כ"ג כ"ד]

וברש"י שהיו פורשות ממנו בתשמיש לפי שהרג את קין ואת תובל בנו. שהי' למך סומא, ותובל קין מושכו וראה את קין ונדמה לו כחי', ואמר לאביו למשוך בקשת והרגו¹⁹ וכיון שידע שהוא קין זקנו הכה כף אל כף וספק את

התרצות ונח"ר מוכן מאד למה כ"כ הצטער וחרה לו שהי' חסר לו ההתרצות מהקב"ה. **ע"כ חלק מדברי הרב זצ"ל.**

וע"ז א"ל הקב"ה הלא אם תטיב ותתגבר בעצמך לתקן ולשוב, הלא תהי' יותר גדול מאחריך שהרי אתה הבכור, ויש לך בעצם יותר כוחות וכידוע שהנשמות שבאים משורש קין הם יותר גבוהים. ומה שאתה מתייאש גם אינו נכון שהרי הסבה שיותר קשה לך הוא דייקא כיון שאתה יותר גדול, ולזה כ' **ואליך תשוקתו** דהיינו עיקר התשוקה של היצה"ר הוא אליך, כיון שאתה במדרגה יותר גבוה ולא איכפ"ל כ"כ בהבל, שאם מכשילך יש לו הרבה יותר ריווח מאילו הי' מכשיל את הבל, ועיקר נסיון זה עכשיו הי' דייקא להביאך למדרגה גדולה מאוד, ותהי' חכם ותכניע עצמך לאחריך, ותגיד לו כמה אתה נתפעל מעבודה שלו, ושגם אתה תשתדל לעשות כן.

ואף שנראה לך שבזה אתה נעשה יותר קטן זה שקר וכזב, שאדרבה זה יביא אותך לדרגה הרבה יותר גבוה מאחריך, ודע לך ותזהר שאם לא תתגבר ותתחזק אל תחשוב שרק תשאר במצב כזה, שאצלך אם היצה"ר יראה שאתה לא מתחזק ישתדל להכשילך בעבירות חמורות מאוד, שבשבילו יש בזה ריווח עצום והוא **ימשול עליך עד כדי שכבר לא תוכל להתגבר נגדו ע"כ ד' הקב"ה אליו.**

והנה קין לא שמע לדברי הקב"ה ולא התחזק ולכן באמת נכשל בעבירה חמורה עד מאוד של רציחת אחיו שבאמת קשה מאוד להבין מה חשב להרויח מזה, הלא אם עיקר מה שחרה לו הוא שאין הוא מצליח לגרום נח"ר להקב"ה, האם חשב שבזה שיהרוג את קין ואז יהי' לבד ממילא כבר יקבל ה' קרבנו.

ועי' אור החיים הק' שחידש שבאמת רק גרם בעקיפין להריגתו עי"ש ובספורנו כ' שחשב שהי' לא יודע הפרטים רק למי שדבק בו וצ"ע. אבל להנ"ל י"ל דזה מה שאמר לו הקב"ה שאם לא יתחזק כשיש לו עדיין הבחירה ממילא יגיע למצב שהיצה"ר ימשול עליו ולא יהי' לו שום כח להתנגד גם לעבירה חמורה, וממילא הי' קל מאוד ליצה"ר לפתותו במצב זה שאם רק יהרוג את אחיו ממילא יהי' הכל טוב שכבר לא רואה את האמת הפשוט.

וכ"ז הוא מוסר גדול בשבילינו שפעמים האדם רואה שחבירו מצליח הרבה יותר ממנו ברוחניות ובגשמיות גם אם הוא בגיל שלו, ומצד אחד הוא בכעס והוא מלא קנאה ושנאה וחושב שלא מגיע לחבירו ושהוא לא כ"כ טוב באמת, ומצד שני גם אם הוא מסכים שבאמת מגיע

¹⁹ מה שנהרג דוקא בחץ ביאר הג"ר אלי' דיסקין שליט"א דזה מדין רוצח שחייב סייף וגם חץ יש לו דין חרב וכמבואר בסנהדרין מח: דקללת דוד את יואב שיפול בחרב נתקיים אצל נכדו יאשי' בזה שנהרג בחיצים ככברה, וביאר דכיון ששפך דם האדם לא יתכפר כי אם בדם שופכו והריגה בסייף או בחץ הוא מכה המוציאה דם, ובזה ביאר מה שאמר למך כי איש הרגתי **לפעמי** ופירש"י דפעמי הכוונה מכת חרב או חץ וברש"י פרשת משפטים [שמות כ"א כ"ה] עה"פ פצע תחת פצע ביאר דגדר פצע הוא מכה המוציאה דם, וכוננת למך לומר לנשיו דכיון

דברו ולא שייך כלל להנצל מידי ועולים שפיר בקנה אחד דרש דר' תנחומא ודברי המדרש.

אשת חיל מי ימצא זו נעמה אשתו של נח

ובמדרש על אשת חיל מי ימצא זו אשתו של נח שזה נעמה הרי דהיתה אשת חיל ובלא"ה מסתמא הי' כן אם זכתה להנצל, מאידך היא נקראת ע"ש תובל קין שנא' ואחות תובל קין נעמה ותובל קין לא הי' כ"כ צדיק כלעיל ונראה דזה גופא ע"י שהתבוננה במה דקרה לאחרי תובל בזה התחזקה באמונה וכדלעיל.

הספר של תולדות אדם

זה ספר תולדות אדם ביום ברא אלקים אדם וגו' [ה' א']

צ"ב למה נקט ספר תולדות אדם ולא כ' זה תולדות אדם ורש"י פי' ספר מלשון סיפור דברים ועדיין צ"ב למה נקטו. ורמב"ן פי' דמרמז לכל התורה כי כל התורה כולה ספר תולדות אדם.²⁰ ובתרגום יונתן פי' דספר תולדות הכוונה ספר יוחסין. ובסנהדרין לח': "אמר ריש לקיש מאי דכתיב זה ספר תולדות אדם מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו" וביאר באילת השחר הטעם שהראהו זה דכיון דכל הנשמות כלולים באדם הראשון וכשחטא עשה קלקול בכל הנשמות וצריכים לבוא על תיקונם, לכן הראהו איך שכולם יבואו לתיקון.

ואור החיים הק' פי' דבא הכתוב להזכיר מיתת אדם ויוצאי חלציו, לכן הקדים להסיר טענת הטוען כנגדו ית' איך ימאס יגיע כפו כביכול דהאם יש יוצר אשר ישבר כליו, ויותר יגדל התמיה, בהגדיל ערך ההווה וההפסד דלמה יעשה ככה הוא היוצר הוא הבורא הוא הבונה עולמות לצורך האדם וישברנו בפתע, ונמצא חמדת הכל מופסדת, לכן הקדים הכתוב כל מעשה אדם וחיה להורות כי לא מה' יצא הדבר אלא הוא סובב לעצמו למות והוא אומרו זה ספר תולדות פי' אשר הוליד אדם באמצעות מעשיו, כי תולדות יאמר על הבנים ועל המעשים, וקאי תולדות על הנהגת האדם, כי ביום ברא אלקים את האדם בעצם בראו לחיות לעולם, אלא שהאדם הוא זה שקלקל מעשיו וגרם לעצמו מיתה ע"ש.

²⁰ וכ' ר' ירוחם בדעת תורה כאן לבאר ענין זה, דזה מהיסוד הגדול כי זולת אדם אין כלום. אמרו חז"ל על אלה תולדות נח (עין רש"י ו, ט), ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. רואים אנו מזה כי תולדות האדם הנה זה עצם האדם. לא כמו שרגילים לפרש כי היינו היוצא מהאדם, אלא כי עצם האדם הנה הן תולדותיו באמת, ומעשיו הטובים שהם בנין האדם הן הם תולדותיו, וגם הבנים בכלל תולדותיו, כי הבנים הם חלק האדם גם כן, והוא האדם ותולדותיו.

בנו ביניהם והרגו. והיה נשיו פורשות ממנו בתשמיש והוא מפיסן וכו' כך דרש רבי תנחומא. ומדרש בראשית רבה לא הרג למך כלום ונשיו פורשות ממנו משקיימו פו"ר לפי שנגזרה גזירה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות אמרו מה אנו יולדות לבהלה וכו'.

ויל"ע למה עשה כך הקב"ה שיהרג קין דוקא בצורה כזה ונגרם בזה צער גדול ללמך, הלא הרבה דרכים למקום איך יהרג, דהרי ברגע שכבר לא ישמור עליו הקב"ה ע"י האות ממילא הוא מוכן ליהרג ע"י כל חי' או בן אדם? וכן למה הי' צריך להיות דוקא ע"י תובל קין וגם שתובל יהרג? עוד יל"ע דדרש דרבי תנחומא לכ' ל"ש כלל למש"כ במדרש דלר' תנחומא היו פורשות ממנו מצד הרציחה ולמדרש הי' חשבון אחר לגמרי?

א"א להתחכם נגד הקב"ה

והנראה בעז"ה דהנה אף דידע קין דהקב"ה אמר דיוקם אחר ז' דורות מ"מ חשב שכשיבוא הזמן יוכל לשמור עצמו מכל משמר ע"י כלי זיין וכדומה, והרי למך הי' זה שלימד את בנו אומנות נחשת וברזל, ובכלל זה הי' כלי זיין לרוצחים וכדפי' רש"י לעיל דזה הפי' תובל קין "תובל אומנתו של קין תובל לשון תבלין תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרוצחים" וא"כ יתכן דאותם כלי זיין הי' ג"כ להגן על סבו קין וגם על עצמו שהוא בכלל זרע קין שעומדים להכלות, ובאמת לא הי' לתובל קין פחד הרי הוא הלך ביער עם אביו למך כדי לצוד חיות ולא פחד כלל.

והנה אם הי' קין נהרג בצורה אחרת היו יכולים לתלות זה במקרה, אבל כיון שנעשה ע"י נכדו בטעות וע"י מי שבשום אופן לא רצה שיקרה דבר כזה, הרי נראה בבירור דיד' ה' עשתה זאת. ובזה הראה הקב"ה שלא יעזור שום עצה ותבונה נגד ה' ויכול הקב"ה לעשות הגזירה ע"י אנשיו הכי קרובים, וזה רואים ע"י שנהרג ע"י תובל קין שהוא זה שהמציא הכלי זיין כדי להגן עליו ועל סבו, ואעפ"כ סיבב הקב"ה שהוא זה שסיבב מיתת זקנו ולא עזר שום תחבולה, וכן נהרג הוא עצמו באופן שלא הי' יכול להעלות בדעתו ולא הי' שייך כלל שיעזור לו כלי זיין, כיון שאף אחד לא בא נגדו להלחם רק בטעות עמד בדיוק בין שתי ידיו של אביו, ואביו כלל לא רצה להרוג בנו וזה הראה כולו יד' ה' ממש.

ואחרי שנשיו התבוננו בזה הרי ראו שדבריו של הקב"ה חיים וקיימים ולא יעזור שום תחבולה, לכן דוקא עכשיו אמרו דמה לנו להוסיף בפו"ר הרי בלא"ה יקיים הקב"ה

שנהרג במכת פצע היינו מכה המוציאה דם נראה מזה שהגיע לו עונש סייף על רציחה וא"כ אינני אשם בכך ודפח"ת.

כבר מלא עם מכשולות ונפילות אולם בכוחה של הבראשית וההתחדשות שקיבלנו אחרי ימים הנוראים הוא שנוכל להתחיל דף חדש בספר תולדות שלנו ולמחוק הישן.

מה שנזכר מיתה רק בדורות לפני המבול

ויהיו כל ימי אדם אשר חי וגו' וימות: ויהיו כל ימי שת וגו' וימת: ויהיו כל ימי אנוש וגו' וימת: וכן עד סוף הפרשה: [קאפיטל ה']

ויל"ע דבסוף פרשת נח כתוב ויחי שם אחרי הולידו וגו' ויולד בנים ובנות: ויחי ארפכשד אחרי הולידו וגו' ויולד בנים ובנות: וכן עד סוף הפרשה [קאפיטל י"א] ולא כתוב "וימות".

ובכלי יקר פי' דקמ"ל דלפני המבול לא נמצא בהם שום חסרון רק המות הזה, ועוד דקמ"ל שכולם מתו על מטתם ולא נמחו במבול [ועד"ז כ' רבינו בחיי דקמ"ל שהיו צדיקים ולא נמחו במבול] אבל אחר המבול נשתנה העולם ולא היו כל ימיהם שווים לטובה וע"כ גם לא חזר וכללם יחד, גם לא הזכיר וימת בכולם כי היו חסרונות בכולם זולת המות ויעוד שאחר המבול א"צ להזכיר המות כי פשיטא שמתו כי מי גבר יחי' ולא יראה מות. ובפנענח רזא כ' להיפך דכיון דלא נשאר כלום מאלו שלפני המבול חוץ מנח לכ"כ מיתה אצלם, וצ"ב דהרי ע"י נח הי' לכל השלשלת זכר. ובאמת ליעקב דקדק דמנין השנים מוטעם באתנחתא ואח"כ מוטעם מלת וימות בסוף פסוק כאילו הוא לבדו משפט שלם, מ' דזה חידוש דאף שחיו קרוב לאלף שנים מ"מ מתו בסוף מחמת חטא עץ הדעת.

מיתה מרמז לניתוק הדורות שגורם למבול

ואאמו"ר שליט"א אמר [בבר מצוה של בן דודי הרב משה בהג"ר אברהם אשר הלוי כהן שליט"א בגייטסהד], דהחילוק ביניהם הוא דבבראשית כ' אחרי כל אחד וימת היינו שהי' כאן ניתוק מוחלט בין דור אחד לשני ולא הי' שום מסורת והערכה לדור הקודם ולכן יצא דור המבול, אבל אחרי נח לא הי' ניתוק דכל אחד החזיק במסורת אבותיו ולא הי' גדר מיתה לדור הקודם ולכן לא כ' וימות, ולכן לא הי' מבול ויצא אברהם אבינו.

ובענין זה דרש מורינו הג"ר אפרים רוטשילד שליט"א [בשבת בראשית תש"פ] על ענין מסורה, והביא הגמ' בסנהדרין יא. "כשישב רבי ודרש והריח ריח שום, אמר מי שאכל שום יצא, ועמד ר' חייא ויצא ויצאו כולם, ואיתא שם דר' חייא גמר לה מרבי מאיר, ורבי מאיר משמואל הקטן, ושמואל הקטן משכניה בן יחיאל, שגמרו מיהושע או ממשה, חזינו דגם בעניני מדות

וזה מצטרף למש"כ בתחלת הפרשה דעיקר הפרשה ענינו להורות הגינות וישרו של הקב"ה דמצדו ית' הי' האדם זוכה לכל טוב והי' חי לעולם רק האדם בעצמו הוא זה שגורם לעצמו הצרות והעונשין.

אבל עדיין לא נתבאר בכ"ז למה צריך ספר דוקא.

ימי חיי האדם הרי הם כספר

ודו"ז הג"ר בצלאל ראקאוויצ'ל אב"ד גייטסהעד ²¹ פי' מה שנאמר בפסוק זה "זה ספר תולדות אדם" דכשנולד אדם הרי הוא כספר חדש עם דפים רקים ובמשך חייו נכתבים מעשיו בכל דף ודף, וזה הביאור בפרקי אבות פ"ב מ"א דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, ובסוף ימיו נסגר הספר ושם כתובים כל מעשי האדם מתחלה ועד סוף ולא נשמט שום דבר עד הנקודה הקטנה ביותר. ונפק"מ במה שנכתב שלא יאמר האדם אחטא ואשוב דבכתיבה גם אם נמחק עדיין נשאר רושם.

ולשון כל מעשיך בא לרבות כל חלקי העבירה גם מה שרואה וחושב ומדבר בשעת פעולת העבירה, והביא מעשה במגיד מוצלח ומפורסם ביותר, שהעולם הושפעו כ"כ מדבריו ומניגון דרשותיו עד שהיו מגיעים לידי בכי, ופעם שאלוהו למה אינו כותב דרשותיו על ספר, וענה להם כי יהא חסר בניגון, כי גם זה חלק מדבריו ולא ניתן להכתב, וכ"ז רק בבשר ודם, אבל אצל הקב"ה הוא כותב עם כל הניגון והצורה, הכל שום פרט לא חסר, וזהו כל מעשיך בספר נכתבים. ע"כ מדברי דו"ז.

וזה השלמה למה שנתבאר דהאדם הוא זה שכותב קורות ימי חייו והוא במעשיו גורם למצבו ואין לו לבוא בטענות להקב"ה, ולכן הקדים הפסוק זה ספר תולדות אדם שבעצם כל התורה הוא סיפור בני אדם שכתבו את קורותיהם מעצמם דע"י מעשיהם זכו לטוב או לרע. וצדיקים משאירים אחריהם ספרים טובים ונאים שכל מי שקורא בו מתפעל ולומד ממנו מעשים טובים, וגם שלא השאיר ספר גשמי מ"מ כשנזכרים בהם כבר מתעוררים לטובה, מאידך רשעים משאירים אחריהם ספרים מלאים רשעות והשחתה וכשרק נזכרים בהם מיד מקללים אותם שיהיו לדראון עולם.

אפשר לפתוח דף חדש

וכבר ביארנו בתחלת הפרשה דהקשר בין בראשית לשבירת הלוחות המרומז ב"לעני כל ישראל", הוא דתמיד גם אחרי הנפילות והמכשולות, אפשר לפתוח דף חדש ולהתחיל מבראשית, ולכן גם אם חושב שספרו

²¹ בצל הקודש עמוד ע"א ע"פ הספד דו"ז על ר' מרדכי אליעזר פרלמן ומשיעוריו בפרקי אבות.

לשלוח חבילות לנשמות במוצ"ש

והמשגיח מפונוביז הג"ר יחזקאל לוונשטיין זצ"ל, הי' מספר על הג"ר אליעזר יהודה פינקל זצ"ל ראש ישיבת מיר כי אביו הסבא מסלבודקא רבי נתן צבי זצ"ל נתגלה אליו בחלום בתוך השנה להסתלקותו וביקש ממנו "שיק מיר פעקעלך" – "שלח לי חבילות!!" ופרט במוצאי שבתות!

הנפטר בא להזכירו ללמוד משניות

ובידידי הוי עובדא, שמחמת רוב הכרת טובה להג"ר אברהם יצחק ברזל זצ"ל על כל מה שקיבלתי ממנו במשך השנים, קיבלתי ע"ע ללמוד משניות עבורו בכל מוצ"ש גם אחרי שכבר עבר השנה, ובאחד ממוצאי שבתות נטרדתי ונאנסתי ושכחתי ללמוד, ולפני השנה רציתי לשמוע איזה דברי תורה במערכת קול הלשון, והחלטתי לשמוע שיעור כל דהו ע"י שנכנסתי לאידיש ואח"כ הקשתי רק מספר 1 כמ"פ והגעתי לשיעורו הראשון של הג"ר אברהם אבוהב שליט"א מקרית צאנז נתני" שאף פעם לא שמעתי ממנו, ²² והוא מסר שיעור בעיר "קדימה" על יד נתני" והקדים לשיעורו סיפור: וז"ל:

"כשנכנסתי לעיר זו, נזכרתי במעשה שהי' כאן, יש כאן בית ספר של חינוך עצמאי, וכל בית ספר יש לו שומר, יש ביקתא שיושב שם בן אדם, הי' שם בן אדם חילוני שישב שם כמה שנים טובות, אדם צעיר. בערך כ"ח או שלשים שנה.

יש שם רבי בת"ת שיש לו הנהגה, די' הרבה חילונים בעיר, מסורתיים אנשים טובים, ויש כשהולכים לעולמם מבקשים ממנו שילמד משניות ויאמר תהילים בביתו של הנפטר פעם בשבוע, [כן יש מנהג אצל הספרדים]

השומר הזה, בזמן האחרון כבר התחיל להתקרב והתחיל להניח תפילין, והוא ידע מזה שהמלמד לוקח הילדים לבתים אלו, לומר משניות ותהילים. הנה פעם אחת ביום שישי, יוצא המלמד מן החדר [אני מכיר אותו הרי הוא גר כאן והוא סיפר לי המעשה ואז עשה רעש גדול] עצרו השומר, ואמר לו: "אני רוצה לבקש ממך טובה, שגם אחרי המאה ועשרים שנה שלי תביא את הילדים לביתי ללמוד משניות ולומר תהילים", אמר לו הרבי "מה אתה סח הרי יש לך עוד הרבה שנים לחיות", התעקש ואמר "לא לא, אני רוצה שתבטיח לי שתארגן הילדים אצלי אחרי מאה ועשרים". ענה לו, "וודאי, אחרי מאה ועשרים למה לא".

שלכאורה הוא סברא טובה ג"כ צריכין מסורת וא"א לעשות שום דבר לבד ולכן מה שר' חייא יצא מבית המדרש הי' רק לפי שלמדו וקבלו מרבו עד הקב"ה ששום דבר א"א לעשות בלי מסורת.

אצלינו הדורות הקודמים לא מתו

ובעצם זהו עיקר היופי של כלל ישראל שהדורות הקודמים מעולם לא מתו ועדיין הם חיים וקיימים אתנו ולכן לא יתכן שישלוט עלינו כוחות המבול והבילבול שיש בעולמינו, דתמיד יש לנו אלו שמביאים לנו הדברים שאמרו הדורות הקודמים, ובשמחת תורה שנת תשפ"ב הזכיר הרב שליט"א את מורינו הג"ר אברהם יצחק ברזל זצ"ל איך שהיתה השפעתו נכרת על כל העיר וכמה שהי' אדם מיוחד וכמה שמתבוננים יותר בדרכיו מרגישים גודל ההפסד שיש לנו מזה שאינו אתנו עוד, וזה גופא שאנו מתבוננים בדרכיו ולומדים ממנו גורם שאין כאן "וימת" כלל.

החסד שיכולים לעשות לדורות הקודמים

ויש לדעת דכמו שאנו יכולים להמשיך דרכיו של הקודמים אנו יכולין גם לעשות אתם חסד וללמוד עבורם משניות או לעשות כל דבר טוב עבורם, והרי הם מאד מכירים טובה וגם אנשים גדולים יש להם תועלת מזה לפי ששמה ל"ש לעשות עוד מצוות וכל מה שנעשה לזכותם גורם לעילוי שלהם. [ובסו"פ שופטים עה"פ כפר לעמך ישראל הבאנו עוד סיפורים נוראים בענין זה]

ובפרט לימוד התורה והמשניות שמועיל שבעתיים מתפלה לפני התיבה ומאמירת הקדיש וכפי שהגדיל לכתוב הרידב"ז בצוואתו הנדפס בראש ספרו שו"ת בית רידב"ז ש"תזהרו ביום שתאמרו קדיש ללמוד דף גמ' בזה היום. ואם יהי' איזה ח"ו איזה סיבה ותבטלו השיעור הזה, תזהרו מאד מאד שלא לומר קדיש בזה היום כלל, כי לא תעשו נח"ר לנשמתו באמרו קדיש בלי לימוד דף גמ' בזה היום תזהרו בזה! וכן ידוע מהרבה צוואות של גדולי עולם, ונביא רק אחדים מהם. רעק"א [מכתבי רעק"א קע"ח ב'] ביקש שיפרסמו בעיתון את פטירתו בצירוף הערה שמבקש שילמדו עבורו משניות במשך שנה הראשונה כל יום ויום פרק משניות לזכות את נשמתו, וכן ביום היארצייט בכל שנה ושנה, וכ"כ הנתיבות בצוואתו, כפי שנדפס בספר נחלת יעקב, וכ"כ ר' אליהו רוגלר זצ"ל בפתח ספרו שו"ת יד אליהו, ובעל יסוד ושורש העבודה מבקש מבניו שילמדו עבורו ב' פרקי משניות כל יום.

²² אח"כ פגשתי אותו ואישר את הסיפור ואמר שבשעתו פרסמו בכמה מקומות.

המדבר וכו' וכ"ז נכלל בפרשת בראשית וכלל כללי הכללים בפרשת ראשון בז' תיבות כמ"ש בפ"א דספרא דצניעותא.

והי' מנהג דכמו שבזאת הברכה כולם עולים וקוראים אותו הרבה פעמים, וכן הי' מנהג שהיו מוכרים העליי' הראשונה של שבת בראשית כמו החתן תורה והחתן בראשית וביקשו מכהנים לצאת, [מהרי"ד מבעלזא הי' בראצפערט במלחמה הראשונה והי' סבה שקראו שוב פרשת בראשית והי' לו שמחה עצומה דכל מנהג הרי יש לו שורש, והקב"ה סיבב כאן שהי' לו שייכות עם המנהג לקרוא פרשת בראשית כמ"פ] ופנימיות הענין הוא, דרוב השנים של תורה שבכתב נמצאים בפרשת בראשית, שמהבריאה עד נח הוא רוב שנות התורה, והי' הנהגה לשמוע הפסוק הראשון של בראשית מקדושי עליון כיון שהכל נכלל בפסוק ראשון, וזהו הזמן שכ"א מקבל חלק התורה החדשה של שנה זו.

כל שנה נפתחים מעיינות חדשות של תורה

כל שנה נפתחים נביעי דאורייתא כמ"ש ר' צדוק [פרי צדיק חשוון] דכל שנה עד שלמה המלך ראו בחודש חשון שמתחיל התעוררות של מבול עד שחינך שלמה את בית המקדש בחודש חשון, ופנימיות הדברים דבימי המבול נפתחו מעיינות תהום רבה ותרעין דחכמתא דתורה שבכתב ואז בזמן המבול הי' עת רצון לקבה"ת [ולכן בזמן מתן תורה הי' נראה כמו התעוררות למבול כמו שחשבו הגוים] בזמן מ' יום דגשמים יש התעוררות לתורה, חכמי ישראל מונין למבול לר"א דכשזוכים נעשים מזה גשמי ברכה, והוא השפעת תורה, ובכל שנה מרגישים טעם מחודש בתורה.

חשיבות קריה"ת ולימוד חורש"י ושמו"ת

פנימיות ענין קריאת התורה ושמו"ת הוא שכל ש"ק ושבוע הקודם ושבוע אח"כ הקב"ה משפיע אור חדש של פרשה זו, וכל חלקו של בן אדם בתורה שבע"פ מקבל רק ע"י פרשת השבוע, וזהו עומק ענין ג' ימים בלא מים ותיקנו קריה"ת כדי שלא ילינו ג"י בלי תורה, ע"י מנוחה וקדושה הפלגות בזה, והח"ח כ' בספר זכר למרים לפני הסתלקותו דהעצה היעוצה לחזק האמונה הוא ללמוד פרשת השבוע בכל שבוע וחומש רש"י, דפנימיות הפרשה ממשיך כל חלקו בתורה ולכן בפרשת בראשית יש להתחזק בזה. וראה בפתיחה הרחבת דברי מו"ר בענין זה.

זה הי' ביום שישי, ביום ראשון חוזר השומר למקומו מחוץ לת"ת, ועומד שם כהרגלו, ילדים נכנסים ילדים יוצאים, כשנגמר יום הלימוד בשעה רבע לשלש אחה"צ, ואז יוצא מביקתא שלו ובשעה שלש מחכה על הילדים האחרונים שיצאו, פתאום הוא אומר שהוא לא מרגיש טוב ואמר לאחד שיזמין אמבולנס מיד, והזמינו אמבולנס וקיבל התקף לב, והביאו טיפול נמרץ, [אני בעצמי ראיתי שלוקחים אותו באמבולנס] ותוך רבע שעה כבר הסתלק מן העולם. כנר' איהו לא חזי מזלי' חזא.

השאר אחריו רק בן אחד קטן מאד, והמלמד הרי הבטיח לו שילמד עבורו, ובאמת קיים הבטחתו וכל שבוע בא אל ביתו עם קבוצת ילדים ללמוד משניות ולומר תהילים.

אחרי כמה חדשים, הי' פעם אחד שהמלמד לא הי' יכול להגיע לפי שהי' לו שמחה, ולכן ביקש ממלמד אחר שיהי' ממלא מקומו, אמר לו במדויק באיזה שעה להגיע, שמונה וחצי בערב, משך שעה. באותה ערב הגיע המלמד הקבוע לביתו בערך בשעה 12 והלך לישון. ואחר שעתיים בא אליו אותו שומר בחלום, וצעק "איפה המשניות איפה התהילים למה החסרת!" ! ענה לו בחלום "לא החסרתי הרי הי' לי ממלא מקום". צעק שוב, "איפה המשניות איפה התהילים איפה הם!" !

הוא התעורר והמתין עד נץ "שש וחצי" והתקשר אל המלמד השני, ואמר לו "מה קרה עם המשניות" ענה לו "איך אתה יודע שלא הייתי", באמת לא יכולתי להגיע. אמר לו "השומר הגיע אלי בחלום" ע"כ המעשה."

כששמעתי המעשה, מיד נזכרתי שעדיין לא למדתי משניות לע"נ הרב ומיד למדתי. עכ"פ למדנו מכאן גודל החשיבות במה שאנו יכולין לעשות עבור אלו שכבר הלכו לעולמם ועי"ז אנו גורמים שלא יהי' ניתוק בין דור לחבירו ואז ניצולין מכל הבחינות של דור המבול.

דברי חיזוק לשבת בראשית וחשיבותו של פרשת בראשית

נביא חלק ממה שמפליג מו"ר הגרצ"מ זילברברג שליט"א בחשיבותו של פרשת בראשית והחיזוק להשפעת התורה בימים אלו.

"הנה הגר"א בפ"י ספרא דצניעותא הביא דכל יהודי במשך ימי חייו יש לו בסדר חייו כל עניני תורה שבכתב, קין הבל דור המבול אבות הקדושים קבלת התורה ודור

השלמות לחג הסוכות ושמע"צ ושמחת תורה

הח"ח במכתב שאין שום הלכה ברור לו וכן הרבה גולי ישראל אמרו לשונות כאלו מחמת עניות שלהם.

בן סוכה מב: "יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת מוליכין את לולביהן להר הבית, והחזנין מקבלין מהן וסודרין אותן על גבי איצטבא, והזקנים מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדין אותם לומר כל מי שמגיע לולבי לידו - הרי הוא לו במתנה" הקשה **מין הג"ר דוב לאנדא שליט"א** [במעמד כבוד התורה] שהרי מסתמא לכל שאר המינים היו צריכים לעשות כן, וא"כ לשי' ב"ש דס"ל דאתרוג של דמאי פסול, [שם לד:]: ואם ננקוט שרוב ישראל היו ע"ה [שהרי לקבל דברי חברות אינו כ"כ קל וצריך לקבל אות לפני ג' חברים] איך יצא באתרוג סתם הרי יש לו לחשוש שזה אתרוג של דמאי, ולא מהני מה שכל ישראל חברים ברגל שזה רק לענין טומאה וטהרה ולא לענין הפרשת תרומות ומעשרות.

והנראה בעז"ה בכמה אופנים א: הרי במח' ב"ש וב"ה קי"ל כב"ה וא"כ רוב ישראל עשו כב"ה ולא הי' להם פסול באתרוג של דמאי ואה"נ היחידים שנהגו כב"ש [למ"ד עשו כדבריהם יבמות יד.] הקפידו בזה ואולי נשאר שם כל הלילה להשגיח על אתרוגיהם.

ב: גם אם הע"ה לא הפרישו תרו"מ, מ"מ כשבאו לקיים ארבע מינים הי' פשוט להם שכיון שאין הם יודעים ההלכות כלל הם צריכים לשאול ת"ח שיורה להם אם כשר, וא"כ הוא אמר להם ג"כ שידעו שאם זה טבל לא יצאו כלל. ויתכן גם שארבע מינים נראה להם גם כמו ענין סגולי ואם לא יהי' לו הכשר רב לא יהי' להם כל הסגולה בזה, אבל באיסורי אכילה הם סומכים על הרבה קולות.

ג: בספר דף על הדף סוכה שם הביא מספר מרפסין אגרי שעמד בזה ותי' שעיקר תקנת דמאי נגזרה בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהלכות מעשר ה"א, והוא היה בן בנו של מתתיהו בן יוחנן מנס חנוכה, כמו שהוכיחו מספר "יוסיפון" וכמובא בדרך אמונה פ"א ממעשר ה"ד בביאור ההלכה ד"ה קנס, וא"כ י"ל שהמנהג של המשנה הי' רק בבית ראשון ובבית שני עד אחרי נס חנוכה, אבל אח"כ באמת נשתנה המנהג.

ג] עוד שאל הגאון שליט"א במי שביו"ט שחל בשבת בבוקר שכח שזה שבת וקידש בפה"ג על דעת יו"ט לחוד ונטל ידיו ואכל פחות מכזית, איזה עצה יש לתת לו עכשיו כדי להשלים קידוש של שבת כדי שיוכל להמשיך לאכול שהרי אסור לאכול לפני קידוש, והרי עיקר קידוש היום הוא רק ברכת בפה"ג והוא א"צ לברכה כעת,

א] סוכה לו: באתרוג שנקבוהו עכברים ללישנא קמא קאמר רב דאי"ז הדר וממילא פסול כל שבעה, ופריך מרב חנינא שהי' מטביל האתרוג שלו ואוכל קצתו בשאר ימות החג וממשנה שפוסל חסר כ"ש לא קשה שזה רק ביו"ט ראשון, אבל לרב פסול כל שבעה ומשני שאני עכברים דמאיסי, ללישנא בתרא קאמר רב על אתרוג שנקבוהו עכברים "זה הדר" וגי' ר"ח "אין זה הדר" ור"ל בלשון בתמי' וכי אין זה הדר, ומוכיח כן מהא דרב חנינא.

ומעולם תמהתי וכי לא מצא ר' חנינא מה לאכול חוץ מהאתרוג שלו, ובפרט לפמ"ש"כ האתרוגים דלא אכל האתרוג שיצא בו היום דהרי זה מוקצה למצותו אלא אכל מן האתרוג שהזמין בשביל מחר, וא"כ הי' לו כמה אתרוגים ואם יש לו כסף לכמה אתרוגים בוודאי הי' לו כסף לקנות קצת לחם, ודחוק לומר שעשה כן להורות הלכה לתלמידים שחסר כשר בשאר הימים. ולפני הרבה שנים שאלתי כן למו"ר הג"ר אברהם יצחק ברזל זצ"ל ודחה את השאלה בקש, והתבטא "עס זענען דא אסאך שווערע גמרות" [-ישנם הרבה גמרות קשות להבנה].

אולם בהאי שעתא תשפ"ז שמעתי פי' נפלא ע"פ דרוש ממו"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א שהאריך בהא שהאתרוג מסמל מי ששלם ומהודר בתורה ומצוות, שאמנם הוא הכי חשוב מכל המינים ומוזילים עבורו הכי הרבה כסף, מ"מ בו יש יותר סכנה שיבוא לידי גאווה, וכמו הר"ת של אתר"ג **אֵל תְּבוֹאֲנִי רָגֶל גָּאֹנָה** [תהלים לו יב] ולכן עושים כמה פעולות להשפיל גאותו, מהפכים רק אותו בשעת הברכה, הוא נאחז ביד שפל יותר מכל המינים, הוא משחיר ע"י המישמוש בו ובסוף עושים ממנו ריבה. וזה רמז שגם מי שהוא ת"ח מופלג ועובד ה' מ"מ אם חסר לו מדת הענוה איננו הדר כלל. ולפ"ז מבואר למה הקפיד ר' חנינא לחסר מן האתרוג שלו דעד כמה שזה כשר ע"פ דין נתוסף להדר שלו ע"י שמתחסר, שזה מרמז במה שמרגיש עצמו חסר מתורה ומצוות.

עפ"י זה הוספתי בעז"ה [בתוס' דברים של מו"ר שליט"א] במה דאמרי' בלישנא בתרא שאתרוג שנקבוהו עכברים "זה הדר" ולגי' ר"ח "אי"ז הדר"?? ומשמע דיש בזה תוס' הדר בזה שנקבוהו עכברים עד כדי שקורא עליו "זה הדר" ולר"ח קא מתמיה "האם זה לא הדר" ולהנ"ל י"ל דנשיכת העכברים מרמז לשכחת הלימוד, כמבואר בהוריות יג. דמי שאוכל ממה שאכל עכבר משכח את הלימוד, וא"כ הרמז הוא שת"ח שמרגיש בעצמו ששולט בו השכחה ואינו מתגאה לומר שזוכר כל מה שלמד זה גופא הידור גדול, וכן כותב

סוברים שעיקר החיוב הוא רק הברכה ולא יותר. ואכן היו גדולים שהקפידו לא להקדים שום פסוקים לברכת בפה"ג להורות שרק זהו הקידוש ולא יותר **נעוזה"ש סי' רפ"ט סק"ט** והעיד שכן ראה בילדותו לגדולים שלא אמרו כלום קודם קידוש היום **ובתשובות והנהגות ח"ב סי' קסד** כתב שכן נהג הגר"ח ובארצות רבינו ח"ב **עמ' ק"ט** שכן נהג החזו"א

ונראה שיש בזה שינוי בראשונים והיותר מפורש בענין זה הוא **בחי' רבינו דוד**, שמתחלה הק' למה נקרא קידושא רבא הרי ל"ש לקידוש כלל שאינו מברך רק בפה"ג בלבד, ואם רק עשו זכר לקידוש הלילה לא היו סומכין אותו לכתוב, ולזה כ' שאין ברכת בפה"ג רק כדי שיהא האדם קובע סעודתו על היין בשבתות וימים טובים וקרי ל' קידוש שסומך בה סעודתו כמו שסומכין אותה על קידוש ומצוה זו של קביעות היין סמכו אותה על הכתוב. [ולפ"ז הי' צריך לקדש גם בסעודה שלישית שהרי לא מדין קידוש הוא לומר שכבר יצא יד"ח, וברמב"ם יש סתירה בזה] ומוכח כן שאינו מדין קידוש שהרי דין הוא שהי' סגי במה שכבר קידש בלילה שהרי הכל יום אחד ולמה יצטרך לקדש שוב ביום. ולפ"ז הו"ל בכלל ברכת הלחם וברכת היין שאם יצא אינו מוציא ואינה כברכת קידוש היום של הלילה שאע"פ שלא יצא וגם אינו נהנה עמהם שמוציא, [וכ"כ הריטב"א בשם הר"י קרהקושא ז"ל שהוא כברכת הנהנין דעלמא שאם יצא אינו מוציא] ולפ"ז ל"ש איסור טעימה לפניו כמו קידוש הלילה ולא כשי' הרמב"ם **פכ"ט משבת ה"י** אלא כשי' הראב"ד שמשגיג עליו. **ע"כ דברי רבינו דוד**.

הרי לן מדבריו להדיא שיש שתי דרכים איך להבין חובת קידושא רבא, ויש בזה נפק"מ **לדינא** דאם זה כעין קידוש הו"ל כקידוש הלילה שברכתה כברכת המצוות וגם אם יצא ואינו נהנה עמהם מוציא, וכן שיש בו איסור טעימה כקידוש הלילה ושי' הרמב"ם, אבל אם זה מדין קביעות סעודתו על היין הו"ל כברכת הנהנין שאם יצא או אינו נהנה עמהם אינו מוציא, וכן ל"ש כלל איסור טעימה לפניו וכס"ל לרבינו דוד וריטב"א למעשה. ולפ"ז הרמב"ם והראב"ד שנחלקו באיסור טעימה לפני קידושא רבא נחלקו בזה ולרמב"ם זה חובת קידוש, ולראב"ד זה מדין קביעות על היין. וכשי' רבינו דוד והראב"ד כך מבואר **במאירי** שכ' בד"ה מ"ע שאע"פ שברכה זו אין בה קידוש ליום והרי אף בחול אם בא לשתות צריך לברך כן מ"מ הואיל ועל ידי תקנה הוא בא ברכת חובה היא, ומאחר שהיא ברכת חובה אף היא קרויה קידוש שאף היא לכך תקנוה **שיהא היום מתקדש על ידו להיות סעודתו חשובה כשהיא נקבעת על היין** והביא שי' הרמב"ם שאסר טעימה לפניו והשיג עליו כהשגת הראב"ד שהרי אי"ז קידוש שכבר נתקדש היום.

ובהמ"ז גם אינו יכול לעשות כדי להפסיק הברכה שהרי אכל רק פחות מכזית, ולהביא יין חדש לא מהני תוך סעודת פת, ואם תאמר שיבוא משהו שעדיין לא קידש ויוציאו בברכת בפה"ג מי יאמר ששייך להוציא ברכת בפה"ג למי שלא מחוייב בה כלל, רק העצה שהוא יוציא מי שעדיין לא קידש ואז ממילא יש לו ברכת בפה"ג וא"כ מה יעשה כשאין לו אחר. ויש עוד עצה לכאורה שיצא לשוק ומבואר **במשנ"ב סי' קע"ח סקכ"ח** שבאכל פחות מכזית נחשב הפסק ביצא לשוק גם בדברים שטעונים ברכה לאחריהם במקומם.

והנה לעיקר ההנחה שאם לא כוון לשם שבת לא יצא, זה שאלה בכל שבת בבוקר אם שכח שלא קידש ושתה כוס יין ללא כונה האם יצא ידי קידוש, וכדי להבין שורש השאלה עלינו לברר עצם מהותו של חובת קידושא רבא שנראה שנתחבטו בה מרבתינו בעלי הגמרא עד פוסקי זמנינו.

בגמ' **פסחים קה**. בברייתא שרק בלילי שבת ויו"ט אומרים קדושה על הכוס אבל ביומו אין קדושה על הכוס ומוסיף **רשב"ם** דאומרים רק בפה"ג וכ' **מאירי** שזה לא נקרא קידוש, ובגמ' **קו**. יש ברייתא שנראה שמרבה קידוש של לילה מיתור תיבת זכור את "יום" השבת לקדשו, ופריך הרי עיקר קידוש בכניסת היום, ועוד איך מרבים לילה ממלת יום, ולכן מהפך הגירסא ועיקר הריבוי הוא בשביל קידוש של יום, ושואל מה מברך ומשני בורא פרי הגפן, ומספר שרוב אשי הגיע למקום ובקשו ממנו שיוציא אותם בקידושא רבא, ולא ידע מה זה והחליט להתחיל עם בפה"ג שכן זה בוודאי ההתחלה ומיד שגמר ראה שאיזה זקן גחן כדי לשתות הבין שאין כאן המשך וקרא על עצמו החכמה תחי' בעליה. והטעם שזה באמת נקרא קידושא רבא יש כמה פי' בראשונים או לפי שאומרים אותו בכל קידוש, או מפני שברכה זו לפני כל הברכות או מפני שהוא קטן ועל דרך שקוראים לקטן סגי נהור, ורבינו דוד כתב בשם רבו **שזה סוד נעלם**.

ומעתה יש לחקור מהו חובת קידוש של יום, האם באמת אין עליו שם קידוש כדמשמע בברייתא קה. וכל ברייתא זו הוא אסמכתא בעלמא, ועיקר החיוב הוא לקבוע סעודתו על היין והברכה הוא בגדר ברכת הנהנין גרידא, או שגם אם נימא שזה אסמכתא מ"מ חז"ל קבעו את עצם הברכה להיות כעין קידוש ונעשה כחובת קידוש הלילה, והו"ל א"כ כברכת המצוות והעיקר הוא הברכה ולא השתי'. ויתכן שבזה גופא נסתפק רב אשי בשמעו שקוראים לזה קידושא רבא וחשש שיש שלהם נוסח ארוך דהיינו שהברכה ותוספת הנוסח הוא עצם הקידוש כמו קידוש של לילה רק שאח"כ נתברר לו שגם הם

ועיקרו נתקן שלא בשביל הנאה אלא מצוה עליו כשאר מצות משו"ה מוציא אחרים אף על פי שאינו נהנה כקידוש הלילה ולא דמי לברכת המוציא של שבת של כל השלש סעודות דאינו מוציא אם אינו אוכל עמהם דאף שהם חוב אין החוב עליו משום מצוה אלא כדי שיהנה מסעודת שבת ואין להמצוה עצמה חוב דהא אם הוא נהנה ממה שמתענה א"צ לאכול כדאיתא בסי' רפ"ח ע"כ אין מוציא אחרים אם אינו אוכל עמהם.

עכ"פ לפ"ז עולה לנו להלכה לעיקר החקירה שחז"ל תיקנו את הקידוש של שחרית כמו קידוש של הלילה והברכה הוא מדין אין אומרינן שירה על היין ודינו כברכת המצוות שגם יצא וגם אם אינו נהנה מוציא וגם יש בו איסור טעימה כמו קידוש הלילה. ולפ"ז גם אין חובה לכל המסובין לטעום מן היין כיון שאינו ברכת הנהנין.

אולם בתשובות והנהגות ח"א סימן רסד ושש"כ פ"ג הערה יז הביאו בשם הגרי"ז שיש להקפיד שיטעמו כל המסובין, אולם יש שינוי ביניהם בביאור הנהגת הגרי"ז בשש"כ פירש דכיון דעיקר קידוש היום הוא מפני חשיבות הסעודה [שצריך לשתות יין לפני הסעודה מפני חשיבותה] צריכין כל המסובין לטעום מכוס של קידוש. אולם בתשובות והנהגות פירש, דכיון שקידוש היום הינו ברכת הנהנין בלבד [היינו ברכת בפה"ג] לא שייך שיצאו המסובין בברכת הנהנין אלא א"כ יהנו בטעימה. ולדברינו הנ"ל שני הסברות תלויים זה בזה, ונראה שנקט כסברת הרבה ראשונים הנ"ל שעיקר דין קידושא רבא הוא מדין קביעות סעודה על היין והברכה אינו רק כברכת הנהנין גרידא, ותמוה שזה אינו מתאים להלכה.

ואכן בתשובות והנהגות שם כבר העיר שאומנם שיטת הגרי"ז מבואר ברבינו דוד וריטב"א, אבל בר"ן מבואר שזה בגדר שירה על היין, וא"כ יוצאין בלי טעימה בגדר שירה ולא כברכת הנהנין, וכ"מ מתוס' פסחים קו. ד"ה הוה ורא"ש שם סימן טז, [וכ"כ שש"כ פרק ג' הערה יח בשם הגרשז"א, וכן נהג החזו"א כמ"ש במעשה איש ח"ה עמוד צא] והנצי"ב [בהעמק שאלה שאילתא נג] כתב דשפיר מינכר חשיבותה וכבודה של סעודה בכך שבעל הבית קובע סעודתו על היין, וא"צ שכאו"א ישתה מכוס של הקידוש [וזה מתאים לפי הבנת השש"כ בגרי"ז שעיקר סברתו רק מדין קביעות על היין אבל אי מצד ברכת הנהנין לא מספיק סברא זו] וכן עולה מפסק הרמ"א הנ"ל שגם אם יצא מוציא, וכן נוהגין בכל הישיבות שאין כל אחד טועם שאין בו כדי טעימה לכל אחד, וסברת הגרי"ז גופא הי' רק לחומרא ולא פסק כן לדינא, והמיקל בזה כמנהג ישראל יש לו על מה לסמוך, והמחמיר לעצמו תע"ב.

ועד"ז מבואר במהר"ם חלאווה ד"ה ביום דמה שנקרא קידוש אף שאין בה זכר לקדוש כלל כיון שהיא קודם סעוד' ובפריסת מפה כקדוש הלילה קרו ל' קדוש' רבה. ומ"ש הרמב"ן ז"ל שאסור לטעום כלום קודם קדוש זה של יום כמו בקדוש הלילה אינו מחוור דאין זה קדוש ממש שכבר נתקדש היום פעם אחת ולא מצינו לקדוש ב"ד ללילה וליום אלא שהחכמים תקנו לקבוע סעודתו על היין ומסמכי ל' אקרא אבל מדרבנן הוא הילכך מותר לטעום.

ובר"ן על הרי"ף [כב. מדפי הרי"ף ד"ה אין לין כ' דבהכרח הדרשא בברייתא על קידושא רבא הוא רק אסמכתא דאי דאורייתא היא אין אומרים רק בפה"ג ולא יותר והלא ברכה זו ברכת הנהנין היא ולא מעין קידושא היא ובהכרח דעיקר קידוש הוא בלילה בכניסתו, אלא משום דכבוד יום עדיף מכבוד לילה ראו חכמים לעשות ביום זכר לקידוש והיינו בורא פרי הגפן ותו לא שהוא התחלת קידוש של לילה, ועוד שלפי שאין אומרים שירה אלא על היין כיון שמברכין על היין תחלה שלא כדרך שאר הסעודות הוי כעין שבת ושירה לקדושתו של יום וכיון שאינו אלא מדרבנן לא ראו להאריך בו יותר כדי שלא להשוותו לקידושא של לילה. ומ"מ כיון דתקנוהו רבנן כעין קידוש אפשר שאף ביום אסור לטעום קודם שיקדש ואפשר שצריך ג"כ שיהא במקום סעודה כקידוש של לילה והביא בזה מח' רמב"ם וראב"ד הנ"ל.

הרי לפי ב' בר"ן עכ"פ גם אם זה אסמכתא מ"מ ל"ה כברכת הנהנין גרידא רק תיקנו עצם הברכה מדין שירה על היין ונתנו עליו דיני קידוש כגון איסור טעימה ושיהי' במקום סעודה.

והנה אם נבוא לחקור איך קי"ל להלכה בשאלה זו, הנה זה תלוי בב' הנידונים שנתבאר ברבינו דוד האם יש איסור טעימה לפניו והאם גם ביצא מוציא, ולענין איסור טעימה פסק בשו"ע סי' רפ"ט ס"א כשי' הרמב"ם שאסור, ולענין אם יצא מוציא או אינו נהנה הביא ב"י [סי' רע"ג ד"ה ומ"ש] מח' ראשונים דדעת המרדכי בפרק ערבי פסחים לה. דאינו יכול להוציא אחרים אם הוא מתענה כיון שאינו מברך אלא ברכת הנהנין לבד, אבל רבינו ירוחם כתב בח"א (סו.) שאע"פ שאינו מברך אלא ברכת הנהנין כיון דמשום דמצוה לקדש הוא מברך מוציא את אחרים וכיו"ב כ' הטור בסי' תפ"ד לענין ברכת בורא פרי האדמה של הכרפס וכן נקטינן להלכה. ובשו"ע בס"ד סתם בזה אבל הרמ"א הוסיף הכרעת ב"י שגם בקידוש של שחרית אם יצא מוציא וגם באינו נהנה ופי' במשנ"ב שם ס"ק יט ביאור החידוש דאף דשם כל הקידוש הוא רק בפה"ג לבד מ"מ כיון דהיא מצוה

וכתב ששמע מאחד מב"ב של הגרי"ז שמרן זצ"ל סיפר שהציע חידוש זה לאביו הגר"ח זצ"ל ולא קיבל הדברים שהפוסקים לא השמיעו חידוש זה שבקידוש היום חייבין דוקא לטעום, אבל אח"כ כשביקר אצל אביו ראה שאביו מדקדק כן, והיינו כמ"ש שאין זו הוראה, אחר שברמ"א לא פסק כן, אבל לחומרא לבד הסכים שכדאי להחמיר בזה כל אחד לעצמו. ע"כ מתשובות והנהגות.

עכ"פ אם נבוא לחקור בעיקר שאלתנו במי ששתה יין לפני הסעודה ללא כוונה האם יצא, הנה לראשונים שזה מדין קביעות סעודה על היין יתכן שא"צ כוונה כלל וכן פשוט שאם כבר בירך בפה"ג ל"ש לברך שוב וא"כ הגרי"ז בוודאי ה' מחמיר בזה, אבל אי זה מדין שירה על היין י"ל שתלוי אי מצוות דרבנן בעי כונה מאידך י"ל דהו"ל כמתעסק ולא יצא. ואי נימא דלא יצא אכתי יל"ע מה עליו לעשות באופן שלא הפסיד ברכת בפה"ג ואין לו עצה להפסיק את הברכה כגון שכבר נטל ידיו ואכל פחות מכזית וא"א לברך בהמ"ז וגם אסור לו להמשיך לאכול.

ובשש"כ פרק נב סכ"ב כתב בפשיטות שאם לא כוון לצאת יד"ח קידוש לא יצא, ואם לא ה' בדעתו לשתות עוד יין יברך שוב על היין לשם קידוש אבל אם ה' בדעתו לשתות עוד וא"כ א"א לו לברך שוב על היין יברך המוציא על הפת לשם קידוש, ואם שכח לקדש לגמרי ונטל ידיו והתחיל לאכול יברך על היין לשם קידוש בתוך הסעודה, ובהערה צ"ב שלא שייך שיקח חמר מדינה שהרי תוך הסעודה לא מברכין עליו ובמה יהא ניכר ששותה לשם קידוש ע"כ משש"כ. ופלא שלא גמר הציור שהתחיל בו שבירך על היין ללא כונת קידוש ונטל ידיו והתחיל לאכול דגם אז אין לו עצה כלל.

אבל באמת כבר נתחבטו פוסקי זמנינו בשאלה זו ובשו"ת שבט הלוי [ח"י סי' נג] נשאל ממו"ר הגר"ר זאב פעלדמאן שליט"א רב ור"מ תורה עץ חיים לונדון במי שבשבת בבקר בסעודה שני' שכח לקדש על היין, ובאמצע הסעודה בך בפה"ג אם זה עולה לו לקידוש, ואם לאו אם יש לו תקנה אחרת, וכ' שלא מצא ספק זה בפוסקים אחרונים. והשיב שאכן תולה במח' ראשונים שהבאנו לעיל, שהראב"ד ורבינו דוד ומהר"ם חלאווה ומאירי, דעתם שזה שקידוש של שחרית אינו בגדר קידוש ממש, ומוכח לדבריהם דא"צ כלל לכוין לשם מצות קדוש דהרי דעתם שזה דלא נתקן רק כדי לקבוע סעודה על היין, ומדלא תי' קושיתם דלענין מה נקרא קידוש ונדחקו בחי' ולא תי' דנפ"מ דצריך לכוין לקידוש היום פשוט להו דאין צריך באמת לכוין, אבל דעת הרמב"ם והשו"ע סי' רפ"ט דאסור לטעום לפני זה והוא

בגדר קידוש, ונקרא לפ"ז גם ברכת המצוה, בוודאי לדידהו צריך לכוין לשם קידוש, א"כ בנדון דילי' שלא כיון לכך לכאורה לא יצא וצריך שוב לקדש על יין לפני שממשיך בסעודתו. אלא שמסתפק אם כוונת קידוש לרמב"ם ושו"ע ודעימי' מעכב דיעבד, דאפי' אי ננקוט שמצוות דרבנן בעי כוונה י"ל דכו"ע מודים הכא כיון שכל הקידוש הוא רק פרי הגפן דכוונה זאת לשתות יין כוס שלם ולברך עליו ברכת היין מספיק לזה, אלא דחז"ל אמרו שיעשה זה לפני טעימה לחשיבות סעודת שבת, וא"כ אם שתה כוס שלם באמצע סעודה וברך פרי הגפן יצא עכ"פ דיעבד דין קידוש שחרית מעיקר הדין, וזה מתירו לאכול מכאן ואילך, ולכן פסק למעשה שלא יברך עוה"פ בשם ומלכות עכ"פ. [ונראה שנקט בפשיטות שעל הצד שלא יצא יברך שוב בפה"ג הגם שמצד ברכת הנהנין א"צ לכך ואולי מיירי רק באופן שלא כוון לשתות עוד אולם לכ' הו"ל לפרש]

גם הגר"ר שלמה זלמן אויערבך זצ"ל [בשלחן שלמה סי' רפ"ט] הסתפק בענין זה דיי"ל שגם אי מצוות דרבנן בעלמא א"צ כוונה שאני הכא שבלא הכוונה הרי זה ברכת הנהנין, ועיקר הקידוש היא הכוונה למצות היום, ולענין הקידוש הרי זה כמתעסק בעלמא, וכ' שם שאולי א"צ כוונת קידוש ממש אלא צריך רק שיכוין למצות היום וא"כ כבר יצא בלחם משנה שכיון ודאי לקדושת היום. והביא שם בשלחן שלמה מהגרש"ז זלזניק זצ"ל שהעיר, דנכון שיקח כוס וישתהו בלא ברכה לכבוד שבת. אבל הגרש"ז א דחה דבריו, מפסק הרמ"א הנ"ל דאפשר להוציא את אחרים ללא שיהנה בעצמו, ואם עיקר המצוה הוא השתיה לא שייך להוציא אחרים ללא שתי'. שוב הסתפק שאולי עיקר המצוה הוא מה שאוחז יין ביד לכבוד שבת, וכעין כוס ברהמ"ז שאין מברכין בסעודה ג' לדעת הסוברים דאסור בשתיה קודם שיבדיל עי' מג"א סי' רצ"ט סק"ז, אבל גם בזה ק' דא"כ איך מוציא אחרים יד"ח, וסיים שם, סוף דבר שיש ספק גדול בעיקר קידוש היום מהו, ופסק למעשה דבכה"ג יקדש על הכוס ויאמר כנוסח הכל בו ברוך מקדש השבת בלא שם.

והנה כאן הסתפק בזה אולם בשו"ת מנחת שלמה [תניינא סימן יד] צידד דמי ששכח לקדש בשבת בבוקר והתחיל בסעודה ואכל פת ושתה גם יין ונזכר בתוך הסעודה שעדיין לא קידש, דשפיר יוכל ליקח כוס יין או שכר ולומר עליו פסוקים כגון על כן ברך וכו' שיהא מוכח שזה לשם קידוש וישתה, ושפיר יכול לצאת לעצמו בכך וגם להוציא אחרים, וכ"ש אם בירך בפה"ג על יי"ש אף על גב דברכתו לבטלה ולאו כלום הוא, מ"מ הו"ל כמי ששותה רביעית יין באופן שמוכח שזה לשם קידוש שיצא אף על גב שלא בירך, ואף גם בקידושא רבא של

שחרית אפשר דאין הברכה מעכבת והעיקר הוא השתיה לשם קידוש כי נראה לו דאף אלה שכתבו שהעיקר הוא הברכה עיקר כוונתם לברך על יין ולשתות או אפי' לברך רק עבור אחרים כשהוא שרוי בתענית כשיטת רבינו ירוחם, אבל לא מצינו בשום מקום שתהא חשיבות לברכת בפה"ג בלבד בלא שום צירוף עם ברכה אחרת.

והג"ר שאול ברייש זצ"ל אב"ד צירך בשו"ת שאילת שאול ח"א סי' ל"ה נשאל מאברך שביום א' של פסח בבוקר שכח ונטל ידיו לסעודת יו"ט ובירך על קצת יין בפה"ג ונזכר שלא קידש, והאריך שם בספק האם קידוש של היום הוא השתיי' או הברכה, וגם אם זה הברכה האם אפשר לברך שוב לשם קידוש, ומסקנתו ע"פ הראשונים דטעם בפה"ג של היום הוא מדין אין אומרים שירה אלא על היין, וברמ"א יו"ד סי' רס"ה לענין מילה שביו"כ נמי מברכים על הכוס ונותנים בפי התינוק הנימול, הרי ששייך ברכה ללא שתי' וא"כ ה"נ כל בפה"ג שנתקן על כוס יין מחמת השיר שייך הברכה גם ללא השתיי', ולא מצד ברכת הנהנין, ולכן גם שכבר בירך לשם ברכת הנהנין יכול לברך שוב לשם קידוש.

ונחזור כעת לעיקר שאלת מרן שליט"א, הנה נקט בפשיטות שאם כבר בירך בפה"ג אין שום עצה לחזור לברך, ולכ' טעמו כיון שהוא בנוי על הצורך לברך ברכת הנהנין או שחשש לחומרת הגרי"ז שהחמיר כראשונים שבפה"ג של קידוש הוא מדין ברכת הנהנין, עוד נקט בפשיטות שאם לא כוון להדיא לשם שבת לא יצא, וגם אם כוון לשם קדושת יו"ט מ"מ בעי' כוונה מיוחדת לשבת, עוד הסתפק אם שייך שאחר יוציאו יד"ח אם אין לו צורך לברכת הנהנין וצ"ע. ויל"ע אם כל האחרונים שהבאנו לעיל היה להם הבדל אם סתם שתה יין או שכוון לקידוש של יו"ט דאולי בכה"ג עדיף.

ד' כעין שאלה הנ"ל בשכחה שהי' צירוף בין שבת ליו"ט שמעתי בהיותי אצל מורינו הג"ר יצחק לוקסנבורג שליט"א באושפיזא של יצחק, באשה שהדליקה נרות ע"ש ויו"ט של סוכות ושכחה שזה שבת ובירכה רק להדליק נר של יו"ט ואחרי שהתחילה להדליק נזכרה שלא בירכה על של שבת, והרי המנהג שבשבת מדליקין לפני הברכה שע"י הברכה מקבלת שבת ושוב א"א לה להדליק, אבל ביו"ט מברכת לפני ההדלקה [משנ"ב סי' רס"ג סקכ"ז כאמו של הדרישה ולא כמג"א] וא"כ הנדון האם יכולה להמשיך להדליק או של"ש לחלק בין שבת ליו"ט דעד כמה שקיבלה עלי' יו"ט כבר ממילא חלה עלי' שבת ואסורה להדליק, או שמא יכולה לקבל יו"ט ללא שבת. וזה שאלה כללית האם ביו"ט שחל בשבת שייך לקבל אחד ללא השני.

והנה בשש"כ פרק מ"ד ס"ה ובפסקי תשובות סי' רס"ג אות יז כתבו ע"פ שו"ת התעוררות תשובה ח"א סי' קי"ב, שאם נכשלה בלשונה ולא הזכירה רק של שבת יצתה בדיעבד דיו"ט בכלל שבת כמבואר לענין תפלה סי' תפ"ט, אבל בהזכירה רק של יו"ט הו"ל כהדליקה נרות שבת ללא ברכה, שאם לא קיבלה שבת בזה תחזור ותדליק ותברך של שבת ויו"ט ביחד אבל אם כבר קיבלה שבת תגיד לאחר להדליק בשבילה. אולם כ"ז ברק נכשלה בלשונה אבל כוונתה הי' לשם שבת ויו"ט אבל באם התכוונה רק לשם שבת או לשם יו"ט הוא צריכה להדליק שוב בכל אופן אם לא קיבלה את השבת עדיין. ובשש"כ בהערה כ"ב העיר על ההתעוררות תשובה שדימה לתפלה דאינו דומה כלל דשם העיקר היא התפלה ואם לא הזכיר כדין אין תפלתו תפלה, אבל בנרות עיקר המצוה היא ההדלקה והברכה אינה מעכבת, והעיקר שהנרות הם דלוקים וגם מה איכפ"ל אם כיונה לשם שבת ויו"ט או לא העיקר שהם דלוקים. נקט בפשיטות שאין הכוונה בנרות מעכבת כלל.

עכ"פ עיקר שאלתנו אי מועיל לקבל יו"ט ללא שבת עדיין בעינה עומדת.

ה' במה שמזכירים בהושענות לשבת בפיוט אום נצורה שכלל ישראל גומרת הלכות שבת, אבל מפרטי ההלכות לא מזכירים רק ענין הוצאה מרשות לרשות ויציאה חוץ לתחום וכבוד ועונג שבת, י"ל דהנה עיקר מה שלא מקיפין כעת בד' מינים הוא מחשש הוצאה, והעומק בזה כתב בשפת אמת [סוכות שנת תרנן] דהנה ד' מינים הם מנא דקרבא נגד הסט"א שמקטרגים על ישראל, ולזה צריך לצאת לרה"ר שהוא עלמא דפרודא להלחם בהם, וזה רק בששת ימי המעשה שאז הוא זמן מלחמה ליעקב, אבל בשבת קודש שהוא יום מנוחה אין כלל סט"א ואין כלל צורך לצאת ולהלחם, ואנו יושבים תוך רשות יחידו של עולם, ומתענגים להיות יושב על שלחנו ולזה אנו מכבדים אותו בכניסתו ויציאתו ועם סעודות שבת להורות עד כמה אנחנו מאושרים להיות על שלחנו, ולכן בעת שבא לידי ביטוי מה שאין אנו לוקחים הד' מינים להקיף ולהלחם, אנו מדגישים שהטעם בזה לפי שאנחנו נמצאים תחת רשותו של הקב"ה ויושבים על שלחנו ומתענגים בו ואין לנו מה לחפש בחוץ.

ו' נשאלתי מידידי הרב אליהו לאבנשטיין שליט"א במה שנאמר במערבית לשמיני עצרת בברכת השכיבנו "פונים מסוכה לביתם לישב" - פונים הם ישראל ללכת מהסוכה לחזור לביתם לשבת בן צקון לחשם הקשב - אנא את שפיכת תפלתם תקשיב ותקבל... וצ"ב וכי עצם זה שחוזרים לבתיהם הוא סבה שהקב"ה ישמע תפלתם, והלא לעיל כתוב שם

לעשות סיום הוא מייאש אותנו לומר שלא סיימנו באמת שהרי לא למדנו עם תוס' או שלא למדנו בהבנה הראוי' או שלא זוכרים וכדו' טענות וטענות שונות העיקר שלא נרגיש איזה סיפוק ושמחה עם הסיום, לזה אנו רוקדים ושמחים דוקא לפני הסיום להורות שגם לשיטתי' שלא סיימנו מ"מ אנו שמחים ומאושרים בכל טפה וטפה שאנו וכן מצליחים ללמוד.²⁴

ח] נשאלתי ע"י ידידי הרב פרץ ריין שליט"א במש"כ "ויהי" בישורון מלך ובמגילה י: "דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער" וכי איזה צער יש בזה אדרבה שמחה היא זו והאם צריך גם בזה למסקנת הגמ' שם שלא תמיד ויהי לשון צער ורק כשכתוב ויהי בימי?

ואמרתי שבאמת שנרמז קושיא זו בשתי מילים בגמ' מגילה י: דפריך על האי כללא "והאיכא ויהי ערב ויהי בקר יום אחד והאיכא שני והאיכא שלישי" ומוסיף "והאיכא טובא" וא"כ בכלל זה הי' שואל גם מויהי בישורון וע"ז צריך תירוץ של רב אשי ש"כל ויהי איכא הכי ואיכא הכי ויהי בימי אינו אלא לשון צער" וא"כ ויהי בישורון אינו מאלו שהוא לשון צער. אולם באמת י"ל שגם בזה יש לשון צער שראה משה רבינו ע"ה שעד ביאת המשיח שכמעט שלא יהי' מצב כזה שאכן כל ראשי העם וכל שבטי ישראל יתאחדו ביחד, וע"ז שפיר יש להצטער.

ט] במה שהבאתי ממו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל שהקפיד לא לרקוד עם הס"ת שכשאוחרו במרחק מגופו בתפיסת עצי החיים לפי שכן דרך הגוים באחיזת הצלב שלהם בבית תפלתם, סיפר לי ידידי הרב נחמי' וורמזר שליט"א שגם הרב דניאל לוי זצ"ל מציריך הקפיד ע"ז ומטעם אחר שלא יהי' ס"ת כמשחק ומחשש נפילה, אכן שיש ת"ח שכן אוחזים הס"ת כן ועל ת"ח אחד שמעתי שאוחז כן הס"ת בשעת כל נדרי, ואמי ע"ה זוכרת היטב פעם בהקפות ראתה מעזרת נשים איך שאחד מחשובי הקהלה בבאזל אחז כן הס"ת וכעס מו"ז וגער בו, שכל דבר שהקפיד בו הלך בזה עד הסוף, ואמרה אמי השערה שבמסעי הצלב [קרויץ צוגע בגרמנית] שהיו שיירות של אלפי גוים שבדרכם לכבוש את ירושלים טחבו במאות קהלות באכזריות היה תפור על בגדיהם תמונת הצלב ובראש השיירה הלך אחד עם צלב גדול, ואולי אז אחזו

"שמיני ויתר לסוכה עוצרים" [בשמע"צ התיר ה' לישראל המתאספים בסוכה] לישב בבתיים וחצרים [שיוכלו לשבת בבתיים וחצרות] היינו שזה וויתור מצדו יתברך שהם רשאים לחזור לבתיהם, ובשלמא מש"כ שם "מחיל אל חיל הולכים נסעו מסוכה ולשמח בשמיני נמלכים" היינו שמי' שסיימו מצוה אחת כבר נמלכים ומתעצצים איך הם יכולים לקיים עוד מצוה שמחת שמיני עצרת, אבל עצם החזרה לבתיהם לכאורה אינו זכות. ותי' שזה להורות שעיקר הישיבה בסוכה הי' לשם מצוה, וכמו שהקפיד הגר"א להבדיל במוצאי פסח על שער.

ואמרתי עוד בעז"ה ע"פ מש"כ ר' צדוק הכהן זי"ע נפרי צדיק שמיני עצרת אות מ"א לבאר מש"כ אצל יעקב אבינו ע"ה [בראשית ל"ג י"ז] "ויעקב נסע סוכות ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות" שזה רמז יעקב עם סוכות כמ"ש הטור, וצ"ב שלמה רק למקנהו עשה סוכות ולעצמו בית, הרי גם יעקב יושב בסוכה, וביאר דמש"כ ויבן לו בית היינו שעשה מעצם קדושת הסוכה בית וקביעות ושלא תמוט ממנו לעולם, והיינו שזה היה עיקר מגמתו להיות בכל עניניו חוסה בצלו יתברך. ורק ולמקנהו היינו לדורות הבאים עשה סוכות הגם שלא יוכלו עוד להגיע למדרגה זו להיות להם קביעות בקדושתו יתברך על כל פנים יעשו סוכות שיהיה כל עניני עולם הזה אצלם כדירת עראי. ולרמז זה א"צ לישב בשמיני עצרת בסוכה רק בבית כי כבר נקשר הקדושה בפנימיות הלב להיות נקרא בית. עכ"ד ר' צדוק.

ולפ"ז א"ש מה שמזכירים במערבית מה שחוזרים ישראל לביתם היינו שהם עושים מקדושת הסוכה בית וקביעות וזה זכות בשבילם שיענה הקב"ה תפלתם.

ז] נשאלתי למה עיקר הריקודים וההקפות הוא לפני שסיימנו את התורה, והלא לכ' עיקר השמחה הוא לגמרה של תורה?

ואמרתי בעז"ה דהנה הסט"א מתנגד מאד לסיומים וכנרמז בר"ת של שמו סמא"ל "סיום מסכתא אין לעשות" [ולעז"ז סלם ר"ת סיום מסכתא לעשות, דזהו סולם העלי', ועי' לבוש תרס"ט ס"א שלכן לא מסיימים את התורה בר"ה כדי לערבב את השטן,²³ וזה רמז שהוא מתנגד לסיומים ולכן הביבול נעשה דוקא ע"י סיום – שמעתי מפי ידידי הרה"ח ר' משה רויזנבוים שליט"א מטורונטון וגם אם כבר מצליחים

²⁴ הראני ידידי הרב אליהו לאבנשטיין שליט"א לשון ספר החינוך סוף מצוה ג' פ' וישב, מקץ, ויגש, ויחי, אין בהן מצוות נשלם ספר בראשית תהילה לאל" וצ"ב הרי ביחס לכל תר"י מצוות שעוד צריך לכתוב במה נחשב ג' מצוות שבכל ספר בראשית, אלא שהוא הי' מאושר ושמח גם בכתובת ג' מצוות ושנחשב לו שסיים כל ספר בראשית ושראו לעשות עליו סיום.

²³ ז"ל הלבוש "ומה שמסיימים ומתחילים התורה ביום אחרון דסוכות ולא בראש השנה שהוא יום ראשון מן השנה, הוא גם כן להטעות את השטן שלא ידע מתי יהיה ראש השנה שהוא יום הדין ולא יקטרע על ישראל, וכיון שנדחה הסיום והתחלה מיום ראש השנה דחוהו עד כלות כל הימים טובים, כדי שלא יצטרכו להפסיק בפרשיות של היום טוב."

שירת

אותו בצורה כזו ומשם בא המנהג בתפלות וא"כ בוודאי יש בזה כעס גדול אם אוחזים הס"ת כן.

ואם כנים הדברים י"ל העומק בזה ע"פ מה ששמעתי מידידי הג"ר שלמה זלמן כהן שליט"א שנראה לו מסברא לאחוז הס"ת דוקא בצמוד ללבו להראות שחבוקה ודבוקה בך, א"כ י"ל דבזה יש הבדל בין ישראל לעמים שישראל מרגישים כ"כ אהבה וסיפוק בתורתם עד שלא איכפ"ל כלל מאחרים ואדרבה הם מגרשים את הגוים שרוצים להצטרף, וביום שמע"צ אנו

השלמות לחג הסוכות

התורה

מתייחדים עם הקב"ה ומגרשים את הגוים הדומים לפרים, וגם מלאכים אינם מורשים להכנס והם צריכים לשאול לישראל מה פעל אל, אבל הגוים אמונתם שוא ותפל הבל וריק ואין בו שום סיפוק ואהבה, ולא שייך שיאחזו את הצלב צמוד ללבם רק העיקר מה שרוצים הוא להשתלט על העולם ולכפות דתם על כולם ולכן הם אוחזים את הצלב במרחק מגופם כמה שיותר קרוב לאחרים ולהזהיר בזה שמי שיעז להתנגד לאמונתם יטבחו בו ללא רחם.

